

A KORMÁNY

.../2022. (...) Korm. határozata

a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030 elfogadásáról

A Kormány az Európai Gyermekgarancia létrehozásáról szóló, 2021. június 14-i (EU) 2021/1004 tanácsi ajánlás (a továbbiakban: 2021/1004 tanácsi ajánlás) célkitűzéseinek megvalósítása érdekében

1. elfogadja a részére bemutatott a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030 (a továbbiakban: Cselekvési Terv) című dokumentumot;
2. felhívja a belügyminisztert, hogy gondoskodjon a Cselekvési Terv kormányzati portálon történő közzétételéről;

Felelős: belügyminiszter
Határidő: azonnal

3. felhívja az érintett minisztereket, hogy gondoskodjanak a Cselekvési Terv végrehajtásához szükséges egyes intézkedésekről szóló, 1. melléklet szerinti feladatok végrehajtásáról;

Felelős: belügyminiszter
kultúráért és innovációért felelős miniszter
energiaügyi miniszter
építési és közlekedési miniszter
Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter
Határidő: az egyes intézkedéseknél jelzett határidő szerint

4. felhívja az érintett minisztereket, hogy a Cselekvési Tervben foglaltakat vegyék figyelembe a szakpolitikák alakítása, valamint a hazai és az európai uniós társfinanszírozású programjaik kialakítása és végrehajtása során;

Felelős: belügyminiszter
kultúráért és innovációért felelős miniszter
igazságügyi miniszter
energiaügyi miniszter
építési és közlekedési miniszter
pénzügyminiszter
Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter
Határidő: folyamatos

5. felhívja az érintett minisztereket, hogy az 1. melléklet szerinti, és a Cselekvési Tervben foglalt feladatok végrehajtásáról 2025-től kezdődően kétévente készítsenek beszámolót a belügyminiszter részére;

Felelős: belügyminiszter
kultúráért és innovációért felelős miniszter
energiaügyi miniszter
építési és közlekedési miniszter
Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter

Határidő: első alkalommal 2025. március 1., ezt követően kétévente március 1.

6. felhívja a belügyminisztert, hogy az 5. pont szerinti beszámolók alapján kétévente készítsen jelentést a Kormány részére a Cselekvési tervben foglalt feladatok végrehajtásáról;

Felelős: belügyminiszter

Határidő: első alkalommal 2025. május 31., ezt követően kétévente május 31.

7. felhívja a belügyminisztert, hogy továbbra is biztosítsa a 2021/1004 tanácsi ajánlás szerinti nemzeti koordinátori feladatok ellátását, és ennek keretében gondoskodjon az Európai Gyermekgarancia Nemzeti Kapcsolattartó Pontok Hálózatával való együttműködéssel kapcsolatos feladatok ellátásáról.

Felelős: belügyminiszter

Határidő: folyamatos

A Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030 végrehajtásához szükséges egyes intézkedések

1. Létre kell hozni egy szakértőkből álló munkacsoportot a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság, valamint a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet minősítése kapcsán felmerült kihívások feltárására, és a hatályos szabályozás – beleértve a jogosultság megállapításának feltételeire, a jogosultaknak nyújtott kedvezmények körére vonatkozó rendelkezések – szükség szerinti felülvizsgálatára.

Felelős: belügyminiszter
kultúráért és innovációért felelős miniszter
energiaügyi miniszter
Határidő: 2023. december 31.
Forrás: forrást nem igényel

2. A Cselekvési Tervvel összefüggésben – építve a már létező eszközökre, így különösen a területi célzás során és a hátrányos helyzet meghatározásában használt jogszabályi fogalmakra – ki kell dolgozni egy, a Cselekvési Tervben szereplő intézkedések vizsgálatát elősegítő egységes szempontrendszert. A szempontrendszer használatával meg kell vizsgálni, hogy a Cselekvési Tervben szereplő beavatkozások elérik-e a szegénységben élő gyermekeket és az azon belüli alcsoportokat, mint a fogyatékkal élő, a mentális egészségi problémával küzdő, az alternatív gondozásban részesülő és a harmadik országból származó, kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekeket.

Felelős: belügyminiszter
kultúráért és innovációért felelős miniszter
építési és közlekedési miniszter
Határidő: 2023. december 31.
a szempontrendszer kidolgozására:
a beavatkozások vizsgálatára: 2025. május 31.
Forrás: forrást nem igényel

3. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 indikátorrendszeréhez kapcsolódóan, a Cselekvési Tervben szereplő indikátorok (mérőszámok) figyelembevételével ki kell alakítani a nyomon követésére alkalmas mutatók rendszerét.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2023. december 31.
Forrás: forrást nem igényel

4. A hátrányos helyzetű gyermekeket nagy arányban nevelő, így különösen a felzárkózó településeken működő óvodák és iskolák bevonásának előmozdítása révén növelni kell a szegénységben élő gyermekek részvételét az OkosÓvoda 2.0 Programban és a Kortárs NETMENTOR Programban.

Felelős: Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter
belügyminiszter

Határidő: a mindenkori pályázati kiíráshoz igazítva
Forrás: központi költségvetésben biztosított forrás

5. A Köznevelési stratégia 2021-2030. kiemelt céljával összhangban a végzettség nélküli iskolaelhagyás arányának részletesebb vizsgálata alapján egyes térségek, tanulói csoportok esetében a felmenő rendszerű Információs és Kommunikációs Technológiai eszközbiztosítás eredményeként az 5–12. évfolyamos tanulók 85%-ának és minden pedagógusnak biztosítani kell a korszerű, személyes használatba is adható eszközt. Az eszközök kiosztása során a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulóknak elsőbbséget kell élvezniük. Emellett az esélyteremtés érdekében a tanulói eredményesség javítása és a kulcskompetenciák fejlesztése is szükséges. Ennek érdekében a tanulói lemorzsolódás mérséklését támogató komplex intézményfejlesztési programba 700 feladatellátási hely bevonása szükséges.

Felelős: belügyminiszter
Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter
Határidő: folyamatos
Forrás: európai uniós forrás (RRF és EFOP+)

6. Fejlesztéseket kell indítani 35 feladatellátási helyen a korszerű képzési körülmények megteremtése érdekében, amely révén biztosítható a szegénységnek kitett hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esélyteremtése és magasabb színvonalú oktatáshoz való hozzáférése.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2026. december 31.
Forrás: európai uniós forrás (RRF)

7. Legalább 45 000 sajátos nevelési igényű vagy a pedagógiai szakszolgálati ellátásban részesülő gyermek, tanuló bevonásával fejleszteni kell a pedagógiai szakszolgálati ellátásban részesülő, illetve az inkluzív nevelési-oktatási formában ellátott sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését szolgáló módszereket. A gyógypedagógiai intézmények támogató szerepének, valamint a pedagógiai szakszolgálati intézmények szakmai munkájának erősítése, és a minőségi pedagógiai szakszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása érdekében támogatni kell a szakmai munka minőségbiztosítását és hozzáférhetővé tételét.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2026. I. negyedév, illetve az intézmények fejlesztése esetében 2026 vége
Forrás: európai uniós forrás (RRF)

8. A pedagógus-továbbképzés megújítása során előnyben kell részesíteni azon pedagógusok Mentálhigiénés Alapképzésben (a továbbiakban: MAP) való részvételét, akik az iskolai erőszakkal érintett köznevelési intézményekben dolgoznak, illetve a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító program célcsoportjával foglalkoznak. A MAP révén erősíteni kell a pedagógusok mentálhigiénés szemléletmódját, bővíteni kell a módszertani ismereteiket, problémamegoldó és stresszkezelő technikáikat.

Felelős: belügyminiszter

Határidő: folyamatos
Forrás: európai uniós forrás (EFOP+)

9. A pedagógus-továbbképzés megújítása során előnyben kell részesíteni azokat az iskolai erőszakkal érintett köznevelési intézményekben dolgozó pedagógusokat, akik a Gyermek jogainak garanciáit biztosító program célcsoportjával foglalkoznak. Az érintett köznevelési intézményekben támogatni kell az osztálytermi foglalkozásokra épülő ENABLE szakmai program elterjesztését.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: folyamatos
Forrás: európai uniós forrás (EFOP+)

10. A gyermekekkel kapcsolatos mentális egészségfejlesztés három fő iránya – a destigmatizáció, a stresszkezelés és a depresszió-öngyilkosság prevenció – megvalósulása érdekében ki kell egészíteni a lelki egészségközpont funkcióval (a továbbiakban: LEK) azt a 23 egészségfejlesztési irodát (a továbbiakban: EFI), amelyek jelenleg nem rendelkeznek LEK-kel és amelyek elsősorban a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014 (XI. 26.) Korm. rendelet szerinti járásban találhatóak. Továbbá a fenti célok maradéktalan teljesülése érdekében a meglévő EFI-hálózatot „országos egészségfejlesztési hálózattá” kell bővíteni, azaz az egészségfejlesztési szolgáltatásoknak minden járásban elérhetőnek kell lenniük, beleértve a mentális egészségfejlesztési funkciót is, a gyermekek és a felnőttek számára egyaránt.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2026. december 31.
Forrás: európai uniós forrás (RRF)

11. A felzárkózó településeken a magzat és a kisgyermek egészséges fejlődését célzó kora gyermekkori beavatkozásokat kell indítani.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2029. június 30.
Forrás: európai uniós forrás (EFOP+)

12. A szegénységnek kitett családok szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek és a gyermekek oktatási esélynövelésének elősegítése érdekében tovább kell fejleszteni a felzárkózási célú közösségi szolgáltató tereket (Jó Kis Helyek, járási gyerekesély programok közösségi házai, közösségi szolgáltató terei, Jelenlét Pontok, Csillag Szolgáltató Pontok, Csillag Szolgáltató Házak).

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2027. december 31.
Forrás: európai uniós forrás (EFOP+)

13. Támogatni kell a gyermekek családban történő nevelkedését. A gyermekvédelmi szakellátásba kerülés megelőzése érdekében erősíteni kell a szülőkre irányuló figyelmet. A családi válsághelyzetek, a családban levő működési zavarok kezelése, csökkentése érdekében támogatni kell a szülői kompetenciafejlesztésre, a szülők edukációjára irányuló programok megvalósítását és a megelőző közösségi alapú kezdeményezéseket.

Felelős: belügyminiszter
Határidő: 2027. december 31.
Forrás: európai uniós forrás (EFOP+)

GYERMEKEK JOGAINAK GARANCIÁIT BIZTOSÍTÓ NEMZETI CSELEKVÉSI TERV 2030

Bevezetés	9
I. Nemzeti koordinátor kijelölése	10
II. A célcsoport meghatározása, helyzetkép	11
1. A szegénységben élő gyermekek	11
2. A fogyatékkal élő (és egyben AROPE) gyermekek	15
3. A mentális egészségi problémával küzdő (és egyben AROPE) gyermekek	18
4. Az alternatív (elsősorban intézményi) gondozásban részesülő gyermekek	20
5. Harmadik országokból származó, kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek	22
III. Támogató szakpolitikai keret	25
1. A támogató szakpolitikai keretet biztosító hazai jogszabályi környezet	25
1.1. A gyermekeket érintő fontosabb hazai jogszabályok	25
1.2. A hazai jogrendszer egyes szabályainak ismertetése	26
1.3. Stratégiák, programok, intézkedési tervek	28
2. Az érintett szakterületek együttműködése nemzeti, regionális és helyi szinten a rászoruló gyermekek komplex támogatása érdekében	29
2.1. Az egyes célcsoportokat érintő szakpolitikai együttműködések rendszere	29
2.2. A gyermekek bevonása az őket érintő döntésekbe	32
3. A szülők vagy gondozók megfelelő jövedelemhez való hozzáféréseinek biztosítása érdekében hozott intézkedések	33
3.1. Hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiacra segítése	33
3.2. A munka és a magánélet összehangolása	34
3.3. Ifjúsági Garancia	36
3.4. Gyermektartásdíj megelőlegezése	36
4. A szegénység területi dimenziójának figyelembevétele érdekében hozott intézkedések	37
5. Intézkedések a minőségi szolgáltatások koordinált és integrált módon történő kialakítása, nyújtása és monitorozása érdekében	39
6. Intézkedések a tanácsi ajánlás hatálya alá nem tartozó, de annak végrehajtását támogató szakterületeken	42
6.1. Intézkedések a közlekedés területén a szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása érdekében	42
6.2. Válaszok a digitalizáció okozta kihívásokra	44
7. Intézkedések annak érdekében, hogy a szolgáltatások kifejlesztésére és nyújtására egyenlően és befogadó módon kerüljön sor, elkerülve a megbélyegzést és a szegregációt	46
8. Uniós források felhasználása a tanácsi ajánlás hatálya alá tartozó kérdésekhez kapcsolódóan	49
8.1. Az Európai Szociális Alap Pluszról szóló rendelet	49
8.2. A tematikus koncentrációs előírás teljesítése az uniós források felhasználása során	50
8.3. Magyarország Helyreállítási és Alkalmazkodási Terve	52
IV. A már megtett és a továbblépési lehetőségek érdekében tervezett intézkedések	53
1. A Kormány által korábban elfogadott, a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtását szolgáló szakpolitikai programok bemutatása	53
1.1. A kisgyermekkorú nevelés és gondozás, inkluzív oktatás és iskolai tevékenységek, valamint a minden tanítási napon biztosítandó egészséges étkezés kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések	53
1.2. Az egészségügyi ellátás kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések	71

1.3. Az egészséges táplálkozás kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések	73
1.4. A megfelelő lakhatás kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések	75
1.5. Komplex, az 1.1.-1.4. pontok szerinti tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések	78
2. A Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtásához szükséges további intézkedések	79
V. Monitorozás	81
1. A nyomon követés rendszere	81
2. A monitorozáshoz használt indikátorok listája	82
2.1. A szegénységben élő gyermekek csoportja méretének alakulása	82
2.2. A koragyermekkori neveléshez és gondozáshoz való ingyenes és hatékony hozzáférés nyomon követése	82
2.3. Az egészségügyi ellátáshoz való ingyenes és hatékony hozzáférés nyomon követése	82
2.4. A megfelelő lakhatáshoz való hozzáférés nyomon követése	82
VI. Érdekelt felek bevonása a gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv előkészítésébe és a végrehajtásába	83

BEVEZETÉS

Az Európai Gyermekgarancia létrehozásáról szóló, 2021. június 14-i (EU) 2021/1004 tanácsi ajánlás (a továbbiakban: tanácsi ajánlás) célja a társadalmi kirekesztődés megakadályozása és leküzdése a rászoruló gyermekek kulcsfontosságú szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosításával, hozzájárulva ezáltal a gyermekek jogainak érvényesüléséhez a gyermekszegénység elleni küzdelem és az esélyegyenlőség előmozdítása révén. A tanácsi ajánlás ennek megfelelően a következő szolgáltatások tekintetében határoz meg a tagállamoknak szóló javaslatokat: kisgyermekkorai nevelés és gondozás, inkluzív oktatás és iskolai tevékenységek, valamint egészséges étkezés minden tanítási napon; egészségügyi ellátás; egészséges táplálkozás, és megfelelő lakhatás. A tanácsi ajánlás személyi hatálya a 18 év alatti, szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának¹ kitett rászoruló gyermekekre terjed ki.

A tanácsi ajánlás végrehajtása érdekében az Európai Unió Tanácsa (a továbbiakban: Tanács) a következőket javasolta a tagállamoknak:

1. jelöljenek ki nemzeti koordinátort;
2. az érdekelt felek bevonásával azonosítsák a rászoruló gyermekeket és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés akadályait;
3. készítsenek nemzeti cselekvési tervet és 2022. március 15-ig nyújtsák be azt az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) számára;
4. dolgozzanak ki hatékony tájékoztatási és bevonási intézkedéseket a rászoruló gyermekek és családjaik számára;
5. biztosítsák az érdekelt felek bevonását a cselekvési terv előkészítésébe, végrehajtásába, nyomon követésébe és értékelésébe;
6. nemzeti cselekvési tervvel összhangban két évente számoljanak be a Bizottságnak az ezen ajánlás végrehajtása terén elért haladásról.

A tanácsi ajánlásban megfogalmazottakra tekintettel – összhangban a Kormány által korábban elfogadott stratégiai irányokkal – Magyarország elkészítette a Gyermek jogainak garanciáit biztosító 2030-ig szóló jelen nemzeti cselekvési tervét (a továbbiakban: Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv). Ennek során a Kormány átvizsgálta a tanácsi ajánláshoz kapcsolódó már létező szakpolitikai intézkedéseket, melyek bemutatását a IV.1. pont tartalmazza. Ez alapján megállapítható, hogy az ajánlás rendelkezéseinek jelentős részét Magyarország már végrehajtja. A vizsgálat során a Kormány feltárta a már létező intézkedések továbbfejlesztési lehetőségeit, melynek megvalósítása érdekében a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030 elfogadásáról szóló .../2022. (... ..) Korm. határozat 1. mellékletében a 2025-ig (az uniós források esetén 2027-ig) tartó időszakokra konkrét intézkedéseket, az ezt követő időszakokra pedig beavatkozási irányokat vázol fel. Mindezek alapján a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtását a Kormány 2025-ben áttekinti és szükség esetén – illeszkedve a beavatkozási irányokhoz – új intézkedéseket fogalmazhat meg.

A Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési tervvel a Kormány célja a gyermekek jóllétének javítása, a szegénység csökkentése a minden gyermek számára elérhető minőségi befogadó közszolgáltatások biztosítása révén, különös figyelemmel a kisgyermekkorai gondozásra és nevelésre, az oktatásra, az egészségügyi ellátásra, egészséges táplálkozásra, valamint a megfelelő lakhatásra.

¹A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázata - rövidítve AROPE - azon személyek összességét jelenti, akiket vagy a szegénység veszélye fenyeget, vagy súlyos anyagi és társadalmi nélkülözésben, vagy nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élnek.

I. NEMZETI KOORDINÁTOR KIJELÖLÉSE

A tanácsi ajánlásnak megfelelően Magyarország részéről a nemzeti koordinátort a Belügyminisztérium biztosítja. A Belügyminisztérium hatáskörébe tartozik a tanácsi ajánlás hatálya alá tartozó számos szakterület, mint a köznevelés (beleértve az óvodai nevelést is), az egészségügy – ezen belül az egészséges táplálkozás –, a gyermekvédelmi ellátások és szociális kérdések, beleértve a fogyatékosügyet is, valamint a társadalmi felzárkózás és a romák integrációjának kérdése, ezzel biztosítva a tanácsi ajánlásban megfogalmazottak szakpolitikákba történő beépülését. A Belügyminisztérium szorosan együttműködik mind a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv kidolgozása, mind annak végrehajtása és nyomon követése során a szakképzésért, a családügyért, beleértve a kora gyermekkori gondozásért és nevelésért részben, valamint az örökbefogadás rendszeréért felelős Kulturális és Innovációs Minisztériummal; továbbá a foglalkoztatáspolitikáért felelős Gazdaságfejlesztési Minisztérium, az energiapolitikáért felelős Energiaügyi Minisztérium, és a közlekedésért felelős Közlekedési és Építési Minisztérium illetékes szakterületeivel.

II. A CÉLCSOPORT MEGHATÁROZÁSA, HELYZETKÉP

A Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv a tanácsi ajánlás személyi hatálya alá tartozók² közül a következő célcsoportokra fókuszál:

1. a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett (AROE) – köztük az otthontalanná vált, illetve a súlyosan elégtelen lakáskörülmények között élő, a roma és a bizonytalan családi helyzetű – gyermekek (a továbbiakban együtt: szegénységben élő gyermekek).

Emellett az AROE gyerekeken belül alcsoportként azonosítja

2. a fogyatékkal élő gyermekeket,
3. a mentális egészségi problémával küzdő gyermekeket,
4. az alternatív (elsősorban intézményi) gondozásban részesülő gyermekeket és
5. a harmadik országokból származó, kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekeket.

A fent említett célcsoportok helyzetének rövid bemutatása

1. A szegénységben élő gyermekek³

Ahogy arra a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 is rámutat, a szegénységben vagy társadalmi kirekesztődésben (jövedelmi szegénység vagy súlyos anyagi nélkülözés kockázatában, vagy alacsony munkaintenzitású háztartásban) élők aránya jelentős mértékben, 29,9%-ról 34,8%-ra növekedett Magyarországon 2010 és 2013 között. Ezt követően jelentős mértékben csökkent ez az arány: 2020-ra a népesség 18,2%-a volt a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitéve. Az elmúlt években az összetett mutató változását összességében elsősorban a súlyos anyagi nélkülözés kockázatának kitett és az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők arányának alakulása mozgatta, míg az eleve viszonylag alacsony relatív jövedelmi szegénységi arány kevésbé változott.

Magyarországon a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitéttek aránya változatlanul Észak-Magyarországon, Dél-Dunántúlon és Észak-Alföldön a legmagasabb ugyanakkor itt történt a legnagyobb javulás is:

- Észak-Magyarországon 2019-ben 25,7% (2020-ban 28,1%), míg 2012-ben 43,5%;
- a Dél-Dunántúlon 2019-ben 24,7% (2020-ban 24,9%), míg 2012-ben 45,1%, és
- az Észak-Alföldön 2019-ben 24,1% (2020-ban 25,0%), míg 2012-ben 37,3% volt ez az érték.

Ha megvizsgáljuk Magyarország többi régióját, akkor azt látjuk, hogy

- a Közép-Dunántúlon 2019-ben 13,2% (2020-ban 10,1%), míg 2012-ben 27,6%;
- a Dél-Alföldön 16,5% (2020-ban 19,0%), míg 2012-ben 33,6%,
- Budapesten 11,2% (2020-ban 13,6%), míg 2012-ben 32,4%, és
- a Nyugat-Dunántúlon 17,8% (2020-ban 12,4%), míg 2012-ben 23,7% volt ez az adat⁴.

A gyermekek társadalmi helyzetének jellemzése nem különülhet el szűkebb környezetük helyzetétől, amennyiben túlnyomórészt családban nevelkednek. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés

²Az ajánlás 5. pontja alapján a tagállamok számára ajánlott, hogy azonosítsák a rászoruló gyermekeket, és e csoporton belül vegyék figyelembe a nemzeti integrált intézkedéseik megtervezése során a különösen az alábbi gyermekek által tapasztalt sajátos hátrányos helyzeteket: a) hajléktalan gyermekek, illetve a súlyosan elégtelen lakáskörülmények között élő gyermekek; b) fogyatékkal élő gyermekek; c) mentális egészségi problémával küzdő gyermekek; d) migráns háttérű, illetve kisebbségi etnikai csoportba tartozó gyermekek, különösen a romák; e) alternatív (elsősorban intézményi) gondozásban részesülő gyermekek; f) bizonytalan családi helyzetű gyermekek.

³A részletes elemzést a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 A.2 és B.1 fejezetei tartalmazzák.

⁴Megjegyezzük, hogy 2012-ben Budapest még a Közép-Magyarországi Régió része volt.

kockázatával érintett gyermekes családok aránya a 2010-es 35,3%-ról 2020-ra 17,6%-ra csökkent, amely mostanra alulmúlja a gyermektelen háztartások esetében ugyanezen adatot: esetükben 2010-ben 27,4%-ot, míg 2020-ban 18,6%-ot érintett a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata. Különösen jelentős a javulás a nagycsaládosok körében, akik közül 2010-ben 50,0%, míg 2020-ban 23,7% volt ugyanezen mutató. Kedvezőbb lett továbbá mind a kvázi-munkanélküliséggel érintettek aránya (a munkaképes korú 0-59 évesek körében 2010-ben 12,8%, 2020-ban pedig 5,0% volt), mind a 15-74 éves tartós munkanélküliek aránya (ami 2010-ben 5,4%, 2021-ben pedig 1,3% volt). Sokat javult a gyermekek már közel egynegyedét nevelő egyszülős családok kirekesztődése, akik esetében az AROPE mutató a 2010-es 57,4%-ról 2020-ban alig kétharmadára, 37,3%-ra csökkent.

A Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) 2013 óta vizsgálja a szegénység alakulását a roma népesség körében. A romák között a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya 2020-ban 66,6% volt, ami lényegesen alacsonyabb volt, mint 2013-ban (89,86%). Ez az arány azonban még így is háromszorosa volt a 18,2%-os országos átlagnak. 2020-ban a roma népesség legnagyobb hányadát (46,3%-át) a három részmutató közül a súlyos anyagi nélkülözés kockázata érintette. A másik két részmutató közül a relatív jövedelmi szegények aránya a romák körében, noha csökkent, még így is közel háromszorosa volt az országosnak: ez a mutató 2020-ban a romák esetében 36,4% volt, szemben a 12,7%-os országos adattal. Ez ugyanakkor jelentős javulást jelent a 2013. évi 4,5-szeres lemaradáshoz képest, amikor a romák 67,9%-át, míg a teljes népesség 15,0%-át jellemezte a relatív jövedelmi szegénység. A kvázi-munkanélküliség 2020-ban az összes roma háztartás 20,3%-át érintette, ami az országos átlaghoz képest (3,7%,) több mint ötszörös lemaradás, a 2013-ban tapasztalt 45,3%-hoz viszonyítva azonban szintén javulás. A 15-64 évesek foglalkoztatási rátája a 2013. évi 60,1%-ról 2021-ben 13 százalékponttal, 73,1%-ra nőtt. Ugyanakkor a romák körében alacsony a foglalkoztatási ráta: 2013-ban a 15-64 éves romák 26,1%-a, míg 2020-ban a 15-64 éves romák 45,1%-a volt foglalkoztatott. A szellemi munkát végző roma nők aránya alacsony (2019-ben 6,9%, a nem roma nőknél 44,2%), míg az egyszerű, szakképzetlen munkát végzők aránya a foglalkoztatottakon belül a roma nőknél 51,1%, a nem roma nőknél 9% volt.

A szegénység csökkentését célzó hazai intézkedések kiemelt figyelmet fordítanak a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult, valamint – ehhez kapcsolódóan – a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre, melybe – a jogszabályban megfogalmazott definíció alapján – a tanácsai ajánlás által említett célcsoportok közül a hajléktalan, illetve a súlyosan elégtelen lakáskörülmények között élő és a bizonytalan családi helyzetű gyermekek is beletartoznak.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 19. §-ában meghatározott feltételek figyelembevételével – a család jövedelmi helyzetére tekintettel⁵ – rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (a továbbiakban: RGYK) való jogosultság állapítható meg. Az RGYK-ra való jogosultság megállapításának célja annak igazolása, hogy a gyermek szociális helyzete alapján jogosult az ingyenes vagy kedvezményes intézményi gyermekétkeztetésre, és – ha a törvényben foglalt feltételeknek megfelel – a szünidei gyermekétkeztetésre, pénzbeli támogatásra, továbbá külön jogszabályban meghatározott egyéb kedvezmények igénybevételére. Utóbbihoz tartozik – többek között – a fiatalok életkezdési támogatása, a kollégiumi díjfizetés alóli mentesség, a térítésmentes bölcsődei intézményi ellátás, a védendő fogyasztóknak (a földgáz-, villamos energia- és a vízfogyasztás kapcsán) járó

⁵Az ellátás igénylése küszöbhez kötött: jogosult a gyermek, ha a mindenkorinál öregségi nyugdíjminimum 135%-át illetve – egyedülálló szülő/tartósan beteg illetve súlyosan fogyatékos gyermek, továbbá tanulmányokat folytató nagykorúvá vált gyermek esetén – 145%-át nem éri el a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi jövedelem összege. Az öregségi nyugdíjminimum havi összege 2022-ben 28500 Ft.

kedvezmények, továbbá a kiemelt figyelmet igénylő gyermek, tanuló részére a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény alapján biztosított kedvezmények. Az RGYK-ra való jogosultság jövedelmi feltételeiben változást hozott a veszélyhelyzet idejére szóló szabályozás, megemelte az öregségi nyugdíjminimum arányában meghatározott jogosultsági küszöbököt.⁶

A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermek fogalmát a Gyvt. 67/A. § fogalmazza meg a jövedelmi helyzet (a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultsághoz kötötten), a szülő iskolai végzettsége és foglalkoztatási helyzete, valamint a lakhatási körülmények figyelembevételével. Emellett a nevelésbe vett gyermek és az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt halmozottan hátrányos helyzetűnek minősül. A Gyvt. 78. § (1) bekezdése alapján a gyámhatóság – többek között – abban az esetben veszi a gyermeket nevelésbe, ha számára családba fogadó gyám rendelésére nem kerülhet sor, és a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelemben vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható.

A hivatalos statisztikai adatforrások szerint a 25 évesnél fiatalabb rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt (RGYK) igénybevevők száma a 2010-es legmagasabb, akkor közel 600 ezres jogosultsági körrel 2018-ra 300 ezer fő alá csökkent. A halmozottan hátrányos vagy hátrányos helyzetű minősítéssel rendelkezők köre számszerűen szintén csökkent, viszont ezzel együtt átalakulást is mutat: az RGYK-ra való jogosultak körében ugyanis 70% a hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű minősítéssel rendelkezők aránya, amely a szabályozási rendszer első teljes évében (2014-ben) alig 50% volt. Ez arra utal, hogy 2018-ban közel 210 ezer érintett valóban a mélyszegénységben élők közül került ki. Emellett az elmúlt években nemcsak az ellátást igénylő gyermekek száma, de az adott korosztályhoz tartozó népességbeli arányuk is jelentősen csökkent.

A rendelkezésre álló információk alapján az RGYK-ban részesülők számának csökkenése több okra vezethető vissza: a havi jövedelmek emelkedése mellett a támogatással járó természetbeni juttatások (így az ingyenes gyermekétkeztetés és tankönyvellátás) fokozatos alanyi jogúvá tételére. Emellett, mivel a gyermekek kiesnek az RGYK-körből, sokan kiesnek a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű minősítési eljárásból is, miközben feltételezhető, hogy a minősítés feltételeként megvizsgált lakhatásban, a lakóhely körülményeinél és a szülő iskolai végzettségében, elsődleges munkaerőpiaci helyzetében nem történt hosszú távú változás.

Mindezek miatt további munkára van szükség azon gyermekek azonosítása és számának meghatározása érdekében, akik helyzete alapvetően nem változott, de különböző okokból kiesnek az ellátásból. A pontosabb adatok szükségességét indokolja az is, hogy a jövedelmi viszonyok javulásával is fennmaradnak olyan szociokulturális és életmódbeli, így életminőségbeli hátrányok, amelyek a társadalmi felzárkózás hosszú távú sikerei érdekében továbbra is kezelendők.

Az adatok azt mutatják, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek esetében a hátrányos helyzet leggyakoribb oka a szülő alacsony iskolai végzettsége (2019-ben 85% esetében volt ez igaz). A halmozottan hátrányos helyzetűek közül a szülő alacsony iskolai végzettségéhez legtöbbször az elégtelen lakókörnyezet társul (mintegy 41 000 gyermek esetében), illetve majdnem ilyen sok (közel 39 000) gyermek családját érinti a szülők alacsony foglalkoztatottsága is. Majdnem 6100 olyan halmozottan hátrányos helyzetű gyermek élt hazánkban még 2019-ben is, akik mindhárom tényezőben érintettek voltak. Gyermekvédelmi szakellátásban történő elhelyezés miatt közel 8000 gyermek esetében került sor halmozottan hátrányos helyzet megállapítására. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek területi arányait tekintve Borsod-Abaúj-Zemplén és Győr-Moson-Sopron megyék kiskorú lakosai között harmincszoros különbség tapasztalható. Erre

⁶344/2022. (IX. 9.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság jövedelmi feltételeinek egyes szabályaitól való eltérésről

tekintettel a területi különbségek csökkentése érdekében már számos intézkedés született, amelyet a III. fejezet 4. pontja mutat be.

A gyermekek átmeneti otthonának működtetése minden húszezer főnél több lakost számláló települési önkormányzat kötelező feladata. Gyermekek átmeneti otthonába olyan gyermek kerülhet elhelyezésre, aki átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül maradt, valamint akinek ellátása a család életvezetési nehézségei, betegség miatt veszélyeztetett. Az otthonban a szülő kérelmére, illetve beleegyezésével helyezhető el a gyermek legfeljebb tizenkét hónapra, ami hat hónappal, szükség esetén a tanítási idő végéig meghosszabbítható. A teljes körű ellátást nyújtó intézményben legalább 12, legfeljebb 40 gyermek együttes gondozása látható el.

A lakhatásukat veszített gyermekes családok krízishelyzetében a gyermekjóléti alapellátás részeként működő családok átmeneti otthonai nyújtanak segítséget. A családok átmeneti otthonának elsődleges célja, hogy segítse érvényesülni a gyermekek azon jogát, hogy kizárólag anyagi okokból fennálló veszélyeztetettség miatt a gyermeket a szülőtől, családtól nem szabad elválasztani. Az átmeneti otthon lehetőséget biztosít a gyermek és szülő együttes elhelyezésére. Befogadja az életvezetési problémák vagy más szociális és családi krízis miatt otthonalanná vált, továbbá védelmet kereső szülőt és gyermekét, a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyát, illetve a szülészetről kikerülő anyát és gyermekét. A biztonságos lakhatáson túl, az intézmény munkatársai többek között a gyermekeknek nyújtott fejlesztő programokkal, iskolán kívüli felzárkózást elősegítő és közösségi programokkal segítenek. A szülőknek életvezetési, munkaerőpiaci, jogi, illetve pszichológiai tanácsadást biztosítanak. Mindez azt szolgálja, hogy a család megerősödjön, és a lelki sérülések negatív hatásai csökkenjenek. Indokolt esetben az intézmény elhagyása után is gondoskodnak a korábbi lakók elhelyezéséről, támogatásáról. A családok átmeneti otthonainak kihasználtsága folyamatosan magas 98%. A családok átmeneti otthonainak adatai a szolgáltatói nyilvántartás adatai alapján (2022 augusztusi adat szerint): az intézmények száma 116, míg a férőhelyek száma 4201 volt.

A KSH adatai alapján 2021-ben a családok átmeneti otthonába összesen 6617 fő: 2319 szülő (ebből 1737 nő) és 4116 gyermek került. Ezen időszakban külső férőhelyen 243 fő (96 szülő és 147 gyermek) élt. A gyermekek átmeneti otthonában élő 652 főből 89 szülő és 559 gyermek volt. A családok átmeneti otthona és a gyermekek átmeneti otthona esetében az ellátásba kerülés kezdeményezője az esetek majdnem felében maga a szülő, míg valamivel több, mint felében más intézmény, és ezen belül nagy arányban a család- és gyermekjóléti szolgálat volt. Külső férőhelyre kerülést minden esetben a szülő kérte. A gyermekek átmeneti otthonába kerülést ugyanakkor 18 gyermek maga kezdeményezte. Az ellátásba kerülés indokai között számos probléma megjelenik. Mindhárom ellátási forma esetén a vezető okok a szülők életvezetési problémái; a szülők lakhatási problémái miatt elégtelen lakhatási körülmények, illetve hajléktalanná válás; családi konfliktus, valamint bántalmazás. Utóbbi kapcsán a nemek arányáról megállapítható, hogy a fizikai bántalmazást elszenvedők kicsit kevesebb, mint fele, a lelki bántalmazást elszenvedők mintegy fele, a szexuális bántalmazást elszenvedőknek viszont több mint fele volt nő. Az intézményekben engedélyezett szakmai álláshelyek közül mintegy 5,8% volt betöltetlen 2021-ben.

A Terület- és Településfejlesztési Operatív Program Plusz – 3.3.2-21 Helyi egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztése című felhívásban a külső férőhelyek számának növelése mellett a családok átmeneti otthonai számának növelése, valamint a meglévő családok átmeneti otthonainak infrastrukturális fejlesztése is célként jelenik meg. Ezáltal javul a hozzáférhetőség, másrészt a családok átmeneti otthonaiból történő kivezető lehetőségek is növelhetők.

Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2021–2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022–2023. közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről szóló 1228/2022. (IV. 14) Korm. határozat II.3.10. pontjában kiemeli a kizsákmányolás formájára reagáló segítségnyújtó szolgáltatások, különös tekintettel a családok átmeneti otthonaiban rendelkezésre álló kapacitások bővítését a külső férőhelyekhez való hozzáférés biztosításával. Az infrastrukturális fejlesztést 2023. december 31-ig hazai költségvetésből kell létrehozni, melynek indikátora az újonnan létrehozott férőhelyek száma.

2. A fogyatékossgal élő (és egyben AROPE) gyermekek

A 2016. évi mikrocenzus adatai szerint 408 021 fő, azaz a népesség 4,3%-a vallotta magát fogyatékos személynek. Nemzetközi vizsgálatokra épülő szakértői becslések ezzel szemben azt mutatják, hogy a lakosság átlagosan 10%-a él valamilyen fogyatékossgal, a valós szám tehát hazánkban is inkább az 1 milliót közelítheti. Ezt alátámasztja az a mikrocenzusból származó adat is, amely szerint Magyarországon 2,3 millió fölött van a tartósan beteg, egészségkárosodott személyek száma. Figyelembe véve, hogy a tartós betegség az esetek jelentős részében valamilyen fogyatékossgal kialakulásával is jár, összességében mindenképpen nagyságrendileg milliós számú érintett társadalmi csoportról beszélhetünk. Miután a fogyatékos személyek nagy része nem születésétől fogva sérült, demográfiai összetételükre jellemző az időskorúak magas száma: 42%-uk a 65 év feletti korcsoportba tartozik, és mindössze 31%-uk fiatalabb 50 évesnél. A tartósan beteg személyek 58%-a nő, akik egyébként mind egészségi problémát, betegséget, mind pedig korlátozottságot magasabb arányban jeleztek, mint a férfiak. A település típusa tekintetében a minta egyharmada községben, további egyharmada pedig vidéki városban él, míg csupán a fennmaradó egyharmad lakik megyei jogú városban vagy a fővárosban. A fogyatékos személyek esetében jellemző tehát, hogy kisebb, vidéki településeken élnek.

A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján a fogyatékos személyek között a 8. évfolyamnál alacsonyabb végzettségűek aránya 19%, további egyharmaduk csupán 8. évfolyamot végzett el. A szakmával rendelkezők aránya 17%, érettségivel 19%-uk, felsőfokú végzettséggel pedig 9%-uk rendelkezik. A fenti adatok továbbra is elmaradnak a teljes népességre vetített értékektől, ezért továbbra is kiemelt prioritásként szükséges kezelni a fogyatékos személyek képzettségi szintjének közelítését a társadalom egészére jellemző mutatókhoz. A fogyatékos személyek útja a számukra megélhetést biztosító végzettség megszerzéséig – állapotukból fakadóan – többnyire lényegesen több erőfeszítést igényel, mint ép társaiké. Ezért fontos, hogy a fenti célokat támogató szakpolitikák a korai intervenció, nevelés, oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás egyes szakaszait összefüggő folyamatként, komplexen kezeljék, és ennek megfelelően, összehangoltan tervezzék a szükséges fejlesztéseket. Az iskolai szocializáció meghatározó tényező a továbbtanulás, a későbbi munkahelyszerzés és munkavégzés, az önálló életpálya alakítása, és így végső soron a társadalmi integráció tekintetében is. A fenti célok elérése érdekében ezért hangsúlyosan szem előtt kell tartani az inkluzív oktatás feltételeinek megteremtését, ami a tudásalapú társadalom fejlesztése mellett a szemléletformálás egyik leghatékonyabb, személyes élményeken alapuló eszköze is.

A bölcsődei nevelés Magyarországon több évtizede az integráció szolgálatában áll, így a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvényben meghatározottak szerint, szakértői bizottság által sajátos nevelési igényűnek minősített, illetve korai fejlesztésre, gondozásra jogosult gyermekek számára is nyújtható bölcsődei ellátás. Minden bölcsődei ellátási formában (bölcsőde, mini bölcsőde, családi bölcsőde, munkahelyi bölcsőde) lehetőség van a sajátos nevelési igényű, valamint a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermekek (akik egyúttal a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett gyermekek is lehetnek) bölcsődei ellátására. A sajátos nevelési igényű gyermekek azon év augusztus 31. napjáig nevelhető bölcsődében (vegyes vagy speciális

csoportban), amelyben a 6. életévét betölti. A sajátos nevelési igényű, illetve a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek bölcsődei ellátás keretében való nevelése, gondozása történhet közös vagy speciális csoportban. Az Országos Fogytékosságügyi Program végrehajtását is szolgáló kormányzati intézkedéseknek (kétszeres létszámszorító, gyógypedagógiai pótlék bevezetése stb.) köszönhetően az elmúlt néhány évben a bölcsődei ellátást igénybe vevő sajátos nevelési igényű gyermekek száma – a pandémia miatti törést leszámítva – folyamatos emelkedést mutat. A bölcsődei ellátást igénybe vevő sajátos nevelési igényű gyermekek száma a rendelkezésre álló 2021. évi KSH adatok szerint a bölcsődékben, mini bölcsődékben, családi bölcsődékben összesen 869 fő volt, ami 2020-hoz képest a beíratott gyermekek számához viszonyított arány tekintetében is emelkedést jelez. 2021. május 31-én bölcsődei intézményekbe beíratott gyermekek 3,2%-a volt sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre jogosult. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett gyermekek 2021-ben a beíratott gyermekek 2,6%-át tették ki. Ez alapján mindkét sérülékeny csoport – amely között esetlegesen átfedés lehetséges, noha erre nézve nem állnak rendelkezésre adatok – a számos kedvezmény, ösztönző ellenére alacsony arányú a bölcsődei ellátásban. Ennek indoka egyrészt, hogy az ellátás igénybevétele nem kötelező a szülők számára⁷ (ugyanakkor a rászoruló gyermekek számára megvan a lehetőség akként is az igénybevételre, hogy a szülő hozzájárulásával a körzeti védőnő, a házi gyermekorvos vagy a háziorvos, a család- és gyermekjóléti szolgálat vagy a gyámhatóság általi kezdeményezésre kerüljön sor a bölcsődei intézményi ellátásba való felvételére). Másrészt a rászoruló kisgyermekek felzárkóztatására a Biztos Kezdet Gyerekházak (amelyek nem részei a gyermekek napközbeni ellátása rendszerének) szolgáltatásai állnak rendelkezésre. A sajátos nevelési igényű/korai fejlesztésre jogosult és egyúttal hátrányos/halmozottan hátrányos helyzetű kisgyermekek a bölcsődei ellátás igénybevétele esetén mindkét helyzetükből adódó jogszabályi kedvezményre és elbánásra jogosulttá válnak.

A komplex bölcsődefejlesztési programnak köszönhetően a bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek fejlesztése is folyamatos. A pályázati felhívásoknak minden esetben kötelező eleme a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés érdekében új épületek és/vagy épületrészek építése esetén a minden fogyatékosági csoportra kiterjedő komplex akadálymentesítés. A bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek számának intenzív emelkedése hozzájárul a sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre jogosult gyermekek kora gyermekkori napközbeni ellátáshoz való hozzáféréseinek számottevő javulásához. További támogató intézkedésként az intézményi gyermekétkeztetésben résztvevő tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek, illetve azon gyermekek, akik olyan családban élnek, ahol tartósan beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelnek – a jogszabályi feltételek fennállása esetén – ingyenes intézményi gyermekétkeztetésre jogosultak. (2021-ben az ingyenes étkezésben részesülők 7,5%-át tették ki.)

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény értelmében sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.

A köznevelési intézményekben a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók száma az utolsó adatközlés – 2021. október 1. – szerint 83 472 gyermek, tanuló. A sajátos nevelési igényű tanulók közül 55 597-en integrált ellátásban vesznek részt, az integrált ellátás aránya így 2021-re 67%-ra (ha

⁷ A bölcsődei ellátás igénybevétele - szemben az óvodai ellátással, illetve az iskoláskorúak tankötelezettségével - nem kötelező Magyarországon (a gyermek 3 éves koráig családtámogatási ellátásban részesülve az anya otthon maradhat a gyermekével), a jogosultsági feltételt pedig a Gyvt. alapján alapvetően a munka és magánélet összehangolása iránti igény alapozza meg.

a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulókat külön csoportként kezeljük – ld. később, úgy 69%-ra) emelkedett (2010-ben 59% volt). Az integrált nevelés aránya évről évre emelkedik. Ezzel párhuzamosan folyamatosan nő az inkluzív intézmények száma. Az utolsó teljes körűen feldolgozott adatközlés (2021. október) adatai szerint 4312 intézmény lát el sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat (az összes 5402-ből, azaz az intézmények 80%-a), mely intézményszám 2015-ben még csak 4050 (2010-ben pedig 3239) volt, tehát ezen a területen is igen jelentős emelkedés tapasztalható. A 4312 sajátos nevelési igényű gyermeket, tanulót is ellátó intézmény 96%-a inkluzív nevelés-oktatást folytat.

Szakképző intézményben (szakképző iskola; technikum) a 2021/2022-es tanévben 16 393 fő sajátos nevelési igényű tanuló vett részt oktatásban.

A sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók neveléséhez-oktatásához a jogszabályban meghatározott esetekben a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatása szükséges. Ez megtörténhet úgy is, hogy az adott nevelési-oktatási intézmény alkalmazza és úgy is, hogy az úgynevezett utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat révén biztosítja. A szakemberek 2021/2022. tanévi létszámát az alábbi táblázat tartalmazza:

Megnevezés	Konduktor	Logopédus	Gyógy-pedagógus	Összesen
Összesen	451	1 700	7 848	9 999
integrált sajátos nevelési igényű gyermekekkel, tanulókkal foglalkozók	68	194	1595	1857
gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai intézményben foglalkoztatottak	87	120	3739	3946
alapfokú művészetoktatásban foglalkoztatottak	0	0	0	0
kollégiumban foglalkoztatottak	2	0	17	19
fejlesztő nevelés-oktatás feladatán foglalkoztatottak	60	1	323	384
pedagógiai szakszolgálatban foglalkoztatottak	191	1276	1316	2783
utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat	43	109	858	1010

A szülő és a pedagógus munkáját, valamint a nevelési-oktatási intézmény feladatainak ellátását a pedagógiai szakszolgálatok segítik.

A sajátos nevelési igény (röviden: SNI) és a beilleszkedési tanulási, magatartási nehézség (a továbbiakban: BTMN) elhatárolása és kezelése kiemelt kérdés. Az SNI a fogyatékoságok (és a fogyatékoság súlyosságú vagy jellegű, úgynevezett „zavarok”) köznevelési megnevezése és csoportja, míg a BTMN egy magyar sajátosság, amely a nemzetközi gyakorlatban nem ismert, egy, a fogyatékoságnál/SNI-nél enyhébb vagy jobb prognózisú, avagy átmeneti, nem tartós, de problémát mutató, ugyanakkor a tipikus tartományba tartozó, annak egy variánsát jelentő jelenségek körét lefedő kategória.

A BTMN tehát egy problémát mutató, de az ép övezethez tartozó csoportot takar, az alulteljesítés oka rendkívül széles spektrumú lehet, a gyengébb (de normál tartományba eső) képességektől az éppen aktuális élethelyzetből vagy egy traumából fakadó átmeneti hatású okokig. A BTMN tanulók

bár gyengébben, de a többségi követelményeknek megfelelően tudnak teljesíteni. A BTMN az SNI-vel szemben jó prognózisú, érdemben fejleszthető vagy problémamentessé tehető, nem végleges állapot. Ezen túlmenően a BTMN – az SNI-vel szemben – egy pusztán csak tüneti szintű megközelítés az SNI operacionalizálható, jól körülhatárolt specifikus oki háttérű gyűjtőfogalmaival szemben.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 8. § (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy az óvodai nevelés nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 6. melléklet szerinti finanszírozott időkerete magába foglalja a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek fejlesztő foglalkoztatásának időkeretét, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 27. § (5) bekezdése pedig rendelkezik arról, hogy az általános iskola, a középfokú iskola köteles megszervezni a tanuló heti kötelező óraszámát és az osztályok engedélyezett heti időkeret különbözete terhére a tehetség kibontakoztatására, a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatására, a beilleszkedési, tanulási nehézség, magatartási rendellenességgel diagnosztizált tanulók számára, továbbá az első-negyedik évfolyamra járó tanulók eredményes felkészítésére szolgáló, differenciált fejlesztést biztosító egy-három fős foglalkozásokat.

A BTMN gyermekek, tanulók fejlesztése tehát legfeljebb háromfős csoportban valósítható meg. A fejlesztés heti óraszámát és a fejlesztési területeket a szakértői bizottság szakértői véleménye határozza meg. A BTMN tanulók számára szervezett fejlesztő pedagógiai ellátás keretében a tanuló tantárgyi felzárkóztatását a nevelő-oktató munka szakaszának, illetve a tantárgynak megfelelő szakképzettségű pedagógus, készségfejlesztését pedig fejlesztő pedagógus végzi.

Magyarország kiemelt figyelmet fordít arra, hogy korszerű taneszközök és fejlesztő eszközök széles választéka álljon rendelkezésre a sajátos nevelési igényű tanulók neveléséhez-oktatásához. A köznevelési tankönyvjegyzéken mintegy 300, kifejezetten a sajátos nevelési igényű tanulók részére fejlesztett taneszköz áll rendelkezésre. Egyes speciális taneszközök a tankönyvjegyzéken nem szerepelnek, azonban a tankönyvjegyzéken szereplő taneszközökkel megegyező módon, a térítésmentes tankönyvellátás keretén belül rendelhetők a tanulók számára.

2019-ben Vácon megkezdte működését a Kilátó Piarista Pályaorientációs és Munkaerőpiaci Fejlesztő, Módszertani Központ. A Központ életpálya-tervezési, kutatási-, fejlesztési és szolgáltatás-fejlesztési programot valósít meg, amelynek célja a sajátos nevelési igényű tanulók, továbbá életpálya-tervezésükben elakadt tipikus fejlődésű tanulók és fiatal felnőttek számára az általános iskolai tanulmányok befejezésétől a felnőttkori munkavállalásig rendszerbe integráltan, a sajátos nevelési igény típusától és mértékétől függő, személyre szabott támogatások, szolgáltatások létrehozása, fejlesztése és nyújtása. További feladata, hogy olyan szakmai tartalmakat, módszereket, programokat, kutatásokat alkosson meg, ahol inkluzív módon lehetőség nyílik sajátos nevelési igényű, illetve tipikus fejlődésű diákok közös életpálya-tervezésére. A Piarista Kilátó Központ a kiemelt figyelmet igénylő, sajátos nevelési igényű, 12-18 éves tanulók, továbbá azok a 12-18 éves fiatalok számára nyújt segítséget, támogatást, akik az életpálya-építésük kapcsán különös személyes figyelmet igényelnek. Célcsoportjába tartoznak még azok a 16-30 év közötti fiatalok, akik nem tanulnak, és nem dolgoznak. A Központ szolgáltatásait évente több mint 3000 fő veszi igénybe személyes és/vagy online módon.

3. A mentális egészségi problémával küzdő (és egyben AROPE) gyermekek

A mentális egészség a WHO meghatározása szerint a jóllét olyan foka, amelyen az egyén kibontakoztatja képességeit, meg tud küzdeni a mindennapi élet nehézségeivel, és építő jelleggel

részt tud venni saját közössége életében. A WHO definíciója szerint a mentális zavarok általánosságban rendellenes gondolatokkal, felfogással, érzelmekkel, viselkedéssel, illetve kapcsolatokkal, valamint ezek kombinációjával írhatók le. Ide tartozik pl. a szorongás, a depresszió, a bipoláris zavar, a skizofrénia, a poszt-traumás stressz zavar, az étkezési zavarok, a zavart viselkedés és disszociális zavarok valamint az idegfejlődési rendellenességek.

A 2011-ben készült Semmelweis tervben elérhető legutóbbi adatok⁸ szerint a nemzetközi és hazai epidemiológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy a 4-17 éves korú gyermekek között a mentális kórállapotok átlagos előfordulási gyakorisága 15,8%, azaz a népbetegség szintjét éri el. A WHO 2021-es adatai szerint világszerte a 10-19 évesek 14%-a tapasztal mentális egészségproblémákat.

Az „Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása” elnevezésű, magyar részvétellel zajló nemzetközi kutatásban (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC)⁹ négyévenként kerül sor felmérésre az 5., a 7., a 9. és 11. évfolyamos diákok országosan reprezentatív mintáján. A legutóbbi, 2018. évi felmérés adatai szerint a magyar tinédzserek egészségi állapotának szubjektív megítélése kedvezőtlenebb képet mutat a korábbi, 2014-es adatfelvétel eredményeihez képest: négyből egy diák nem tartja jónak az egészségét. Tíz diákból három számol be különböző hangulati problémákról, depresszív érzésekről. Magas a különböző testi-lelki tüneteket (fáradtságot, ingerlékenységet, rosszkedvet, idegességet) rendszeresen tapasztalók aránya, különösen a lányok körében.

Az egészséget veszélyeztető magatartási formák közül a szerfogyasztási arányok a korábbiakhoz hasonlóan alakulnak: minden nyolcadik kamasz legalább hetente rágyújt, tízből négyen fogyasztottak alkoholt a kérdezést megelőző egy hónapban, és a középiskolások közül minden negyedik kipróbált már valamilyen drogot élete során. Mindazonáltal uniós összehasonlításban az idősoros adatok javuló tendenciát mutatnak. Ehhez illeszkedve ebben a korosztályban javulnak a szenvedélybetegségekkel kapcsolatos bizonyos szerhasználati adatok is, pl. kábítószer-használat és dohányzás témában.¹⁰ A hazai 16 éves iskolás populáció körében a tiltott szerek kipróbálása 1995-2011. között folyamatosan növekedett, majd a 2011-ben mért 19,9%-ról 2019-re 13,9%-ra esett vissza. Európai viszonylatban a kábítószerek kipróbálása tekintetében az uniós átlag alatt marad a magyar fiatalok érintettsége.

A szenvedélybetegségek megelőzése és kezelése során kiemelt figyelmet kell fordítani a függőség komplex szemléletére. A függőségnek számos megjelenési formája van, amely lehet kémiai szerrel vagy viselkedéssel kapcsolatos. Például, a szerencsejátékok használatára vonatkozó 2016-os kutatás (Paksi–Magi–Demetrovics 2016) szerint Magyarországon a 7–14. évfolyamos diákok körében a szerencsejáték-használat életprevalencia-értéke 58%. (A törvényi tiltás ellenére.) A vizsgálat a minta 9,6%-a esetében azonosította a probléma kockázatának alacsony, 5,9%-uknál pedig közepes mértékét. A kifejezetten problémás játékosok aránya pedig 2,1% volt.

A gyermek- és fiatalkori öngyilkosságok száma évek, évtizedek óta stagnál Magyarországon. A Nemzeti Népegészségügyi Központ NEKIR adatbázisa szerint 2018-ban Magyarországon a 18 év alattiak körében 20 fiatal halt meg öngyilkosság miatt. A NEAK fekvőbeteg-ellátási adatai szerint 2010-től 2019-ig évente 1500 körüli 18 év alatti követett el öngyilkossági kísérletet. (A nemek

⁸Újraélesztett egészségügy. Gyógyuló Magyarország. Semmelweis Terv az egészségügy mentésére. 2011. Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011. 05. 11.

⁹Kamaszéletmód Magyarországon. Az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása (HBSC) elnevezésű, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben megvalósuló nemzetközi kutatás 2018. évi felméréséről készült nemzeti jelentés (szerkesztette: Németh Ágnes és Várnai Dóra).

¹⁰Elekes Zs. Arnold P. Bencsik N. Iskolások egészségkárosító magatartása 25 év távlatában. A 2019. évi ESPAD kutatás Magyarországi eredményei. Elérhető: <http://devianciakutatas.hu/docs/2020/ESPAD.magyar.pdf>

arányát tekintve a befejezett öngyilkosság minden korosztálynál gyakoribb a férfiak között.) Egy 2021-es hazai tudományos elemzés¹¹ alapján a 10-19 éves korosztályban 2000 és 2019 között szignifikánsan csökkent az öngyilkosság okozta halálozás. Az elmúlt 10 év alatt valamennyi életkori korosztályban dinamikusan csökkenő öngyilkossági ráta ellenére az EU-n belül még mindig hazánké az egyik legmagasabb öngyilkossági arány.

A fekvőbeteg-ellátásban évente 1-6 közötti szuicidiumként kódolt halálozási esetszám a KSH, NEKIR és Eurostat adatokkal összevetve alacsony. Ez arra enged következtetni, hogy az egészségügyben a fiatalkori öngyilkosság aluldiagnosztizált, a tényleges öngyilkossági halálozás (és ezzel a kísérletek száma is) ennél magasabb arányú. A fiatalkori öngyilkosság megelőzésére a legjobb lehetőség a mentális egészséggel kapcsolatos általános egészségműveltség és a konkrét gyakorlati készségek oktatása minél szélesebb körben, lehetőség szerint a köznevelés, a segítő szakmák, valamint az informális segítő kapcsolati hálók bevonásával.

4. Az alternatív (elsősorban intézményi) gondozásban részesülő gyermekek

Magyarország már 1997-ben célul tűzte ki a zsúfolt, nagy létszámú gyermekotthonok megszüntetését, majd 2014-től a családjukból kiemelt gyermekek elsődlegesen, 12 éves kor alatt pedig kötelező jelleggel nevelőszülőnél történő elhelyezését. Az ezt célzó intézkedések hatására jelentősen növekedett a gyermekek nevelőszülőnél történő elhelyezésének aránya: 2021. december 31-én a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő, összesen 23 327 gyermek és fiatal felnőtt 69,1%-a, míg 2010. december 31-én 57,3%-a volt nevelőszülőnél elhelyezve. A 12 éven aluli gyermekek körében pedig 2021. december 31-én 87,4%, míg 2010. december 31-én 75,9% volt a nevelőszülői elhelyezés aránya a KSH adatai szerint. A nevelőszülői ellátás arányának férőhely szerinti megtartása, fejlesztése és támogatása kiemelt szakpolitikai célunk.

Kihívást jelent a családjukat nélkülözni kényszerülő gyermekek szüleikkel és fontos hozzátartozóikkal történő kapcsolattartásának kialakítása és működtetése, ezzel összefüggésben a hazagondozások, és – ha a hazagondozás végképp nem lehetséges, a feltételek fennállása esetén – az örökbefogadások számának növelése, illetve a nagykorúvá váló gyermekek önálló életkezdésének, sikeres felnőtté válásának elősegítése. Az intézkedések hatására 2010-2019. között a lezárult örökbefogadások száma 43%-kal, 735-ről 1052-re emelkedett, ami a COVID világjárvány miatt 2020-ban visszaesett 917-re, azonban 2021-ben 995-re emelkedett ismét. A növekedés túlnyomó részét a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek örökbefogadása teszi ki, számuk 2010-hez viszonyítva 54%-kal, 444-ről 682-re nőtt 2019-re, majd 2021-ben ez az adat 645 volt. Amennyiben a hazagondozás és örökbefogadás sem lehetséges, úgy a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek felnőttkori önálló életvitelre való felkészítése érdekében szükséges a sikeres felnőtté válás elősegítése, ennek keretében pedig az életpályatervezés, a tehetséggondozás, az egészségvédelem és rekreációs lehetőségek biztosítása.

A családjukból kiemelt gyermekek, elsősorban a lányok – esetleges fogyatékosságukkal, szerhasználatukkal, korábbi bántalmazásukkal, bekerülésük körülményeivel is összefüggő módon és mértékben – különösen veszélyeztetettek a bántalmazás és az emberkereskedelem, gyermekprostitúció áldozatává válása tekintetében, és a bántalmazott gyermek maga is bántalmazóvá válhat. A szakellátásból engedély nélkül távozó gyermekek esetében jelentős veszélyeztető körülmény saját bűnelkövetésük is: 2020-ban az ellátásból megszökött gyermekek (3 407 fő) 242 esetben követtek el – elsősorban vagyon elleni – bűncselekményt. Ezért a gyermekek jogainak érvényesítése érdekében figyelmet szükséges fordítanunk a gyermekbántalmazás és az

¹¹Németh A., Döme P., Drótos G., Rihmer Z. (2021) A 2000 és 2019 közötti időszakban Magyarországon elkövetett, befejezett öngyilkosságok statisztikai elemzése. orvosi Hetilap. 162(32): 1283-1296. DOI: <https://doi.org/10.1556/650.2021.32174>

emberkereskedelem áldozatává válás elleni védelemre, az áldozattá vált gyermekek segítésére. A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekekre irányuló specifikus programok mellett meg kell jelenniük a megelőzést és kezelést célzó szakmai tevékenységeknek.

A gyermekvédelemben nevelkedő gyermekek mintegy 1%-a olyan súlyos pszichiátriai kórképpel rendelkezik, amelynek kezelése kihívást jelent az átlagos feltételekkel rendelkező ellátórendszer számára, ezért elsősorban a megfelelő biztonsági feltételekkel rendelkező és adekvát terápiát nyújtani képes központi speciális gyermekotthonokban látható el szükségleteik kielégítése, állapotromlásuk megelőzése vagy mérséklése, mely intézmények fejlesztése, szolgáltatási körének bővítése jelentős feladat.

Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023. közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022–2023. közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről szóló 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat II. 3. 2. pontjában szerepel az emberkereskedelem áldozatává vált, családjukban nevelkedő gyermekek terápiás intézményi ellátásának modellezése 2023-ban. Az emberkereskedelem területén az áldozatok menekítésével, gondozásával foglalkozó szervezetek korábban jelezték, hogy vannak olyan gyermekek, akik családjukban élve válnak áldozattá, és nem minden esetben indokolt a gyermek nevelésbe vétele, ezáltal a szülői felügyeleti jogok korlátozása. A családjukban élő gyermekek részére szükséges kialakítani egy új típusú védett elhelyezést, ahol speciális terápiás ellátás biztosításával, a családok aktív segítése, támogatása valósulhat meg, hogy ne kerüljön sor a gyermek családjából való kiemelésére, nevelésbe vételére. Ezzel csökkenthető lehet a gyermek újbóli áldozattá válása, a családi funkciók erősítésével a család megtartó és összetartó ereje megfelelően működhet. A gyermekek számára nyújtandó terápiás ellátás a tervek szerint egy már működő, a miniszter által kijelölt gyermekek átmeneti otthonában valósul meg a Svájci-Magyar Együttműködési Program II. időszakának terhére.

Hasonlóan, megvalósíthatósági tanulmány készítését és arra alapozott pilot program megvalósítását célozzuk a gyermekvédelmi szakellátásba került, emberkereskedelem áldozatává vált gyermekek „védett gyermekotthonban” – mint újonnan kialakítandó szolgáltatási formában – történő terápiás intézményi ellátására. Az infrastrukturális fejlesztéssel és férőhelybővítéssel lehetőség nyílna az általános védelmi intézkedés jogintézményének kiterjesztésére, végrehajtása hatékonyságának növelése céljából új, specifikus szolgáltatási forma kialakítására, és ezáltal az emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált gyermekek szélesebb körű elérésére és védelmére. A védett gyermekotthon kialakítására tervezetten 2023. évben kerül sor a Svájci-Magyar Együttműködési Program keretében, míg a megvalósíthatósági tanulmány elkészítése hazai forrásból valósul meg.

A Gyvt. alapján a gyermekek napközbeni ellátásának igénybevételére jogosult az átmeneti gondozásban és az otthont nyújtó ellátásban részesülő gyermek is. 2017-től a bölcsődei intézményekbe való felvétel során előnyben kell részesíteni a védelembe vett gyermekeket is. Emellett a bölcsődei intézményekben a gondozásért megállapítható térítési díj megfizetése alól mentesülnek az átmeneti gondozásban lévő, az ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban elhelyezett, a nevelésbe vagy védelembe vett gyermekek is. A védelembe vett gyermekek intézményi bölcsődei ellátásban való részvételi aránya elenyésző.

A kiváltási stratégia felülvizsgált koncepciója valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szociális törvény) módosítása 2019-től változásokat hozott a speciális és eltérő szükségletű intézményben elhelyezett kiskorúak számára. Míg a 2011-ben készült kiváltási stratégia egységesen, életkori differenciálás nélkül kezeli a fogyatékkal élő személyeket, addig a 2019-ben másodszor is felülvizsgált koncepcióban

hangsúlyosabbá vált a speciális, eltérő szükségletű célcsoportok kiváltásának kérdése, így az intézményekben élő kiskorúak férőhely-kiváltása is.

A felülvizsgált koncepcióban - a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat - hangsúlyosabbá válik a fenntarthatóság szempontja, a szolgáltatási gyűrű komplexitása, valamint a speciális, eltérő szükségletű célcsoportok kiváltásának kérdése, így az intézményekben élő kiskorúak férőhely-kiváltása is megjelenik a dokumentumban.

2019. január 1-jével a kiskorúak támogatott lakhatásban történő ellátásának feltételeire ráerősített a Szociális törvény módosítása, amely meghatározta a kötelezően nyújtott szolgáltatási elemeket. 2019-től támogatott lakhatás keretében kiskorú számára a felügyelet és az étkeztetés szolgáltatási elemeket minden esetben biztosítani kell azzal, hogy a felügyelet kizárólag személyes jelenléttel biztosítható.

A koncepció a felnőtt korú személyek mellett a gyermekvédelmi szakellátásban élő kiskorúak célcsoportját is bevonja a kiváltás fókuszába. Ennek alapján akár hozzátartozóként, akár saját jogon is igénybevevői lehetnek támogatott lakhatásnak. Fontos eleme a koncepciónak a családjukból hatósági intézkedéssel kiemelt, gyermekvédelmi szakellátásban részesülő, ápolás-gondozást nyújtó intézményekben élő gyermekek elhelyezésének rendezése a nevelőszülői gondozás mellett a Szociális törvény szerinti támogatott lakhatás irányába.

A gyermekvédelmi szakterület vonatkozásában kiemelt szakpolitikai cél a családban nevelkedés támogatása, és amennyiben a gyermek nem nevelkedhet tovább a saját családjában, akkor elsősorban családi környezetben – nevelőszülőnél – történő elhelyezése, ebből következően kiemelt cél a nevelőszülői ellátás minőségi fejlesztése, elhelyezési lehetőségeinek, szolgáltatásainak bővítése. Különös figyelmet kell fordítani a családjukból kiemelt gyermekek mentális egészségvédelmére, ideértve a családjukba való hazagondozásuk elősegítését, az önálló életkezdésük, sikeres felnőtté válásuk támogatását. Mind a családjukban, mind a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek esetében kiemelt jelentőségű a bántalmazás minden formájától való védelmük, ideértve az emberkereskedelem, gyermekprostitúció által veszélyeztetettséget is.

5. Harmadik országokból származó, kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek

A tanácsi ajánlás hatálya alá tartozó „migráns háttérű, illetve kisebbségi etnikai csoportba tartozó gyermekek”¹² esetében kiemeltet igényel a 2022. február 24-e óta hazánkba érkezett, Ukrajnából menekülő gyermekek helyzete.

A Kormány 2022. március 7-én rendeletet fogadott el az ideiglenes védelemre jogosultként elismert személyekkel kapcsolatos szabályokról, ami alapján Magyarország menedékesként ideiglenes védelemben részesíti az Ukrajnában 2022. február 24-ét megelőzően tartózkodó ukrán állampolgárokat; hontalan személyeket vagy nem ukrán harmadik országbeli állampolgárokat, aki nemzetközi védelemben vagy azzal egyenértékű nemzeti védelemben részesült Ukrajnában, illetve az említett személyek családtagjait. Az Ukrajnában állandó lakóhellyel rendelkező és 2022. február 24-én vagy azt követően Ukrajnából érkező magyar állampolgár tekintetében a menedékes részére

¹²Az ajánlás 3. pont b) alpontja szerint „migráns háttérű gyermekek”: migrációs jogállásuktól függetlenül azok a gyermekek, akik harmadik ország állampolgárai, valamint azok a gyermekek, akik egy tagállam állampolgárai, és legalább az egyik, külföldön született szülőjük révén harmadik országbeli migráns háttérrel rendelkeznek.

nyújtott valamennyi ellátást és kedvezményt biztosítani kell, ha a magyar állampolgárság tényénél fogva kedvezőbb elbánásban nem részesül.

Az oktatást érintően a Magyarországon tartózkodó nem magyar állampolgár – a vonatkozó feltételek teljesülése esetén – a tankötelezettség fennállásáig, illetve a tizennyolcadik életévének betöltése előtt megkezdett tanulmányok befejezéséig a magyar állampolgárral azonos feltételekkel jogosult lehet a kisgyermekkorai nevelésre, kollégiumi ellátásra, pedagógiai szolgáltatásra és – ha Magyarországon tölti be a tankötelezettségi korhatárt – iskolai oktatásra. Az Ukrajnából érkező gyermekek jogosultak a szabad óvoda- és iskolaválasztáshoz való jog gyakorlására, és veszélyhelyzeti jogszabály alapján, ha a menedékes kiskorú ellátásáról gondoskodik, a magyar állampolgárokkal azonos feltételekkel jogosultak – erre irányuló kérelem benyújtása esetén – igénybe venni a bölcsődei ellátást, és a Biztos Kezdet Gyerekház szolgáltatásait, továbbá – erre irányuló kérelem benyújtása esetén – 6 hónapig ingyenesen jogosultak az intézményi és a szünidei gyermekétkeztetésre is. (A 6 hónap lejártá után a Gyvt.-ben foglalt feltételek teljesülése esetén lehetnek jogosultak térítésmentes étkezésre.) A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény szerint a menekültek és menedékkérők az elismerés iránti kérelem benyújtásától kezdve gyakorolhatják a törvényben meghatározott jogokat. A bölcsődei ellátást a magyar állampolgárokkal azonos feltételekkel jogosultak igénybe venni a magyar hatóságok által menekültként, oltalmazottként, illetve hontalanként elismert gyermekek is; számuk a 2021. évi KSH OSAP adatok alapján elenyésző volt. A Kulturális és Innovációs Minisztérium intézmények (bölcsőde, mini bölcsőde) körében elvégzett felmérése alapján 2022. február 24. óta az Ukrajnából menekülni kényszerült családok részéről összesen mintegy 40 kisgyermek került bölcsődei ellátásba Magyarországon.

Az Ukrajnából érkezett gyermekek számára az alapfokú oktatási szolgáltatáson túlmenően heti 5 órában délutánonként egyéni tanári mentorálást biztosítunk, melynek célja a magyar nyelv oktatása, illetve amennyiben az érintett tanulók már tudnak magyarul, a cél a tudásbeli különbségek kiegyenlítése. Az állam 130.000 Ft/gyermek felzárkóztatási, mentorálási és nyelvoktatási kiegészítő támogatást nyújt a diákokat fogadó köznevelési és szakképzési intézményeknek. 2022 szeptemberében 4000 gyermek/tanuló nevelése-oktatása kezdődött meg a köznevelés intézményrendszerében.¹³ Szakképző intézményben nagyságrendileg 40 fő Ukrajnából menekült tanuló vesz részt oktatásban, képzésben.

Az érettségi vizsgára készülő diákok számára külön rendelkezéssel lehetővé tettük, hogy azok számára, akik ezt kérik, megnyíljon a lehetőség, hogy Magyarországon – ingyenesen – tegyék le az érettségi vizsgáikat a magyar tanulókkal azonos feltételek mellett. Az ideiglenes védelemre jogosultként elismert tanulók érettségi vizsgára bocsátásának rendkívüli szabályairól szóló 115/2022. (III. 22.) Korm. rendelet értelmében 2022. április 20-ig jelentkezhetek a magyar érettségi rendszerbe az ideiglenes védelemre jogosult azon tanulók, akik a 2021/2022. tanévben középiskolájuk utolsó évfolyamán folytatták a tanulmányaikat és ezt iskolai bizonyítvánnyal vagy más, az ukrainai iskolájuk által – akár elektronikusan – kiállított és hitelesített dokumentummal igazolni tudták. Az Oktatási Hivatal adatai szerint 55 fő élt ezzel a lehetőséggel és jelentkezett érettségi vizsgára. A jelentkezők által választott vizsgatárgyak: magyar nyelv és irodalom; magyar, mint idegen nyelv; matematika; történelem; angol nyelv; biológia; kémia; fizika; földrajz; informatika; ukrán nyelv; orosz nyelv; református hittan. A vizsgák száma összesen 233 volt.

A felsőoktatásban ösztöndíjprogramokat, helpdeskeket és információs vonalakat biztosítunk a háború elől menekülők megsegítésére.

¹³ Oktatási Hivatal adatszolgáltatása

Egészségügyi alapellátás körében az Ukrajnából érkezett személyek a szálláshelyük szerinti egészségügyi ellátást vehetik igénybe. A közfinanszírozott egészségügyi ellátásokra 30 napig ingyenesen jogosultak az útlevelük vagy más azonosító okmányukkal, amennyiben rendelkeznek regisztrációval vagy védelmi státuszt igényeltek ingyenes orvosi ellátásra, vagyis az egészségügyi ellátás teljes spektrumára jogosultak, a magyar állampolgárokkal azonos feltételek mellett. Jelentős kapacitásokat különítettünk el annak érdekében, hogy az alapellátástól kezdve a legsúlyosabb betegségek kezeléséig minden rászoruló ellátását biztosítsuk; felkészültünk mind az alapellátás, mind a járó- és fekvőbeteg szakellátás területén.

Az emberi erőforrások minisztere által kiadott, az Ukrajnából érkező személyek egészségügyi ellátásáról szóló 9/2022 (III. 11.) egyedi utasításban foglaltak alapján amennyiben sem a beteg, sem a környezete a segítséget nyújtó szakember/orvos készségszinten ismert nyelven kommunikálni nem tud, úgy lehetőség van rövid időn belül a 1812-es telefonszámon tolmács igénybevételére.

Továbbá az átmeneti ellátóhelyeken, befogadó állomásokon, befogadó pontokon is biztosítottak – többek között – az anya- és a csecsemő egészségével, immunizációval, gyermekek és serdülők egészségével, mentális egészséggel és pszichoszociális támogatással kapcsolatos ellátások. Védőnői ellátás, eseti ellátás keretében: várandós gondozást; újszülöttek, koraszülöttek, kissúlyú újszülöttek fokozott gondozását; csecsemők, gyermekek gondozása, pszichoszomatikus fejlődésének figyelemmel kísérése (0-16 éves korig); védőnői szűrővizsgálatok elvégzése; életkorhoz kötött kötelező védőoltások szervezése, valamint a gyermek fejlődéséhez igazodóan az egészséges életmódhoz szükséges ismeretek nyújtása történik. Az egészségügyi ellátásra szoruló gyermekeket minden nap 0-24 órában fogadja a Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet, a kommunikációt szükség esetén ukrán nyelvű tolmács segíti. Magas színvonalú kórházi háttérrel biztosítják a gyors, szakszerű és ingyenes ellátást 0-18 éves korig: betegellátás, beutalás, tanácsadás, COVID-19 oltás, gyermekek hiányzó és folytatólagos kötelező oltásai stb. A kötelező védőoltásokat a területi védőnő szervezése segítségével a területi ellátást biztosító háziorvosnál kapja meg a gyermek/fiatal. Az Ukrajnából érkezett gyermekek esetén egyedileg szükséges meghatározni, hogy milyen védőoltások pótlása szükséges, és ezeket a területi ellátást biztosító háziorvosnál kapja meg a gyermek/fiatal.

A kísérő nélküli kiskorúak – mindeztidáig csekély számban érkeztek hazánkba, akik – gyermekvédelmi gondoskodásba kerülnek, és azonos tartalmú és minőségű ellátásra jogosultak, mint a családjukból kiemelt magyar állampolgárságú gyermekek, beleértve a nagykorúság elérése után kérésükre biztosított utógondozást, utógondozói ellátást is. A lakhatási szolgáltatások teljes körű ellátást tartalmaznak, és az egyén nyelvi, esetleges vallási és kulturális különbségeihez igazodnak (pl. étkezés, ruházat tekintetében).

Az ukrajnai háború elől menekülő gyermekek társadalmi integrációja, oktatásban-nevelésben való felzárkózásuk, a megélt traumák feldolgozását célzó pszichoszociális segítségük és mentálhigiénés ellátásuk érdekében az UNICEF Veszélyhelyzeti Program keretében való hazai kormányzati együttműködés kialakítása jelenleg van folyamatban.

III. TÁMOGATÓ SZAKPOLITIKAI KERET

A Tanács ajánlja a tagállamoknak, hogy – a gyermek mindenképp felett álló érdekének elsődleges figyelembevétele mellett – a gyermekek társadalmi kirekesztődésének visszaszorítása érdekében építsenek ki egy integrált és támogató szakpolitikai keretet, a szegénység és a hátrányos helyzet több nemzedéken átívelő ciklusának megtörésére és a COVID-19 világjárvány társadalmi-gazdasági hatásának csökkentésére összpontosítva.

1. A támogató szakpolitikai keretet biztosító hazai jogszabályi környezet

Magyarországon évtizedek óta – összhangban a vonatkozó nemzetközi egyezményekkel – jogszabályok garantálják a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges jogokat és kötelezettségeket.

1.1. A gyermekeket érintő fontosabb hazai jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye
- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény
- a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
- a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény
- a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény
- az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény
- a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi LXXX. törvény
- a Fogyatékosysággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény
- a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvény
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény
- a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény
- a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- az egyes törvényeknek az egyszülős családok életkörülményeinek javítása érdekében történő módosításáról szóló 2021. évi LXXIV. törvény
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet

- a gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról szóló 235/1997. (XII. 17.) Korm. rendelet
- a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 223/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet
- az Útravaló Ösztöndíjprogramról szóló 152/2005. (VIII. 2.) Korm. rendelet
- a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról szóló 328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet
- a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013. (X. 24.) Korm. rendelet
- a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről szóló 513/2013. (XII. 29.) Korm. rendelet
- a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi igénybevevői nyilvántartásról és az országos jelentési rendszerről szóló 415/2015. (XII. 23.) Korm. rendelet
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet
- a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet
- a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet
- a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet
- az Integrált Jogvédelmi Szolgálatról szóló 381/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet
- a gyermekek esélynövelő szolgáltatásainak szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 40/2018. (XII. 4.) EMMI rendelet
- a Roma Nemzetiség Tanulmányi Ösztöndíjáról szóló 4/2019. (VI. 7.) BM rendelet

1.2. A hazai jogrendszer egyes szabályainak ismertetése

A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményt az 1991. évi LXIV. törvény hirdette ki.

Az Alaptörvény XVI. cikke rögzíti a gyermekek jogait, valamint más rendelkezései – többek között – kiemelik, hogy

- Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. [XV. cikk (2) bekezdés]
- Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. [XV. cikk (4) bekezdés]
- Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket. [XV. cikk (5) bekezdés]

A Gyvt. rögzíti mind a gyermekek jogait (6. §), mind azok védelmét (11-11/B. §). A gyermekek jogainak hatékony védelme érdekében a törvény létrehozta a gyermekjogi képviselő intézményét. A bölcsődei ellátásban részesülő gyermekek és családjaik számára a bölcsődei ügyekbe való helyi szintű bekapcsolódást biztosít a Gyvt. rendelkezései alapján a bölcsődékben kötelezően működtetendő érdekképviselői fórum. Amennyiben a helyzet nem rendeződik, az érintettek a fenntartóhoz vagy a gyermekjogi képviselőhöz is fordulhatnak.

A jogi keret szintén fontos része a 2014. március 15-én hatályba lépett *Polgári Törvénykönyvről* szóló 2013. évi V. törvény, amelyben (a továbbiakban: Ptk.) két terület esetében jelenik meg a gyermekek jogaira, érdekére való utalás: egyrészt a Második Könyv cselekvőképességi szabályai körében, másrészt a Negyedik Könyvben, a családjogi rendelkezések között. Ezek az alábbiak szerint foglalhatók össze:

A Ptk. „Az ember mint jogalany” című Második Könyvében rendelkezik a kiskorúakra vonatkozó cselekvőképességi szabályokról és ennek körében a kiskorúak jognyilatkozatára vonatkozó normákról. A Ptk. szerint kiskorú az, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be és házasságkötéssel sem szerzett nagykorúságot. A tizennégy év alatti kiskorú a törvény erejénél fogva cselekvőképtelen, helyette törvényes képviselője tehet érvényes jognyilatkozatot. Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata érvényességéhez – főszabály szerint – törvényes képviselője hozzájárulása szükséges. A Ptk. 2:12. § (3) és (4) bekezdése a *Gyermek jogairól* szóló, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) 12. cikkével összhangban rendelkezik az ítélőképes kiskorú véleményének figyelembevételéről.

A Ptk. Családjogi Könyve a Gyermekjogi Egyezményben foglaltakkal összhangban, alapelvi szinten szól a gyermek érdekének védelméről, vagyis arról, hogy „a családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek. A törvény alapelvi szinten rögzíti, hogy a gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nőjön fel, ha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa.

A gyermek érdeke – az alapelvi normán túl – a családjogi szabályozás szinte minden területén elsődleges. Így különösen a szülői felügyelet, a gyámság, az örökbefogadás szabályainál a törvény kifejezetten rendelkezik a gyermek véleménye kikéréséről, a tizennégy év feletti gyermeknél pedig az álláspontjának figyelembevételéről.

Kiemelendő a szülői felügyelet szabályozása, amelynek terén a Ptk. a Gyermekjogi egyezmény 12. cikkéhez kapcsolódóan írja elő azt is, hogy a szülőknek tájékoztatni kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések

előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetekben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére való tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük. A gyermeknek tehát akkor is beleszólása van az őt érintő döntésekbe, ha szülei együtt nevelik őt. De ugyanígy jelentősége van a gyermek véleményének akkor is, ha szülei válnak, illetve a szülői felügyeletet már nem szeretnék közösen gyakorolni.

A Ptk. előírja, hogy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a bíróságnak eljárása során indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket is. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti. Ezen kívül a Ptk. a kapcsolattartás rendezése körében is szól arról, hogy a döntés meghozatalát megelőzően a gyámhatóságnak, illetve a bíróságnak az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatnia.

A fentiekhez kapcsolódóan jelentőséggel bír a Ptk. – 2021. évi LVII. törvénnyel bevezetett – 2022. augusztus 1-jén hatályba lépett módosítása, amely valamennyi szülői felügyelet gyakorlásnak rendezése iránti perben előírja, hogy a bíróságnak biztosítani kell azt, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek lehetőséget kapjon a nyilatkozattételre. Ennek érdekében a bíróságnak értesíteni kell a gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. E kiegészítés erősíti a gyermek meghallgatáshoz való jogát és biztosítja, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon véleményének kifejtésére.

A módosítás összhangban áll a 2022. augusztus 1-jétől alkalmazandó, a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló, 2019. június 25-i (EU) 2019/1111 tanácsi rendeletével, amely nem teszi lehetővé egy tagállami ítélet más tagállamban történő elismerését és végrehajtását, ha a bíróság nem biztosított lehetőséget az ítélőképes gyermek véleményének kifejtésére.

A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény az élet minden területét érintően szabályozza a fogyatékossgal élő gyermekek jogait. A 7. cikk külön rögzíti a fogyatékossgal élő gyermekeket érintő intézkedéseket. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 13. §-a tartalmazza a fogyatékossgal élő gyermekek esélyegyenlőségének biztosítását az oktatás és a képzés területein.

1.3. Stratégiák, programok, intézkedési tervek

Az elmúlt években számos olyan hazai stratégia, program és ezeket végrehajtó cselekvési terv született, melyek a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv megvalósítását szolgálják, ezzel már jelenleg is teljesítve a tanácsi ajánlásban megfogalmazottak jelentős részét:

- a Legyen jobb a gyermekeknek! Nemzeti Stratégiáról 2007-2032 szóló 47/2007. (V. 31.) OGY határozat
- a Legyen jobb a gyermekeknek! Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának létrehozásáról szóló 1053/2008. (VIII. 4.) Korm. határozat
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet
- az Országos Fogyatékossgügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat

- a Gyermek Számára Biztonságos Internetszolgáltatás megteremtéséről, a tudatos és értéktérítő internethasználatról és Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiájáról szóló 1488/2016. (IX. 2.) Korm. határozat
- a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia megvalósítását szolgáló kormányzati intézkedésekről szóló 1888/2016. (XII. 29.) Korm. határozat
- a nemzeti egészségügyi programokról, valamint az azokhoz kapcsolódó, a 2019–2022. évekre vonatkozó szakpolitikai programokról (köztük a Nemzeti Mentális Egészségügyi Program és a Nemzeti Gyermekegészségügyi Program) szóló 1722/2018. (XII. 18.) Korm. határozat
- a családvédelmi akcióterv részét képező kormányzati intézkedésekről szóló 1110/2019. (III. 12.) Korm. határozat
- a fogyatékkal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepciót (Új Kiváltási koncepció 2019-2036.) szóló 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat
- a „Szakképzés 4.0 - A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira” című stratégia elfogadásáról és a végrehajtása érdekében szükséges intézkedésekről szóló 1168/2019. (III. 28.) Korm. határozat
- az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2022. évig tartó Intézkedési Tervéről szóló 1187/2020 (IV. 28.) Korm. határozat
- az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021-2030 elfogadásáról szóló 1551/2020. (VIII. 25.) Korm. határozat
- a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030-ról szóló 1605/2021. (VIII. 18.) Kormány határozat
- a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának 2021-2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervről szóló 1619/2021. (IX. 3.) Kormány határozat
- „Egészséges Magyarország 2021-2027” Egészségügyi Ágazati Stratégia, 2021. január.
- az ideiglenes védelemre jogosultként elismert tanulók érettségi vizsgára bocsátásának rendkívüli szabályairól szóló 115/2022. (III. 22.) Korm. rendelet
- az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti új nemzeti stratégiáról, valamint az annak végrehajtását szolgáló, 2022–2023 közötti időszakban végrehajtandó Intézkedési Tervről 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat

E stratégiákban és cselekvési tervekben, kormányzati intézkedésekben, programokban és projektekben foglaltakat a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv megerősíti, de azokat nem kívánja megismételni. A Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv az időközben feltárt hiányosságokra és az ezek kezelése, illetve a továbblépési lehetőségek érdekében tervezett új intézkedésekre fókuszál.

2. Az érintett szakterületek együttműködése nemzeti, regionális és helyi szinten a rászoruló gyermekek komplex támogatása érdekében

2.1. Az egyes célcsoportokat érintő szakpolitikai együttműködések rendszere

a. A szegénységben élő gyermekek

Az érintett szakterületek közötti együttműködést számos nemzeti, regionális és helyi szinten működő egyeztető fórum biztosítja. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett

személyek társadalmi felzárkózásával kapcsolatos ügyekben a következő egyeztető mechanizmusok¹⁴ működnek:

- országos szinten: Társadalmi Felzárkózási és Cigányügyi Tárcaközi Bizottság; Roma Koordinációs Tanács; Emberijogi Munkacsoport roma tematikus munkacsoportja; Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum.
- regionális, illetve helyi szinten: Megyei Felzárkózási Fórumok; nemzeti Roma Platform; járási kerekasztal; települési helyi esélyegyenlőségi program fórumok

Ezekén túl működik a kifejezetten a gyermekekkel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozó „Legyen jobb a gyermekeknek!” Értékelő Bizottság. A Kormány a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról 2007-2032 szóló, 47/2007. (V. 31.) OGY határozat alapján hozta létre, mint a Nemzeti Stratégia végrehajtását nyomon követő, eredményeinek értékelését végző és annak átláthatóságát segítő, véleményező és javaslattevő testület. Az Értékelő Bizottság tagjai a kormányzati oldal képviselői mellett független, a gyermekekkel foglalkozó és a szociális területen tevékenykedő civil szervezetek, egyházak delegáltjai. Az Értékelő Bizottság feladata, hogy kidolgozza a Nemzeti Stratégiában foglaltak végrehajtásának számon kérhetőségéhez, ellenőrizhetőségéhez szükséges utókövetési rendszert. Emellett feladata, hogy vélemények, ajánlások megfogalmazásával tevékenyen közreműködjön a "Legyen jobb a gyermekeknek!" Nemzeti Stratégia 2007-2032 megvalósításában, és hogy véleményt nyilvánítson a gyermekek helyzetéhez kapcsolódó aktuális kérdésekről. Legfontosabb eszköze a nyilvánosság: a társadalom legszélesebb körét folyamatosan informálja a Stratégia végrehajtásáról.

b. A fogyatékossgal élő (és egyben AROPE) gyermekek

A Magyar Kormány a fogyatékossgal élő személyek társadalmi részvételének jobbítása, igényeik döntéshozatali folyamatokba történő becsatornázása érdekében különböző testületeket működtet:

A döntéshozatali szervek és a civil szervezetek közötti aktív, partneri együttműködés egyik formája az Országos Fogyatékossgügyi Tanács (továbbiakban: OFT) működtetése. Az OFT működésének feltételeit az Országos Fogyatékossgügyi Tanácsról szóló 1330/2013. (VI. 13) Korm. határozat rögzíti, amely szerint javaslattevő, véleményező és tanácsadói tevékenységet végez a Kormány és a miniszter számára. A határozat alapján az OFT teret biztosít a fogyatékossgal élő személyeket képviselő szervezeteknek – közöttük kiemelten a civil és érdekvédelmi szervezeteknek – arra, hogy a fogyatékossgpolitikai döntések meghozatala előtt véleményüket, javaslataikat eljuttassák a döntéshozók felé. Emellett az OFT részt vesz a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének megteremtését célzó Országos Fogyatékossgügyi Program, valamint az ahhoz kapcsolódó Intézkedési Tervek előkészítésében.

2012-ben jött létre az Emberi Jogi Munkacsoport, amelynek fő feladata, hogy figyelemmel kísérje az emberi jogok érvényesülését Magyarországon, konzultációt folytasson a civil szervezetekkel, érdekképviselői és szakmai szervezetekkel, valamint alkotmányos szervekkel, emellett elősegítse az emberi jogok magyarországi érvényesülésével kapcsolatos szakmai kommunikációt. A munkacsoport Emberi Jogi Kerekasztalt működtet, amelynek célja, hogy konzultációt folytasson az emberi jogok magyarországi érvényesülését vizsgáló civil szervezetekkel, érdekképviselői és szakmai szervezetekkel, továbbá ajánlásokat fogalmazzon meg a munkacsoport tevékenységével, feladataival összefüggésben. Az Emberi Jogi Kerekasztal tagjai Tematikus Munkacsoportok keretében tárgyalják meg az aktuális emberi jogi kérdéseket, javaslatokat fogalmaznak meg a döntéshozók felé. A Fogyatékossgal Élők Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoportnak 18 civil szervezet a tagja és két

¹⁴ Az említett fórumokkal kapcsolatban részletesebb információkat tartalmaz a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 egy külön (B.8) fejezete.

állandó meghívott szakértő vesz részt a munkájában. A Tematikus Munkacsoport elnöke a Belügyminisztérium gondoskodáspolitikáért felelős államtitkára.

A Fogyatékoságügyi Tárcaközi Bizottság kiemelt feladata a minisztériumok fogyatékossgal élő személyek életét érintő feladatainak összehangolása, az Országos Fogyatékoságügyi Program, valamint a végrehajtását támogató intézkedési tervekben szereplő feladatok tervezése és megvalósításának elősegítése.

A Fogyatékoságügyi Tárcaközi Bizottság működésének feltételeit a Fogyatékoságügyi Tárcaközi Bizottság létrehozásáról szóló 1432/2015. (VI. 30.) Korm. határozat rögzíti. A testület ellátja a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény 33. cikk 1. pontjában szereplő kormányzati koordinációs mechanizmus szerepét is.

A Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja alapján a bölcsődei ellátást nyújtó intézmény, szolgáltató funkciójából adódóan alkalmas színtér a kora gyermekkori intervenció szemléletének alkalmazására. Ennek értelmében a kisgyermeknevelő egyik fontos feladata az esetlegesen felmerülő fejlődésbeli lemaradások felismerése és jelzése, a korai megsegítés. Mindez a szülők bevonásával, a kompetenciahatárok betartásával, családközpontú szemlélet mentén a szükséges intézkedések megtételével – ideértve más segítő szakemberek bevonását – történik.

c. A mentális egészségi problémával küzdő (és egyben AROPE) gyermekek

A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 128. §-a előírja a köznevelési intézmények számára, hogy a teljes körű egészségfejlesztéssel kapcsolatos feladatait koordinált, nyomon követhető, mérhető és értékelhető módon tervezze meg a helyi pedagógiai program részét képező egészségfejlesztési program keretében. „A teljes körű egészségfejlesztés, a lelki egészség előmozdítását és a függőségek visszaszorítását célzó iskolai programok” című program lebonyolítására a Magyar Diáksport Szövetség kapott felkérést. A programok támogatják a gyermekek/tanulók, illetve a velük foglalkozó pedagógusok lelki egészség-fejlesztését, a pedagógusok módszertani ismereteinek bővítésével pedig hozzájárul a gyermekek iskolai egészségfejlesztéséhez, ideértve a függőségek megelőzésével kapcsolatos feladatokat is.

A tanulók teljes körű egészségfejlesztése – a szakképző intézményekre vonatkozóan – a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 12/2020. (II. 7.) Korm. rendeletben szintén hangsúlyos szerepet kap.

A „Van kihez fordulnod program” célja az iskolán belüli konfliktus, erőszak (amelynek kiváltó oka esetenként összefüggésben lehet az érintett tanulók szerhasználatával is), ezen belül az internetes zaklatás megelőzése, az erőszakos cselekmények következményeinek feldolgozása, továbbá a pedagógusokat érő lelki terhek feldolgozásának támogatása. Az online mentálhigiénés tanácsadásra az erre kiképzett szakemberek segítségével kerülhet sor. Ha az adott intézményben olyan erőszakos esemény történik, amely helyszíni beavatkozást igényel, akkor a szakértő csapat az intézmény kérésére helyben nyújt segítséget.

A köznevelés rendszerében a gyermekek, tanulók a nevelési-oktatási intézményekben és a szakszolgálati intézményekben is igénybe vehetnek pszichológiai szolgáltatásokat. A nevelési-oktatási intézményekben megvalósított óvoda- és iskolapszichológia elsődleges célja a gyermek, a tanuló személyiségfejlesztése, lelki egészségvédelme, továbbá a nevelő-oktató munka

hatékonyságának segítése, melynek érdekében – többek között – szűréseket, vizsgálatokat, tréningeket, egyéni és csoportos tanácsadást szervezhet. Az iskolapszichológus egyik feladata, hogy megszervezi a nevelési-oktatási intézményben az egészségfejlesztéssel, a nevelő-oktató munka, a szexuális nevelés segítségével, a nevelési-oktatási intézményben észlelt személyközi konfliktusok és az erőszakjelenségek megoldásával kapcsolatos pszichológiai témájú feladatokat.

Az óvoda- és iskolapszichológia koordinációját a pedagógiai szakszolgálati intézmények végzik a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet alapján. Az ellátás teljesebbé tételéhez a pedagógiai szakszolgálatok is segítséget nyújthatnak. Ha a megyei (fővárosi) pedagógiai szakszolgálati intézmény működési körzetében lévő nevelési-oktatási intézményben (óvoda, iskola) az iskolapszichológus, óvodapszichológus munkakör nincsen betöltve, az adott munkakör betöltéséig a nevelés-oktatási intézmény vezetőjének írásbeli kérésére a pedagógiai szakszolgálati intézmény támogatást nyújthat az ellátás iránti igény kielégítéséhez.

Ezen túlmenően a pedagógiai szakszolgálatok a nevelési tanácsadás keretében is nyújtanak pszichológiai jellegű – a nevelési-oktatási intézményekben foglalkoztatott pszichológusok kompetenciáján túlmutató, alapvetően pszichoterápiás – megsegítést.

A köznevelésben működő pszichológusok száma 2010-2021. között megduplázódott: 998-főről 1908 főre.

E célcsoport esetében jelentkező kihívásokat a leginkább érintett szakterületek – egészségügy és köznevelés – saját eszközeikkel kezelik. A szakterületek közötti intézményes együttműködés kiépítéséhez szükséges lépések – pl. a szakterületek által használt definíciók egységesítésének lehetősége – további vizsgálat tárgyát képezhetik.

d. Az alternatív (elsősorban intézményi) gondozásban részesülő gyermekek

A gyermekvédelmi szakellátásban, javítóintézeti nevelésben részesülő kiskorúak helyzete a gyermekvédelmi ágazatirányításon túl több ágazat (társadalmi felzárkózás, köznevelés, egészségügy, gyermek- és ifjúsáspolitikai, rendészet, igazságügy stb.) felelősségi körét érinti, melyekkel az együttműködés a közös intézkedések kapcsán folyamatos. A gyermekvédelmi szakellátásban kiterjedt és részletes statisztikai rendszer működik, az egyes intézkedések monitorozására pedig nem különálló monitorozási rendszer, hanem a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, az Országos Fogymunkaügyi Program és az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló Nemzeti Stratégia keretében kerül sor.

2.2. A gyermekek bevonása az őket érintő döntésekbe

Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményt, melynek 12. cikke rögzíti, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítani kell azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák. Ezzel összhangban a Ptk. 2:12.§ (3) és (4) bekezdése rendelkezik az ítélőképes kiskorú gyermek véleményének figyelembevételéről és a szülőket kötelezi arra, hogy gyermeküket bevonják az őt érintő döntésekbe, és ehhez megfelelő tájékoztatást adjanak számára.

A köznevelés rendszerében a gyermekeknek véleménynyilvánításra lehetőséget adó fórumok a diákkörök és a diákönkormányzatok. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 48. §-a

szerint az iskola, a kollégium tanulói a házirendben meghatározottak szerint diákköröket hozhatnak létre, melyek döntési jogkört gyakorolnak saját közösségi életük tervezésében, szervezésében, valamint tisztségviselőik megválasztásában, és jogosultak képviseltetni magukat a diákönkormányzatban. Emellett a tanulók, diákkörök a tanulók érdekeinek képviselőjére diákönkormányzatot hozhatnak létre, melynek véleményét a törvény által meghatározott kérdésekben ki kell kérni. Emellett a törvény 73.§-a szerint az iskolában a nevelő és oktató munka segítésére és a valamennyi érdekelt együttműködésének előmozdítására ún. iskolaszéket lehet létrehozni, melynek a diáktanács képviselője szintén tagja.

Az oktatásért felelős miniszter és a diákok közötti legfőbb egyeztető fórum az Országos Diáktanács¹⁵. Tagjait feladataik ellátására a megyei diákparlamentek delegálása alapján létrejövő Országos Diákparlament hatalmazza fel. Az Országos Diáktanács közreműködik a tanulói jogokkal összefüggő döntések véleményezésében: véleményt nyilváníthat, javaslatot tehet, állást foglalhat, továbbá közreműködik az Országos Diákparlament¹⁶ üléseinek előkészítésében.

A szakképző intézményekben a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény 69.§-a biztosítja a diákok számára a diákönkormányzat létrehozásának lehetőségét.

A gyermekvédelem rendszerében az érintettek – helyi szintű – bevonását biztosítja, hogy a gyermekvédelmi szakellátási intézményekben, javítóintézetekben a Gyvt. rendelkezései alapján érdekképviselői fórum működik, továbbá az ellátottak gyermekönkormányzatot hozhatnak létre, mely véleményt nyilváníthat az intézmény működésével és a gyermekekkel kapcsolatos valamennyi kérdésben, melyet az intézményvezető köteles figyelembe venni.

3. A szülők vagy gondozók megfelelő jövedelemhez való hozzáféréseinek biztosítása érdekében hozott intézkedések

A foglalkoztatás elősegítéséhez az elmúlt években elválaszthatatlanul kapcsolódtak a Kormány családtámogatási, továbbá családokat és gyermekes szülőket támogató foglalkoztatási célú intézkedései. A kisgyermekes szülők foglalkoztatását segítette elő a Munkahelyvédelmi Akcióterv, amely a leginkább érzékeny helyzetben lévő munkavállalói csoportok, köztük a kisgyermekes szülők vonatkozásában a munkáltatók bérköltségét csökkenti. A családok társadalmi-gazdasági helyzetének javulásához a munkaerőpiaci integrációra irányuló intézkedések jelentősen hozzá tudnak járulni, elősegítve a szülők hátrányos szociális és gazdasági helyzetének javítását, gyermekeik minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférését.

3.1. Hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiacra segítése

A 2014-2020. évekre szóló foglalkoztatási stratégia prioritásként kezelte a hátrányos helyzetű munkanélküliek és inaktívak munkaerőpiacra történő belépésének segítését. A munkaerőpiaci elhelyezkedés támogatása minden álláskereső esetében cél volt, a hangsúly azonban a közfoglalkoztatásból kilépőkre, az alacsony iskolai végzettségűekre, a kisgyermekes nőkre és az idősebb munkavállalókra helyeződött. Továbbá a munkaerőpiaci integrációt támogató intézkedések a gyermekes szülők munkavállalásához is hozzájárultak. Foglalkoztathatóságuk javítását és elhelyezkedésüket bérjellegű támogatások, munkaerőpiaci képzések, különféle munkaerőpiaci szolgáltatások és az ezeket kiegészítő utazási és lakhatási támogatások segítették az Út a munkaerőpiacra program (GINOP-5.1.1-15¹⁷ és VEKOP-8.1.1-15) keretében, emellett az egyének vállalkozóvá válásukhoz is segítséget kaphattak. A támogatásokat elsősorban a kerületi és járási

¹⁵https://www.oktatas.hu/koznevelis/orszagos_diaktanacs/odt_tagok

¹⁶<https://www.oktatas.hu/koznevelis/diakparlamentek>

¹⁷ A GINOP-5.1.1-15 program tervezetten a 2021-27. évekre szóló programozási időszakban is folytatódik.

hivatalok nyújtották, a szolgáltatásnyújtásba azonban a nem-kormányzati szervezetek is bevonásra kerültek. A nem kormányzati szervezetek aktív szerepvállalása a hátrányosabb helyzetű, sok esetben tartós munkanélküliek munkaerőpiaci integrációját a tranzitfoglalkoztatás módszerére alapozva is támogatta. A hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának előmozdításában továbbá a társadalmi célú vállalkozások is jelentős szerepet játszanak. Az intézkedések hatására támogatott személyek száma (több mint 300 ezer fő) és tartós munkaerőpiaci jelenléte tanúskodik e programok hatékonyságáról, a folyamatban lévő technológiai, demográfiai és strukturális változások és az álláskeresők támogatásának szükségessége azonban indokoltá teszi az álláskereső, valamint egyes sérülékenyebb csoportok kiemelt támogatását, az aktív munkaerőpiaci eszközök jövőbeni működtetésének biztosítását. A társadalmi célú vállalkozások ösztönzéséhez és támogatásához a GINOP-5.1.2-15, 5.1.3-16 és 5.1.7-17 felhívások járultak hozzá, amelyek keretében összesen 546 társadalmi vállalkozás részesült támogatásban. A 2021-2027. évekre szóló programozási időszakban a társadalmi vállalkozások támogatására az EFOP Plusz és a TOP Plusz keretében nyílik lehetőség.

A „Nő az esély - képzés és foglalkoztatás” (EFOP-1.1.2.) című program keretében hátrányos helyzetű személyek – főleg roma nők – foglalkoztatásba ágyazott képzésére, valamint a szociális és köznevelési ellátórendszerben való foglalkoztatásuk biztosítására kerül sor. A program 2016. november 1-jén kezdődött és 2023. február 28-án zárul le. Az uniós társfinanszírozásból megvalósuló, a roma nők képzését és a szociális és gyermekjóléti/gyermekvédelmi rendszerben való foglalkoztatását támogató „Nő az esély” program keretén belül eddig 1220 fő, szerzett szakképesítést. A képzést befejezők valamennyien munkaszerződéshez jutottak és foglalkoztatásba kerültek. A programból kilépők 81%-a tudott elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. A kiemelt projektet megvalósító Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság az értékelt időszakban nemcsak a kiemelt projektbe bevontak, hanem az EFOP-1.1.3 Felhívás keretében megvalósuló standard program célcsoport tagjai számára is képzéseket bonyolított. Összesen 1267 fő (EFOP-1.1.2 és EFOP-1.1.3) szerzett – elsősorban „Szociális gondozó és ápoló” – OKJ-végzettséget. A Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság által lebonyolított képzés és a projektben előírt intézményi foglalkoztatás, valamint tovább-foglalkoztatás révén lehetőség nyílt a szociális ellátórendszerben meglévő szakmai hiátusok pótlására olyan roma emberekkel, akik – a projekt, az intézményi vezetők és munkatársaik segítségével, támogatásával – szakemberekké váltak. Munkakörök: dajka, gyermek-és ifjúsági felügyelő, szociális gondozó és ápoló.

A foglalkoztatási programok mellett a hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiacra jutásának segítésében elengedhetetlen a képzettségük növelése. Az alacsony képzettségűek és közfoglalkoztatottak képzése (GINOP-6.1.1-15) kiemelt projekt a hátrányos helyzetű, munkaképes korú személyeket, köztük kiemelten a közfoglalkoztatottakat célozza, és a kedvezményezett járásokra fókuszál. Bővíti a hozzáférést a munkaerőpiaci keresleten alapuló, az elhelyezkedési esélyeket növelő képzési programokhoz, kiemelten alacsony iskolai végzettségűek és közfoglalkoztatottak munkaerőpiaci helyzetének javítása érdekében. A képzéshez kapcsolódóan a program mentorálás lehetőséget nyújt a bevont célcsoporttagok számára és lehetőséget kínál a korábbi munkaerőpiaci képzési programokban, kompetenciafejlesztésben részesült felnőttek számára szakmai képzésekbe történő belépésre. 2022 szeptemberéig összesen 108 552 közfoglalkoztatott vett részt képzésben, közülük addig 101 310-en végezték el sikeresen a képzést, szereztek bizonyítványt vagy tanúsítványt. Az „Aktívan a tudásért” (EFOP-3.7.1-17) kiemelt projekt alapvető célja a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű, 18-55 év közötti, elsősorban alacsony iskolai végzettségű vagy iskolai végzettséggel nem rendelkező hátrányos helyzetű személyek, köztük romák számára általános iskola befejezését támogató, valamint a funkcionális analfabetizmust mérséklő, és szakmatanulást megalapozó, illetve alapkészségeiket, kompetenciáikat fejlesztő képzések támogatása. 2022 szeptemberéig összesen 1098 db képzést sikerült elindítani, melyben 18 695 fő vett

részt és közülük 16 453 fő végezte el sikeresen. Ezen felül 3896 fő szerzett munkatapasztalatot a program keretében.

A foglalkoztathatóság javításának érdekében jött létre a Svájci-Magyar Együttműködési Program keretén belül „A digitális terek elérhetőségének és a hátrányos helyzetű csoportok digitális kompetenciájának fejlesztése” elnevezésű program, melynek célja a hátrányos helyzetű csoportok, köztük a romák digitális írástudásának növelése, hozzájárulva a felnőtt munkaképes korú lakosság foglalkoztathatóságának javításához, a társadalmi befogadást célzó felnőttkori tanulás ösztönzéséhez, valamint a munkalehetőségekhez való hozzáférés javításához. Mindezek hozzájárulnak cselekvőképessé válásuk javulásához és ahhoz, hogy aktív polgárokká váljanak. A program földrajzi fókusz a gazdaságilag hátrányos helyzetű régiókra esik (70%-ban hátrányos helyzetű településeken kell végrehajtani.) A forrás összege 9,952 millió CHF, a megvalósítás során közel 6000 fő hátrányos helyzetű felnőtt kap digitális képzést.

3.2. A munka és a magánélet összehangolása

A meglévő munkaerőpiaci potenciál minél szélesebb körű kihasználása érdekében egyre nagyobb hangsúly helyeződött és helyeződik a munka és a magánélet összeegyeztetésére, a kisgyermekes nők munkaerőpiaci elhelyezkedésének támogatására. Ezt számos intézkedés támogatta, a Családvédelmi Akcióterv keretében bevezetett lépések – így a kisgyermekes szülők munkába való visszatérését elősegítendő a bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek bővítése – mellett, a részmunkaidő lehetőségének biztosításán túl a gyermekek bölcsődei elhelyezésének támogatásáig. A részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségének bővítése – 2020. január 1-től az Munka Törvénykönyvében már a gyermek 4 éves koráig kérhető, és kérs esetén a munkáltató részéről kötelezően biztosítandó a részmunkaidős foglalkoztatás – a kisgyermekes szülők foglalkoztatásának növelése szempontjából kiemelt jelentőségű. A jogszabályi feltételeket megteremtettük, azonban Magyarországon a foglalkoztatási kultúrának is kell még ebben a tekintetben változnia, fontos a munkáltatók partnerként való együttműködési hajlandósága, a rugalmas foglalkoztatási formák előtérbe helyezése.

2020. szeptember 1-jétől a Munka Törvénykönyve és más jogállási törvények módosításával lehetővé vált, hogy az örökbefogadni szándékozó szülők az örökbefogadás előkészítésének időszakában, az örökbefogadható gyermekkel való személyes találkozások érdekében 10 nap munkavégzés alóli mentességet vegyenek igénybe. Ez megilleti az örökbefogadó házaspár mindkét tagját, ami nagyban megkönnyíti az örökbefogadás folyamatát és azzal a munkahely megtartásának összehangolását.

A részmunkaidő jogszabályi feltételeinek kiterjesztésén túl a GINOP *Foglalkoztatás* prioritáson belül több konstrukció is segítette és segíti a kisgyermeket nevelő szülőket abban, hogy a munkaerőpiacon minél könnyebben megtalálják a helyüket. Dedikált programok (GINOP 5.3.1, 5.3.2) keretében támogattuk a rugalmas foglalkoztatás elterjesztését, amelynek eredményeként a szakértő szervezetek által átvilágított vállalkozások igényelhettek támogatást az átszervezési tervükben foglaltak megvalósítására. A program 543 vállalkozás rugalmas foglalkoztatást elősegítő szervezeti, személyügyi és egyéb intézkedéseinek megvalósítását segítette. A kisgyermeket nevelő szülők képzésének elősegítése, ösztöndíja és elhelyezkedésük támogatása (GINOP 5.3.13-20) projekt célja azon kisgyermeket nevelő szülők segítése, akiknek – a bölcsődei ellátáson és a rugalmas foglalkoztatási feltételeken túl – egyéb személyre szabott segítségre és támogatásra is szüksége van ahhoz, hogy újból munkába tudjon állni. A program lehetőséget és motivációt kínál számukra arra, hogy a szakmaváltáshoz, vagy a korábbi foglalkozásuk folytatásához szükséges képzésbe bekapcsolódjanak, ezáltal naprakész ismereteket szerezzenek, fejlesszék kompetenciáikat a gyermeknevelésre jutó ellátás időszaka alatt. A program célcsoportját képezik a 18. életévüket

betöltött, közép-magyarországi régió kívüli településen élő azon kisgyermeket nevelő szülők, akik a támogatási kérelem benyújtásakor csecsemőgondozási díjban, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozást segítő ellátásban, vagy gyermeknevelési támogatásban részesülnek. Kiemelt célcsoportot alkotnak az alacsony iskolai végzettségű, vagy szakképzettséggel nem rendelkező kisgyermeket nevelő szülők. A kiemelt célcsoportba tartozó kisgyermeket nevelő szülők képzésben való részvétel esetén ösztöndíjban részesülhetnek, amennyiben korábbi általános iskolai vagy középiskolai tanulmányaikat folytatják, vagy szakmai képzésben vesznek részt. Az ösztöndíj támogatás mértéke a magas intenzitású képzések esetén havi 100 ezer forint, amely egyebek mellett a képzés helyszínére történő utazás és a gyermekfelügyelet költségeit kompenzálja. (Alacsony intenzitású képzés esetében képzési hónaponként 40 000 Ft, de legfeljebb 200 000 Ft ösztönző juttatás fizethető ki.) A program a képzés sikeres elvégzését mentori tevékenység biztosításával segíti elő. A célcsoportba tartozó kisgyermekes szülőknek lehetőségük van a célcsoport számára szervezett támogatott informatikai vagy idegen nyelvi képzésben történő részvételre. A kiemelt projekt keretében 2022 novemberéig 1400 fő részesült ösztöndíjban és közel 1000 fő fejezte be a képzést. A projekt fizikai befejezésének határideje 2023. június 30 (ösztöndíj iránti támogatási kérelmet 2022. május 20-ig lehetett benyújtani. A támogatott informatikai és nyelvi képzésekre lehet majd még jelentkezni.)

Az igénylés szempontjából 2022. december 31-én záruló, a Kisgyermeket nevelők munkaerőpiaci visszatérésének támogatása (GINOP 5.3.11) projekt célja azon kisgyermekes szülők segítése, akik a bölcsődei intézményrendszer kapacitásai miatt csak a jellemzően magasabb térítési díj mellett igénybe vehető bölcsődei szolgáltatási formákat (pl. családi bölcsőde) tudják igénybe venni. A konstrukció révén a munkába visszatérő szülő a gyermek 3 éves koráig (vagy az óvodai nevelés megkezdéséig) közvetett pénzügyi támogatást kaphat a bölcsődei gondozásért fizetendő személyi térítési díj megfizetéséhez, ezzel csökkentve a munkaerőpiaci belépés/visszatérés költségét. A konstrukció célja továbbá, hogy javítsa a gyermekek napközbeni ellátását biztosító szolgáltatásokhoz való hozzáférést, csökkentse az elhelyezés költségeit, és ezáltal segítse a kisgyermekes szülő munkába való visszatérését. A támogatás a kisgyermekes szülő munkába állásának többletköltségét kompenzálja. Egy speciális foglalkoztatási célú támogatásnak tekinthető, ami az egyén oldalán felmerülő többletköltséghez, a gyermek napközbeni ellátását segítő szolgáltatás költségéhez járul hozzá. A pályázatban előírt feltételek teljesülése esetén 2022. december 31-ig történő kérelmezéssel igényelhető a támogatás a családi bölcsőde/munkahelyi bölcsőde, a nem önkormányzati fenntartású bölcsőde/mini bölcsőde vagy a napközbeni gyermekfelügyelet személyi térítési díjához. A Magyar Államkincstár maximum havi 40 000 forint összeghatárig nyújt vissza nem térítendő támogatást. Amennyiben a gondozásért megfizetett díj kevesebb, mint 40 000 forint, akkor a támogatás összege a gondozási havidíj összegével megegyező lesz, amennyiben pedig meghaladja a 40 000 forintot, akkor a különbözetet a szülőknek szükséges fedezniük.

A program 2022. november közepéig mintegy 8400 szülő munkaerőpiaci szerepvállalását segítette.

3.3. Ifjúsági Garancia

2015-ben a Kormány azt vállalta, hogy a következő években minden olyan 25 év alatti fiatalnak, aki nem tanul és nem is dolgozik, konkrét segítséget nyújt az elhelyezkedéshez. Ezt a célt szolgálja az Ifjúsági Garancia (GINOP-5.2.1-15 és VEKOP-8.2.1-15. programok biztosítják a finanszírozást), ami nem dolgozó és nem tanuló (NEET) fiatalok munkához, munkatapasztalathoz vagy piacképes tudáshoz jutását segíti. Az Ifjúsági Garancia a korai beavatkozást, a munkanélküliségben töltött idő rövidítését szolgálja. Az elmúlt években az Ifjúsági Garancia kiemelt szerepet játszott a fiatalok munkaerőpiaci részvételének növelésében, foglalkoztatásuk bővítésében és a körükben mért munkanélküliség csökkentésében, emellett közvetlenül hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalok a

közfoglalkoztatás helyett az elsődleges munkaerőpiacon helyezkedjenek el. A rendszer eddigi működése alatt több mint 350 ezer fiatalt ért el és közel 217 ezer fiatal munkaerőpiaci helyzetét segítette valamilyen eszközzel. A koronavírus járvány hatására azonban a fiatalok körében mért munkanélküliség nőtt. A fiatalok munkaerőpiaci helyzetének hatékony segítése érdekében az Ifjúsági Garancia további működtetésére és a változó munkaerőpiaci igényekhez való alakítására van szükség. Ennek megfelelően a következő uniós tervezési időszakban a célcsoportot kiterjesztjük a 15-29 éves korosztályra és számukra kínálunk személyre szabott segítséget szolgáltatások, gyakornoki lehetőségek, munkalehetőségek, képzéshez vagy vállalkozóvá váláshoz adott támogatás, továbbá mobilitási és lakhatási támogatás formájában. Az Ifjúsági Garancia eredményes működtetéséhez más szakterületek aktív szerepvállalására is szükség van, kiemelten a megelőzésre fókuszálva, a korai iskolaelhagyás megelőzésének megvalósítása, pályaorientáció, országos adatbázis kialakítása és korai jelzőrendszer felépítése terén. Fontos továbbá hangsúlyozni, hogy a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési tervnek és az Ifjúsági Garanciának egymásra épülő rendszerekként szükséges működnie: a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv a gyermekek számára biztosít segítséget, a gyermekkori támogatásra, az egyenlő esélyek teremtésére és a megelőzésre fókuszálva, az Ifjúsági Garancia pedig az iskolarendszert elhagyó fiatalok munka világába való be- és visszalépését segíti.

3.4. Gyermektartásdíj megelőlegezése

Az egyes törvényeknek az egyszülős családok életkörülményeinek javítása érdekében történő módosításáról szóló 2021. évi LXXIV. törvény olyan változtatásokat vezetett be a gyermektartásdíj megelőlegezése terén, amely a gyermeket gondozó szülő gyermektartásdíjhoz történő hozzájutását jelentősen előmozdítja. A Gyvt. 2021. évi LXXIV. törvénnyel történő módosítása a gyermektartásdíj megelőlegezését célzó eljárásban koncepcionális változást hozott és biztosítja minden olyan család számára a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezését, amelyekben a tartásra kötelezett önként nem teljesíti a bíróság tartásdíjat megállapító jogerős határozatában foglaltakat, a tartásdíj behajtása iránt a jogosult végrehajtási eljárást kezdeményez és a végrehajtási eljárásban a végrehajtó megállapítja a gyermektartásdíj behajthatatlanságát. A törvény kiszélesíti az ellátást igénybevevők körét, így olyan gyermekek is hozzájutnak a bíróság által jogerősen megítélt, őket megillető tartásdíjhoz, akik eddig kizorultak az ellátásból. A törvény a megelőlegezett gyermektartásdíj felső határát is jelentősen megemelte.

4. A szegénység területi dimenziójának figyelembevétele érdekében hozott intézkedések

A felzárkózáspolitikai számos kezdeményezése során alkalmazza a területi célzást, amivel elsősorban, de nem kizárólag a hátrányokkal kiemelten érintett térségekre (Észak-Alföld, Észak-Magyarország, Dél-Dunántúl) fókuszál, ugyanakkor tekintettel van arra, hogy más területeken is vannak hátrányos helyzetű területek, szegregátumok és szegregációval veszélyeztetett területek, és ott is élnek sérülékeny célcsoportok.¹⁸

A hátrányos helyzetű térségek, települések és településrészek azonosítását szolgáló jogszabályi környezet és intézkedések:

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény rögzíti, hogy a területfejlesztés feladata – többek között – az elmaradott térségek felzárkóztatásának és fejlődésének elősegítése, és ennek érdekében – a törvény adta felhatalmazás alapján – a Kormány elfogadta a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendeletet, valamint a

¹⁸A szegénység területi dimenziójával a Magyar Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 egy külön (B.5) fejezete foglalkozik.

kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendeletet. Mind a járásek, mind a települések esetében egy négy mutatócsoportból (a társadalmi és demográfiai, lakás és életkörülmények, helyi gazdaság és munkaerőpiaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutató) képzett, a Korm. rendeletben rögzített, komplex mutató határozza meg területi fejlettségük alapján történő besorolásukat. A Gyermekek jogainak garanciáit biztosítónemzeti cselekvési terv szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, hogy a társadalmi és demográfiai mutatók között megjelenik:

- a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek aránya a 0-24 éves állandó népességből, valamint
- a tízezer 0-2 éves állandó lakosra jutó bölcsődei ellátást és napközbeni gyermekfelügyelet szolgáltatást nyújtó férőhelyek száma.

Emellett a területi szempontok érvényesítése érdekében kiemelt eszköznek tekintjük az integrált településfejlesztési stratégiákat. Ezek elkészítését az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény írja elő a helyi környezeti, társadalmi és gazdasági célok megvalósítását egyidejűleg szolgáló középtávú fejlesztési programként. A kidolgozás részletes szabályait a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet tartalmazza. Ennek megfelelően, amennyiben a KSH által – a Korm. rendelet 10. mellékletében megfogalmazottak szerinti mutató¹⁹ figyelembe vételével – készített elemzés alapján szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület található, az integrált településfejlesztési stratégia részeként antiszegregációs programot kell készítenie az adott településnek.

Szintén említésre méltó a helyi esélyegyenlőségi programok elkészítésének kötelezettsége. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 31. §-a alapján a község, a város és a főváros kerületeinek önkormányzata ötévente helyi esélyegyenlőségi programot fogad el. Ebben helyzetelemzést kell készíteni a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok – különös tekintettel a nők, a mélyszegénységben élők, a romák, a fogyatékkal élő személyek, valamint a gyermekek és idősek csoportjára – oktatási, lakhatási, foglalkoztatási, egészségügyi és szociális helyzetéről, illetve a helyzetelemzésen alapuló intézkedési tervben meg kell határozni a helyzetelemzés során feltárt problémák komplex kezelése érdekében szükséges intézkedéseket. A települési önkormányzat nemzeti és uniós forrásból támogatásban csak a helyi esélyegyenlőségi program megléte esetén részesülhet. Emellett a 321/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet részletesen is rendelkezik a helyi esélyegyenlőségi programok elkészítésének szabályairól és a települések munkáját segítő esélyegyenlőségi mentorokról.

A területi dimenzió figyelembevételének jó példája a 2019-ben – a 300 leghátrányosabb helyzetű település²⁰ fokozatos bevonásával – indított komplex program, amelynek középpontjában a településeken élő gyermekek és családjuk áll. A Felzárkózó települések (FETE) hosszú távú program célcsoportja összhangban van a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv által is célzott, szegénységben élő gyermekek csoportjával. A FETE program településein ugyanis a háromévesnél kisebb gyermekek a legkritikább esetben járnak bölcsődébe, mivel hiányos az ellátás, és ha van is, a szülők bizonytalanok abban, hogy a 0-3 éves korosztály számára milyen fejlesztő tevékenységeket nyújtanak ezen intézmények. A FETE program célja, hogy elsősorban a 3 év alatti, intézménybe nem járó gyermekek és szüleik számára rendszeres fejlesztési lehetőséget biztosítson, és ezzel támogassuk az óvoda előtti gyermeki fejlődést, a szülői képességek kibontakozását.

¹⁹A mutató: legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 év) belül. A szegregációs mutató határértékeit településtípusonként jelöli ki meg a rendelet.

²⁰1057/2021. (II. 19.) Korm. határozat 3. mellékletében kijelölt települések

Ugyanez a küldetése a 117 felzárkózó településen működő Fókuszban a gyermek (EFOP 1.4.5-20-2020-00001) projektnek. A 2021 januárjában indult, a legkisebb gyermekek felzárkózását segítő uniós programban 20 civil szervezet helyben végez intenzív és komplex szociális munkát annak érdekében, hogy a legnehezebb helyzetben lévő településeken élő 0-3 éves gyermekek is megkapják mindazt, ami a kiegyensúlyozott fejlődésükhöz szükséges.

A Felzárkózó települések program fejlesztéseit a következő években az EFOP Plusz és az RRF forrásai fogják támogatni.

A FETE programot megalapozó kormányhatározatok:

- 1404/2019. (VII. 5.) Korm. határozat a „Felzárkózó települések” hosszú távú programjának megalapozásáról
- 1426/2019. (VII. 26.) Korm. határozat az Új Roma Stratégiával (2019–2030) összefüggő feladatok meghatározásáról
- 1186/2020. (IV. 28.) Korm. határozat a „Felzárkózó települések” és a gazdaságélénkítő program folytatása érdekében teendő további intézkedésekről
- 1057/2021. (II. 19.) Korm. határozat a Magyarország egyes területei közötti gazdasági egyenlőtlenség csökkentése érdekében szükséges fejlesztési program, továbbá a „Felzárkózó települések” hosszú távú programjának kiterjesztéséről

A FETE program elemei²¹:

- a) koragyermekkori fejlesztések – első 1000 nap
- b) jelenlét alapú szociális munka, kríziskezelés
- c) lakhatási életveszély-elhárítás, szociális bérlakásprogram
- d) egészségügyi beavatkozások
- e) adósságkezelés
- f) bűnmegelőzés, drogprevenció
- g) közösségi programok: sport, zene, játszóbusz
- h) pedagógiai, fejlesztés
- i) munkaszocializáció, gazdaságfejlesztés
- j) energetika

A FETE program forrásai:

	Forrás megnevezése	Forrás összege (Mrd Ft)	Időtartam
1.	Hazai forrás - Belügyminisztérium	4	2020-2021
2.	Hazai forrás - Belügyminisztérium	6	2021-2022
2.	EU-s forrás – EFOP-1.4.5-20	7,9	2021-2023
3.	EU-s forrás – EFOP Plusz	80,3	2024-2029
4.	EU-s forrás RRF	94,56	2021-2026

A területi hátrányok leküzdését célozzák a Komplex Telepprogramok is, amelyek célja a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű személyek felzárkózásának és integrációjának segítése. A komplex program végrehajtása humán (ESZA) és infrastrukturális (ERFA) típusú beavatkozások keretében valósul meg. A programok tevékenységei között szerepel:

- humán segítségnyújtás, a jelenlét típusú szociális munkával támogatva.

²¹A FETE program részletes bemutatása a <https://fete.hu/> internetes oldalon tekinthető meg.

- lakhatási beruházások támogatása: a deszegregációs folyamatok elindításával, megerősítésével, új szociális bérlakások kialakításával és a lakhatási mobilizáció támogatásával; lakóépületi fejlesztéssel; életveszélyes, lakhatásra alkalmatlan lakások megszüntetésével a szegregáció oldása érdekében; az elmaradottság csökkentésével; az egészségre ártalmas környezet problémáinak kezelésével, élhető lakókörnyezet megteremtésével; szolgáltatásokhoz való hozzáférés javításával (szolgáltatóház, szolgáltató pont kialakítása).

A 2014-2020. időszakra szóló uniós programozási időszakban közel 100, nem városi jogállású településen valósult meg a program, és a beavatkozások több mint 30 ezer hátrányos helyzetű személyt érnek el.

5. Intézkedések a minőségi szolgáltatások koordinált és integrált módon történő kialakítása, nyújtása és monitorozása érdekében

Magyarországon minden gyermek egészséges fejlődésének és jóllétének biztosítását több ágazat hatáskörébe tartozó – ugyanakkor egymásra épülő, illetve egymást kiegészítő – pénzübeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó alapellátások, valamint gyermekvédelmi szakellátások segítik. A gyermekek esélynövelő szolgáltatásainak alapvető célja, hogy a magyar népesség elkövetkezendő években születő és felnövő generációi részesülhessenek minden olyan szociális, gyermekvédelmi, egészségügyi, pszichoszociális és mentálhigiénés támogatásban, amelyek megteremtik az egészséges fejlődéshez szükséges és az élet teljességéhez hozzátartozó feltételeket. Felzárkózásuk alapfeltétele, hogy a beavatkozások minél korábbi életkorban, a szülők bevonásával és kompetenciáik fejlesztésével, komplex szemléletben valósuljanak meg.

Ennek révén a különböző szakterületeken – így különösen a szociális területen, beleértve a társadalmi felzárkózást, a családpolitikát, a gyermekvédelmet, továbbá az egészségügyben és a köznevelésben – dolgozó szakemberek támogatják a családokat. Az egészségügyben mintegy 100 éve egyedülálló módon működő védőnői szolgálat már a várandósság időszakában ellátást nyújt az anyáknak az egészségi állapot megőrzése, a betegségek megelőzése és korai felismerése, valamint egészségfejlesztés céljából, majd a gyermek iskolai tanulmányainak megkezdéséig támogatást nyújt a gyermek gondozásában. A gyermekvédelmi jelzőrendszer részeként a védőnő feladatai közé tartozik a gyermek veszélyeztetettségének jelzése a házi orvosnak, a házi gyermekorvosnak, a család- és gyermekjóléti szolgálatnak. Utóbbi már a gyermekvédelem területéhez tartozó gyermekjóléti alapellátáshoz kapcsolódóan - összehangolva a gyermekeket ellátó egészségügyi és nevelési-oktatási intézményekkel, illetve szolgálatokkal – szervezési, szolgáltatási és gondozási feladatokat végez. A gyermekjóléti alapellátás célja ugyanis a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének, jóllétének, a családban történő nevelésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése, megszüntetése, valamint a gyermek családjából történő kiemelésének megelőzése. A gyermekvédelmi szakellátás vonatkozásában elsősorban a speciális és kettős szükségletű gyermekek ellátása kapcsán merül fel az egészségügyi – mindenekelőtt a gyermekpszichiátriai és addiktológiai – járó- és fekvőbetegellátással való szoros együttműködés.

Az e szakpolitikai területeken nyújtott alapellátást mintegy kiegészítve, a társadalmi felzárkózás területén a gyermekek esélynövelő szolgáltatásaiként működnek a Biztos Kezdet Gyerekházak és a Tanodák, amelyek azzal a céllal jöttek létre, hogy szociokulturális hátrányokkal küzdő gyermekeknek és szüleiknek a felzárkózást segítő pluszszolgáltatásokat nyújtsanak. A koragyermekkori nevelésben és gondozásban fontos szerep jut a bölcsődéknek – amely szintén a gyermekjóléti alapellátás része – és óvodáknak is.

Noha előbbiben a részvétel önkéntes, és főszabályként térítési díjat kell érte fizetni (de a fenntartó ettől eltérően is rendelkezhet), az intézményekben annak megfizetése alól jogszabályban foglalt feltételek szerint a rászoruló családok mentesülnek, illetve az igénybevétel során a jogszabályban meghatározottak szerinti rászoruló gyermekek előnyben részesülnek.

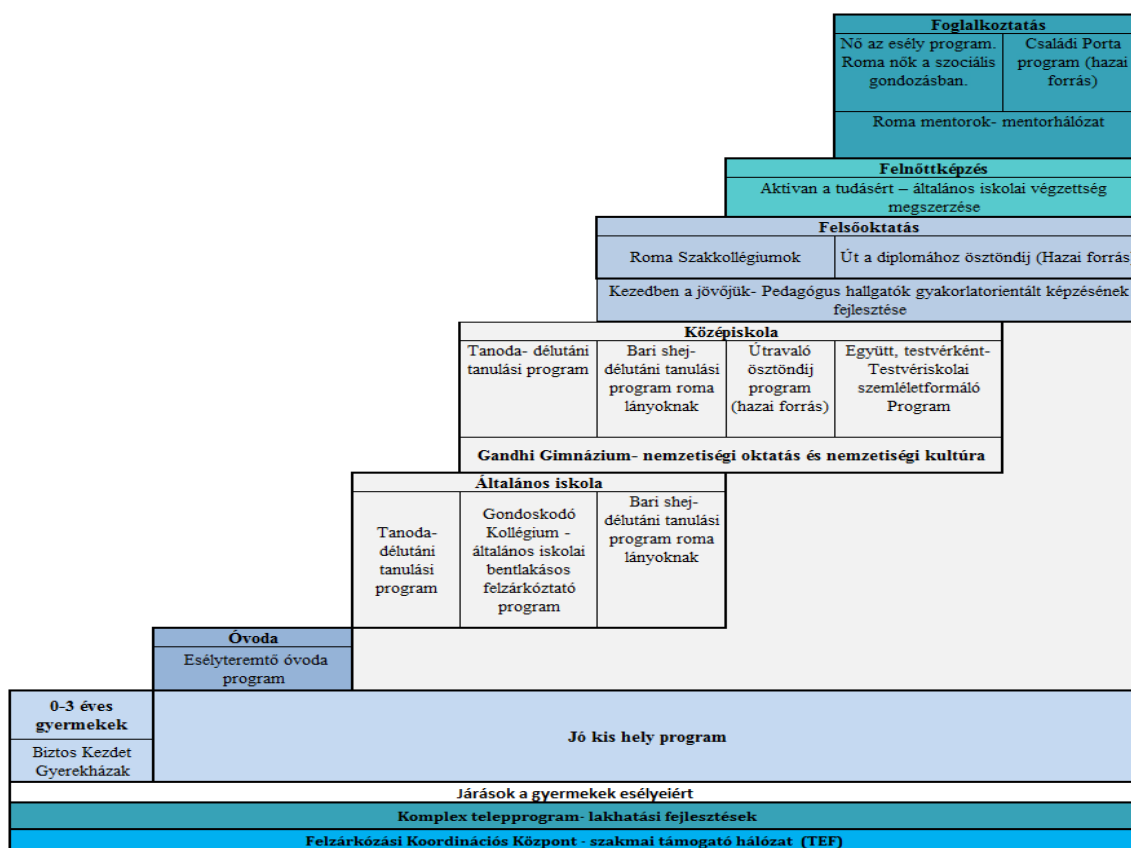
A hatályos szabályozás megfelelő garanciális szabályokat tartalmaz a bölcsődei ellátás igénybevételéhez és működtetéséhez, különös tekintettel az engedélyezési és ellenőrzési szabályokra (minőségi keretrendszer).

A bölcsődei nevelés-gondozás megújított alapprogramja tartalmazza a befogadó nevelés-gondozás szakmai alapvetéseit. Az óvodai részvétel ugyanakkor 3 éves kortól az iskolai tanulmányok megkezdéséig minden gyermek számára kötelező és ingyenes. A 2015 szeptemberétől bevezetett intézkedés különösen jótékony hatású a hátrányos helyzetű gyermekek fejlődésére vonatkozóan, mivel az óvodai nevelésben való részvétel a későbbi sikeres iskolai beilleszkedésüket és eredményes előmenetelüket is szolgálja.

Hazánkban a 4-5 éves gyermekek 95,8%-a vesz részt koragyermekkorai nevelésben és gondozásban, ez az arány az Európai Unió átlagát (95,2%) kissé meghaladja, és teljesíti az „Oktatás és képzés 2020” keretrendszer referenciaértékét is. Az „Oktatás és Képzés 2020” uniós program célértéke, hogy a 4 éves életkor és az iskolaköteles kor közötti korosztály 95%-a részesüljön óvodai ellátásban, amelyet Magyarország 2017-ben már teljesített. A 2021/2022-es nevelési évben 318 422 gyermek vett részt az óvodai nevelésben (ebből 17 435 hátrányos helyzetű, valamint 16 995 halmozottan hátrányos helyzetű kisgyermek részesült óvodai nevelésben).

A gyermekek iskolai előmenetelét és esetleges hátrányaik kompenzálását számos szakember segíti: iskolai szociális segítő, gyógypedagógus, konduktor, gyógypedagógiai asszisztens, pszichológus. 2016-ban jött létre a korai jelző- és pedagógiai rendszer, amelynek céljai a korai iskolaelhagyás megelőzése, és a lemorzsolódással kiemelten veszélyeztetett intézmények célzott pedagógiai-szakmai támogatást kapnak a Pedagógiai Oktatási Központokon keresztül. A sajátos nevelési igényt pedig a pedagógiai szakszolgálatok szakértői bizottságai állapítják meg komplex gyógypedagógiai-pedagógiai – pszichológiai – orvosi vizsgálatuk során.

Az egymásra épülő felzárkózási programok egyfajta lépcsőt jelentenek a társadalmi változás felé:

Alapvető cél az említett rendszerek folyamatos fejlesztése, a jó minőségű közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, az egyéni szükségletekhez igazodó szolgáltatásszervezés, a gyermekek családban való nevelkedéséhez szükséges támogatás biztosítása. Az egymásra épülő felzárkózási programok megfelelő alapot teremtenek az egyéni átvezetési tervek (az iskolából a munka világába való átmenet támogatásának) kidolgozásához, végrehajtásához és utánkövetéséhez, valamint az egész életen át tartó tanulás folyamatába való integrációhoz egyaránt. Mindkét célkitűzés a társadalmi mobilitás hatékony támogatását célozza.

A szociális szolgáltatások kapcsán tervezett fejlesztések:

- a) a szociális alapszolgáltatások és a család- és gyermekjóléti szolgálat/központ hosszított és hétvégi nyitvatartásának támogatása, annak érdekében a szolgáltatási idő jobban igazodjon a családok életviteléhez;
- b) a gyermekvédelmi szakellátásba kerülést megelőzendő a szülőkre irányuló figyelem erősítése, a családi válsághelyzetek kezelése, csökkentése érdekében a családban levő működési zavarok helyreállításának támogatása, innovatív tevékenységek, foglalkozások, szolgáltatások, programok kidolgozása vagy bevezetése, és működtetése;
- c) a szülői kompetenciafejlesztést, a szülők edukációját célzó programok megvalósítása, a megelőző közösségi alapú kezdeményezések támogatása;
- d) szociális alapszolgáltatások és a gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése, melynek keretében megvalósul
 - a fogyatékos kiskorú szállítását is biztosító támogató szolgáltatás fejlesztése,
 - a családok hajléktalanná válásának megelőzését is szolgáló családok átmeneti otthonainak infrastrukturális fejlesztése, új szolgáltatások kialakítása, férőhelyek bővítése, az önálló életvitelt támogató külső férőhelyek létrehozásának támogatása;

- e) a kapcsolattartási ügyeletet is magában foglaló, a személyes gondoskodás keretében nyújtott gyermekjóléti alapellátás megerősítése, valamint a kapcsolattartáshoz szükséges tárgyi feltételek javítása.

A köznevelés területén az infrastrukturális fejlesztések, kapacitásbővítési beruházások és energetikai korszerűsítések, valamint minőségi és biztonságos eszközök beszerzése egyaránt támogatják az óvodai nevelés szakmai hatékonyságának megvalósítását és az óvodás gyermekek komplex személyiségfejlődését. Hazai köznevelési stratégiai célunk az esélyteremtés minél korábbi életszakaszban, a színvonalasan működő kisgyermekkorai nevelési és gondozási intézmények egyenlő hozzáféréseinek biztosításával valósuljon meg. Magyarországon 2013 szeptemberétől a pedagógusok szakmai felkészültségének mérése és a hatékony, minőségi pedagógiai tevékenység biztosítása érdekében pedagógiai-szakmai ellenőrzés (tanfelügyelet) rendszere működik. Az oktatásirányítás célja, hogy a szakmai szolgáltatások egységesen, azonos minőségben valósuljanak meg az ország egész területén. A pedagógiai-szakmai ellenőrzés célja, hogy a pedagógusok, az intézményvezetők, valamint az intézmények legalább 5 évenkénti értékelésén keresztül, azok tapasztalataival és megállapításaival támogassa a nevelési-oktatási intézmények szakmai fejlődését.

Fontos továbbá megemlíteni, hogy az elmúlt években számos olyan komplex program indult, amely a különböző szakterületek közötti szoros együttműködés révén valósul meg. Ilyen például a már említett komplex telepprogram, valamint a felzárkózó települések program is.

A gyermekek fejlődése érdekében megkerülhetetlenek a kulturális intézmények is. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény szerint minden településen kötelező közművelődési intézményt vagy közösségi színteret működtetni, továbbá biztosítani a könyvtári szolgáltatást (a megvalósításnak több módja ismert). Ez azt jelenti, hogy kulturális alapellátás olyan településeken is létezik, ahol más intézmény (pl. iskola) nem működik. A kulturális intézmények elsősorban a tanórán kívüli nem formális és informális tanulási, szabadidős programokkal (pl. szakkörök, táborok) járulnak hozzá a gyermekek tudásának fejlesztéséhez, emellett a tehetséggondozásban is fontos szerepet töltenek be. Mindehhez uniós források (pl. EFOP-3.3.2 Kulturális intézmények a köznevelés eredményességéért) és hazai források (pl. Lázár Ervin Program) is biztosítottak. A kulturális intézmények biztosítják az egyenlő esélyű hozzáférést, hiszen a támogatásoknak köszönhetően a gyermekeknek nyújtott szolgáltatások többsége ingyenes.

6. Intézkedések a tanácsi ajánlás hatálya alá nem tartozó, de annak végrehajtását támogató szakterületeken

6.1. Intézkedések a közlekedés területén a szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása érdekében

A tanácsi ajánlás felhívja a tagállamokat arra, hogy garantálják a rászoruló gyermekek számára a tényleges és ingyenes hozzáférést a magas színvonalú kisgyermekkorai neveléshez és gondozáshoz, az oktatáshoz, az iskolai tevékenységekhez és minden tanítási napon legalább egyszer az egészséges étkezéshez, a Tanács ajánlja a tagállamoknak, hogy adott esetben biztosítsák a közlekedést a kisgyermekkorai nevelési és gondozási intézményekbe és az oktatási intézményekbe. A tanácsi ajánlás hivatkozott szakaszával, valamint az abban szereplő célokkal összefüggésben a tanácsi ajánlás szerinti rászoruló gyermekeket érintő közlekedéssel kapcsolatos intézkedések az alábbiak:

a) Közszolgáltatási utazási kedvezmények

A fogyatékkal élő és az intézményi gondozásban lévő gyermekek, diákok személyszállítási közszolgáltatásokhoz való hozzáférését kiemelt kedvezmények támogatják Magyarországon. A közszolgáltatási utazási kedvezményeket a közforgalmú személyszállítási utazási kedvezményekről szóló 85/2007. (IV. 25.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 85/2007. (IV. 25.) Korm. rendelet] szabályozza. A 85/2007. (IV. 25.) Korm. rendelet releváns (a tanácsi ajánlás szerinti rászoruló, illetve bizonytalan családi helyzetű gyermekeket érintő) kedvezményei az alábbiak:

- a) fogyatékoság, illetve tartós betegség alapján nyújtott utazási kedvezmények,
- b) magasabb összegű családi pótlék esetén biztosított utazási kedvezmény,
- c) a közoktatási szolgáltatást nyújtó közoktatási intézménnyel, korai fejlesztést, illetve fejlesztő felkészítést nyújtó intézménnyel való jogviszony (sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló) jogcíme alapján biztosított utazási kedvezmények,
- d) a szociális intézményben történő bentlakás, vagy oda rendszeresen, illetve esetenként való bejárás jogcíme alapján nyújtott utazási kedvezmények,
- e) a gyermekvédelmi nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek utazási kedvezménye,
- f) nagycsaládok utazási kedvezménye, valamint
- g) az életkor, illetve tanulói jogviszony jogcímén (rászorultságtól függetlenül) nyújtott utazási kedvezmények.

Az előzőekben leírt utazási kedvezmények címzettjei közvetlenül – többek között – a gyermekek, de mindenképp szükséges hangsúlyozni, hogy a különböző jogcím alapján igénybe vehető és a tanácsi ajánlás fogalmi köréhez tartozó rászoruló gyermekek a jogszabályban előírt feltételek szerint ezeket a kedvezményeket többnyire kísérvél vehetik, illetve veszik igénybe, továbbá jogcímtől függően a kísérő részére is biztosítva van az utazási kedvezmény.

A fentiekén túl a közösségi közlekedésben számos más utazási kedvezmény is létezik, amelynél a tanácsi ajánlás szerinti célcsoport a kedvezményezett, ilyen többek között a múzeumlátogatáshoz kötött díjmentes utazás biztosítása az országos múzeumok, valamint egyes nemzeti emlékhelyek és műemlékek látogatásáról szóló 1502/2017. (VIII. 11.) Korm. határozat alapján, vagy emellett a közlekedési szolgáltatók által üzletpolitikai alapon nyújtott utazási kedvezmények.

A jogszabály szerint vagy üzletpolitikai úton nyújtott és a tanácsi ajánlás szerinti rászoruló gyermekeket érintő utazási kedvezmények a tanácsi ajánlás fogalomhasználata alapján tényleges hozzáférésük és az érintett kör vonatkozásában jelentős részük egyben tényleges és ingyenes hozzáférésű.

b) Az ukrajnai háborúval kapcsolatos intézkedések

A Kormány az ukrajnai háborúra, illetve humanitárius katasztrófára tekintettel, valamint ezek magyarországi következményeinek elhárítása érdekében veszélyhelyzet kihirdetéséről és egyes veszélyhelyzeti szabályokról szóló 180/2022. (V. 24.) Korm. rendelete alapján veszélyhelyzetet rendelt el. A közlekedési szolgáltatók számos intézkedést vezettek be a rászorulók részére történt segítségnyújtás keretében. A háború kitörését követően megindult menekülthullámmal érkezők szállítására a MÁV-START Zrt. az utazási igényekhez igazodva napi 6 pár különvonatot közlekedtetett Záhony és Budapest között, majd ez a szám április elejére napi 3-ra csökkent és április közepén a különvonat közlekedtetés megszűnt. Helyette a Záhonyból Budapestre közlekedő vonatokra rászorított külön kocsikban biztosított eljutási lehetőséget a főváros irányába. A különvonatokon felül a menetrend szerinti vonatokon külön menekült szállító kocsik közlekedtek. A MÁV-START Zrt. és a GYSEV Zrt. által biztosított szolidaritási díjmentes menetjeggyel a vasúti közlekedési szolgáltatók az érintett rászorulók díjmentes utazását teszik lehetővé.

c) A közszolgáltatási menetrend elkészítésének folyamata

A személyszállítási szolgáltatásokról szóló 2012. évi XLI. törvény (a továbbiakban: Sztv.) 27. § (5) bekezdés b) pontja szerint az országos, regionális és elővárosi személyszállítási közszolgáltatás – és azon belül az alapellátás – mennyiségi és minőségi tartalmának kialakításakor figyelembe kell venni a munkába járás és az oktatási, nevelési intézményekbe történő eljutás támogatását.

A menetrend-tervezés során a tanácsi ajánlás szerint előírt nevelési, gondozási intézményekbe és oktatási intézményekbe való eljutás biztosítása kiemelt szempont és a járási egyeztetéseken az érintett intézmények, fenntartók jelezhetik az esetleges módosításokra vonatkozó igényeket. Ez utóbbiakra év közben is van lehetőség és minden állampolgári, menetrend-módosításra érkező megkeresés kivizsgálásra és indokolt esetben évközi menetrend-módosítás keretében rendezésre kerül. Mindezek alapján elmondható, hogy a tanácsi ajánlás szerint előírt tényleges hozzáférés megvalósul és a tanácsi ajánlásban előírt elvárás az Sztv.-ben előírt, alapellátás részeként jelentkező törvényi kritérium.

d) Biztonságos közlekedésre nevelés

A tanácsi ajánlásban meghatározott célcsoportot érintő, az utazási kedvezmények, valamint a menetrend-tervezés mellett kiemelt terület a gyermekek biztonságos közlekedésre való nevelése.

Ezzel összefüggésben szükséges kiemelni a Közúti Közlekedésbiztonsági Akcióprogramot (KKBAP 2023-2025), amely a közúti közlekedésbiztonság javítását és a stratégiai célok elérését szolgáló, hároméves időszakra vonatkozó feladatok, alkalmazandó módszerek, intézkedések leírását és ütemezését tartalmazó stratégiai program. Összhangban a kormányzati törekvésekkel, a közúti közlekedésbiztonsági stratégiai program általános célja a magyarországi közúti közlekedési rendszerek és mobilitási szolgáltatások biztonságosabbá tétele érdekében, a programidőszakra vonatkozó szakfeladatok meghatározása, a közlekedési hatósági és közlekedésrendészeti állami feladatok összehangolása.

A közlekedés területét érintő EU ajánlással kapcsolatos intézkedések esetében a cél az előzőekben leírtak folyamatos fenntartásának biztosítása; az utazási kedvezmények biztosítása, valamint az éves menetrend-készítés során (és év közben is) az utazási igények nyomon követése és szükséges szerint módosítása.

6.2. Válaszok a digitalizáció okozta kihívásokra

A digitális átalakulás egyik legfontosabb kérdése, hogy hogyan tudjuk – különösen a fiatalok - az internetet biztonságosan, tudatosan és értékteremtő módon használni. Korunk egyik alapvető kihívása, hogy releváns válaszokat tudjunk adni a digitális médiakörnyezet, az online kommunikáció és nyilvánosság mindnyájunkat érintő, gyorsan változó lehetőségeire és kockázataira.

Ezért Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája (DGYS) abból indul ki, hogy sürgős válaszokat kell találni arra, hogy az online környezetben milyen szemlélettel, milyen prioritásokkal és milyen módon minimalizálhatóak a kockázatok úgy, hogy egyszersmind maximálisan kiaknázzuk a digitális kultúrában (kapcsolatokban, munkaformákban, együttműködésekben) rejlő, ma még szinte beláthatatlan potenciált. Az alábbi projektekkel folyamatos válaszokat adunk a hazai társadalmi igényekre.

Az OkosÓvoda Programban támogatjuk a digitális kultúra és kompetencia fejlesztését, valamint a DGYS által képviselt médiatudatosság, médiaműveltség fejlesztését, illetve kommunikációs csatornaként szolgál a digitális gyermekvédelem és online biztonság témakörben megjelenő

publikációk óvodák, bölcsődék és szülők felé történő közvetítésében. Az okoseszközök és más digitális eszközök használata egyértelműen kezd áttolódni az óvodás és bölcsődés korosztályra. Ez egy olyan új és fontos jelenség, amelynek a gyermekek személyiségfejlődésére, kognitív és egyéb képességeik alakulására való hatásait egyelőre még kevésbé ismerjük, de tisztában kell lennünk e változásokkal. Ennek érdekében folytattuk a Program keretein belül a „DigiMini” kutatásunkat, amelyben figyelemmel kísértük az óvodások és a bölcsődések okoseszköz használatát az intézményekben. A feldolgozott kutatás eredményei várhatóan az óvodapedagógusok képzését-továbbképzését segíti majd.

A Kortárs NETMENTOR Program keretében 9-10. osztályos diákokat képzünk, hogy saját korosztályuk, illetve a fogadó általános iskolákon keresztül a náluk fiatalabbak számára tartsanak tudatosító foglalkozásokat a digitális médiahasználat, adatvédelem, közösségi média és az online bántalmazás témájában. A program során a résztvevő közép- és általános iskolák tantestületei digitális gyermekvédelem témájú workshopon, a programban aktívan résztvevő tanárok számára egynapos felkészítésen, a leendő Netmentorok többnapos képzésen vesznek részt. Az ehhez szükséges tájékoztató- és tananyagok rendelkezésre állnak. A Netmentorok kiscsoportban, négy különböző témában, egy-két általános iskolai osztály számára tarthatnak foglalkozásokat tanáraik támogatásával, és hosszútávú mentorálás is kialakulhat. A program nem csak a közvetlenül résztvevőket érinti, hatása az egész iskola, illetve a mentortevékenység során a programba bevont általános iskolák tudatos internethasználattal kapcsolatos attitűdjére, az ezzel kapcsolatos problémák kezelésére kihat.

A Digitális Médiaműveltség Szülőknek (DMSZ) Program elindítása mögött az a megfontolás áll, hogy a gyermekek egyre fiatalabb korban kezdik el használni a digitális eszközöket, a szülőknek pedig nincs mintájuk arra, hogyan kezeljék a médiával kapcsolatos nevelési helyzeteket, sokszor az ehhez szükséges tudásuk, készségeik is hiányoznak. A Digitális Médiaműveltség Szülőknek Program szülők, családok digitális médiaműveltségének, médianevelési készségeinek fejlesztését célozza. A program célja a gyermek nevelésében legközvetlenebb szerepet játszó felnőttek feladatának tudatosítására, és médianevelési kompetenciák fejlesztésére. A képzés a Digitális Jólét Program Pontok mentorainak munkájára épül, akik a helyi közösségekben segítik a szülőket, rajtuk kívül más képzők bevonására is lehetőség nyílik. A továbbképzés elvégzése után a mentorok a szülők (nagyszülők) számára szerveznek olyan programokat, előadásokat, amelyeken a mindennapi médianeveléshez szükséges ismeretek átadása mellett a közös gondolkodásra, megoldáskeresésre is lehetőség nyílik. A mentorok közvetlen beszélgetések formájában is segítséget nyújthatnak a szülőknek. A mentorok képzése 24 órás blended learning formájában zajlik, egy folyamatosan frissülő, segédanyagokat tartalmazó adatbázishoz is hozzáférnek.

2021-ben a Digitális Médiaműveltség Szülőknek Program kiterjesztése érdekében elkészült egy – a szülők, illetve a gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára elérhető - interaktív, önálló tanulást lehetővé tevő e-learning tananyag.

A Gyerekkel a digitális világban e-learning tananyag az online gyermekvédelem alapvető szempontjait, a digitális nevelés alapjait mutatja be az érdeklődőknek; támogatást, segítséget, azonnal használható információkat, eszközöket kínál, szórakoztató, interaktív módon. A kurzus célja, hogy minden érdeklődő szülő, nagyszülő és gyermekekkel foglalkozó szakember megismerkedhessen a digitális gyermeknevelés alapjaival; olyan szemléletmódot mutat be, amelynek elsajátításával minden szülő, család képessé válik saját digitális nevelési stratégiáinak kialakítására. A linkre kattintva megnyílik a felület, ahol egy gyors regisztráció után hozzáférhetővé válnak a tananyagok. A kurzust befejező résztvevők egy névre szóló, letölthető oklevélhez jutnak hozzá.

A pedagógusok felkészítését támogatja számos akkreditált pedagógus-továbbképzés is a Pedagógiai Oktatási Központok kínálatában. Ezek közül kiemelhető az ENABLE programhoz kapcsolódó, Az iskolai bántalmazás megelőzése és kezelése serdülőknél – Az ENABLE iskolai bántalmazás-ellenes program megvalósítása című pedagógus-továbbképzés, amelyet 2018 májusában akkreditáltak; valamint a pandémiára és a tantermen kívüli, digitális oktatásra reflektáló, Online az online bullying ellen című továbbképzés, amelyet 2021-ben akkreditáltak.

7. Intézkedések annak érdekében, hogy a szolgáltatások kifejlesztésére és nyújtására egyenlően és befogadó módon kerüljön sor, elkerülve a megbélyegzést és a szegregációt

A társadalompolitikai nagy rendszerek keretében működő közszolgáltatásoknak a társadalom fenntartható fejlődéséhez biztosított hozzájárulás mellett jelentős szerepe van a gyermekek esélyegyenlőségének biztosításában is. 2015-től ezek a rendszerek (szociális védelem, koragyermekkori ellátások, köznevelés, szakképzés, foglalkoztatási támogatás, egészségügy, közösségi közlekedés, lakhatás támogatása, kultúra) feladatainak átstrukturálására került sor elsősorban az egészségügy és az oktatás, valamint a szociális védelem területén. A feladatellátás több esetben az önkormányzatoktól átkerült magasabb területi, illetve központi, állami szintre. Ezzel az önkormányzatok aktuális helyzetétől függetlenül azok finanszírozása, és az áttekinthetőbb rendszerben szélesebb lehetőség nyílik a szükségletek szerint differenciált, esélyegyenlőséget biztosító fejlesztésekre

Magyarországon a bölcsődei ellátás igénybevétele nem kötelező, túlnyomórészt a szülők munkába állási igénye/szüksége teremti meg az alapját, de bizonyos törvényben meghatározott esetekben egyéb, pl. rászorultsági indok alapján is biztosítható. (Kifejezetten a rászoruló gyermekcsoport szociális integrációjának elősegítésére és társadalmi felzárkóztatására működnek a gyermekjóléti ellátórendszer keretében másik szolgáltatásként a Biztos Kezdet Gyerekházak, amelyek ilyenformán nem tartoznak a gyermekek napközbeni ellátása, így a kora gyermekkorú intézményi nevelés és gondozás intézményrendszerébe.) Az ellátás rendszere 2017-től jelentősen átalakult, amely a jobb hozzáférhetőséget hivatott szolgálni:

- A 3 év alatti kisgyermek napközbeni felügyeletével kapcsolatosan az igényekhez is igazodó önkormányzati feladat-ellátási kötelezettség²² bevezetésére került sor, illetve az intézményes kereteken (bölcsőde, mini bölcsőde) túlmenően akár magánlakásban (családi bölcsőde) vagy munkahelyeken (munkahelyi bölcsőde) kialakított szolgáltatási formában is lehetőség nyílt, a helyi igényekre reagálva, napközbeni ellátást nyújtani; mindez rugalmasabbá tette a hozzáférési lehetőségeket.
- A komplex bölcsődefejlesztési programnak köszönhetően a bölcsődei ellátórendszer kiterjedt fejlesztése valósul(t) meg, szintén a jobb hozzáférhetőséget szolgálva. A bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek számának folyamatos növekedésével (2010 és 2022. októbere között több mint 80%-os növekedés) – a KSH adatai szerint – évek óta fokozatosan csökken azon 3 éves kor alatti gyermekek száma, akiknek lakóhelyén nem volt hozzáférhető a napközbeni ellátás. 2021-ben 2320 településen, mintegy 56 ezer gyermek számára (az érintett gyermekek 20,1%-a) nem volt helyben, közvetlenül a lakóhelyén elérhető napközbeni ellátás, ami 5,5 százalékpontos javulást jelent 2017-hez képest. 2021-ben már nem volt olyan járás, ahol nem lett volna elérhető a bölcsődei ellátás²³. Ez a javuló tendencia a fejlesztéseknek köszönhetően eddig folyamatos. A bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek fejlesztési folyamata keretében a települési önkormányzatok és a bevett egyházak bevonásával felmértük a helyi igényeket. A

²²Ahol 40 fő feletti a 3 év alatti gyermekek száma vagy legalább 5 bölcsődés korú gyermek családja jelzi, hogy igénybe kívánják venni az ellátást, ott kötelező bölcsődei ellátást biztosítani a 10 fő alatti lakosságszámú településeken is. A 10 ezer fő feletti lakosságszámú települések önkormányzatai esetében a feladatellátás minden esetben kötelező.

²³<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyermnapkozbeni/2021/index.html>

folyamatban lévő uniós (RRF, TOP Plusz stb.) és hazai forrású fejlesztések során a kistélepek – ideértve a kedvezményezett járásokat/településeket – igényei is figyelembevételre kerültek. E fejlesztésekből még több mint 10 ezer férőhely kialakítása van folyamatban.

- A hozzáférést a családok anyagi helyzetét figyelembe véve is könnyíti a térítési díjakra vonatkozó jogi szabályozás: amennyiben a fenntartó térítési díjat alkalmaz, a megfizetése alól intézményi forma esetén mentesülnek a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek (azaz akik családjában az egy főre jutó jövedelem nem éri el a törvényi minimum szintet), a nagycsaládban nevelkedők, a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek, továbbá az átmeneti gondozásban lévő, az ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban elhelyezett, a nevelésbe vagy védelembe vett gyermekek, illetve ha a térítési díj fizetésére kötelezett jövedelemmel nem rendelkezik. Egyebekben jövedelemarányosan kerül megállapításra a személyi térítési díj összege. Emellett egyéb törvényi garancia (igénybevevőként az adott családban az egy főre jutó jövedelem bizonyos százalékában meghatározott felső határ) is fennáll a díjak megállapításakor. Tekintettel a fenntartói hatáskörben lévő döntési lehetőségre, a 2021. évi KSH-OSAP adatok alapján az intézményekbe beíratott gyermekek 70%-a térítésmentesen vette igénybe a bölcsődei gondozást. Ennek oka, hogy az intézmények egy jelentős részében (elsősorban a bölcsődékben és mini bölcsődékben) nem vezettek be a gondozásért személyi térítési díjat, illetve ahol igen, ott a rászorulókat mentességet kaphattak annak megfizetése alól. A bölcsődei intézményekbe beíratott gyermekek 63%-a részesült ingyenes intézményi gyermekétkeztetésben 2021-ben.
- A sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre jogosult gyermekek bölcsődei ellátása a befogadásukat erősítő külön szabályok alapján történik.

A köznevelés területét érintően a Kormány által 2020-ban elfogadott az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021-2030²⁴ egyik kiemelt célja a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű – köztük roma tanulók – minőségi oktatáshoz való hozzáféréseinek támogatása, a szegregáció megelőzése, megakadályozása.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény rögzíti, hogy az ingyenes és kötelező alapfokú, valamint ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú nevelés-oktatáshoz való jog biztosítása az érettségi megszerzéséig, a szakgimnáziumi, illetve a szakiskolai nevelés-oktatásban a szakképzési törvényben meghatározottak szerint, a készségfejlesztő iskola tekintetében pedig az utolsó gyakorlati évfolyam befejezéséig az állam közzszolgálati feladata. Ingyenes az iskolai rendszerű nevelésben-oktatásban való részvétel a halmozottan hátrányos helyzetű és a sajátos nevelési igényű tanuló részére.

Az iskolai sikeresség megerősítése – kiemelten a hátrányos helyzetű gyermekek sikeres iskolai előrehaladásának erősítése – érdekében 2015 szeptemberétől bevezettük a gyermekek 3 éves kortól történő, kötelező óvodai elhelyezését. Az intézkedés eredményeként valamennyi korcsoport óvodai részvételi aránya nőtt. A 3 éves kortól az iskolakezdési életkort betöltött gyermekek óvodai részvételi aránya Magyarországon 92,8%, az uniós átlag 93,0%.²⁵ Összességében az óvodaépületek bővítésére, felújítására irányuló intézkedések eredményeként több mint 16 000 hellyel növekedett az óvodai férőhelyek száma a 2010/2011. és a 2021/2022. nevelési év között²⁶.

²⁴A Kormány 1551/2020. (VIII. 25.) Korm. határozata az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021–2030 elfogadásáról:

<https://2015-2019.kormany.hu/download/d/2e/d1000/K%C3%B6znevel%C3%A9si%20strat%C3%A9gia.pdf>

²⁵Eurostat, 2022. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en

²⁶https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0007.html

A minőségi oktatáshoz való hozzáférés és a társadalmi-gazdasági háttérből fakadó hátrányok kiegyenlítése érdekében a hátrányos helyzetű gyermekek számára biztosított az ingyenes étkezés: a 2021/2022. nevelési évben az óvodás gyermekek 75,3%-a részesült ingyenes étkezésben. Az ingyenes vagy kedvezményes étkezés az iskolában is biztosított lehetőség, az általános iskolai, illetve a középfokú oktatásban tanulók 33,4%-a részesül benne²⁷. Emellett 2020-tól minden, az alapfokú vagy a középfokú oktatásban részt vevő tanuló számára ingyenesek a tankönyvek. Ez az intézkedés több, mint 1 millió tanulót érint.

A korai iskolaelhagyás átlag fölött jellemzi a hátrányos helyzetű, sérülékeny társadalmi csoportokat, állandósítja a társadalmi kirekesztődés kockázatát. A lemorzsolódással leginkább veszélyeztetett, így a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű tanulók iskolai előrehaladásának támogatása érdekében 2016 óta működik a lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer. A rendszer azonosítja és személyre szabott támogatást biztosít azon tanulók számára, akik lemorzsolódással veszélyeztetettek, illetve azon iskolák számára, amelyek a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók magas arányával és alacsony teljesítménnyel jellemezhetők. A támogató rendszerben az alacsony, illetve romló tanulmányi eredmények okait – a lemorzsolódással való veszélyeztetettség mögött álló okokat – is meg kell jelölni, amely lehet pl. alacsony tanulmányi eredmény, bukás, évismétlés, hiányzás, szociális helyzetre visszavezethető ok, stb. Az adatszolgáltatást végző iskolák rögzítik továbbá a tanulók előrehaladása érdekében megtett intézkedéseiket. A köznevelési intézmények, feladatellátási helyek adatait az Oktatási Hivatal Pedagógiai Oktatási Központjai jogszabályi előírás alapján értékelik, majd olyan pedagógiai támogató intézkedéseket ajánlanak az érintett iskolák részére, amelyek segíthetik az intézményeket a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók számának csökkentésében, az iskolai eredményesség javításában.

Az iskolai lemorzsolódás megelőzése érdekében komplex és differenciált intézményfejlesztések zajlottak 2019-2020-ban, amelynek fő fókuszja a minőségi oktatáshoz való hozzáférést biztosító, a méltányos oktatásszervezés javítása volt. Kiemelt figyelmet kaptak azok az iskolák, amelyek az országos kompetenciamérés eredményei alapján az elmúlt években tartósan fejlesztendőnek bizonyultak, számukra pedagógiai-szakmai támogatás volt biztosított.

A korai jelzőrendszer mellett a lemorzsolódás megelőzését szolgáló keretrendszer részét képezik olyan pedagógiai rendszerek, amelyek a lemorzsolódás megelőzése céljából a tanulói és iskolai, tantermi szintű beavatkozásokat egyaránt magukban foglalnak. Ezek a pedagógiai fejlesztések az iskola teljes körű fejlesztését célozzák, beleértve a tantermi gyakorlat korszerűsítését, tanítási folyamatok szervezését és irányítását, a tanulók személyiségének fejlesztését és az egyéni bánásmód érvényesítését, a tanulói motiváció felkeltését és fenntartását, pedagógus-továbbképzést, tanulási környezet fejlesztését stb.²⁸

Az Oktatási Hivatal „A tanulói lemorzsolódással veszélyeztetett intézmények támogatása” (2017. január - 2021 július) kiemelt projektje²⁹ (a továbbiakban: Projekt) keretében zajlott a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII.28.) Korm. rendelet 21.§ szerinti tankerületi esélyegyenlőségi intézkedési tervek (a továbbiakban: Intézkedési Terv) adat- és helyzetelemzésen alapuló kidolgozása. A Projekt az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, az iskolai szegregáció tárgyában hozott bírósági ítéletek által előírt deszegregációs

²⁷Köznevelési statisztikai adatgyűjtés, KIR-STAT 2021.

²⁸Az iskolai lemorzsolódás megelőzését támogató pedagógiai rendszer; Oktatási Hivatal - <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/s/ilmt>

²⁹EFOP-3.1.5.-16-2016-00001 azonosítószámú

intézkedési tervek továbbfejlesztéséhez is módszertani, mentori támogatást biztosított az iskolafenntartó tankerületi központok és az iskolavezetés számára. A Projekt 300 iskolai feladatellátási helyre terjedt ki: ebből 154 feladatellátási hely a projekt keretében alkalmazott/kidolgozott ún. szegregációs index vagy a bíróság által megállapított jogellenes elkülönítésre tekintettel került be a programba, 102 feladatellátási hely tanulói lemorzsolódással veszélyeztetett iskola volt, míg 44 feladatellátási hely a komplex intézményfejlesztési folyamatot támogató partnerintézmény. A szegregációs index számítását kiegészítették egy részletes feladatellátási hely szintű elemzéssel is. A részletes vizsgálat alapja volt az iskolákban tanuló halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a települési átlaghoz képest, a településen a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, valamint az iskolákban a hátrányos helyzetű tanulók aránya szintén a települési átlaghoz képest. A projekt fenntartási időszakában az eredmények megtartása, továbbfejlesztése zajlik.

A szegregációs kockázatok mérséklése érdekében a beiskolázási körzethatárok felülvizsgálata minden évben megtörténik, szükség esetén a körzethatárokat módosítják az iskolafenntartó tankerületi központok³⁰. A deszegregációs célú körzethatár módosítások száma nőtt az elmúlt években, amely az antiszegregációs munkacsoportok és az EFOP-3.1.5.-16-2016-00001 számú projektben végzett helyzetelemzési és tervezési munka (ld. fent) hatásának tulajdonítható.

Antiszegregációs Munkacsoportok (ASZMCS) működnek minden, az állami iskolafenntartásért felelős tankerületi központban (az állami köznevelési közfeladat ellátásában fenntartóként részt vevő szervekről, valamint a Klebelsberg Központról szóló 134/2016. (VI. 10.) Korm. rend. 2/C.§). Az ASZMCS-k állandó, jellemző feladatai: a szegregáció megelőzése, megakadályozása érdekében folyamatos és rendszeres adatgyűjtés, adatfrissítés szakmai szempontok (hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, iskolák közötti és iskolán belüli megoszlása; a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók, valamint a sajátos nevelési igényű tanulók arányának nyomon követése, lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók arányának és a lemorzsolódási mutatók alakulása stb.) figyelembevételével, ezek alapján javaslatok megfogalmazása a fenntartó felé.

A gyermekvédelmi szakellátás vonatkozásában a szegregáció elleni eredményt jelenti, hogy az 1990-es évekig jellemzően a települések szélén, külterületeken, nem gyermekotthoni ellátás céljára létesült épületekben működő nagylétszámú intézmények a kiváltási folyamat során fokozatosan megszűntek, helyüket kisebb, családasabb körülményeket biztosító, 8-12 férőhelyes, településbe integrált lakásotthonok vették át, majd 2014-től törvényi előírássá vált a nevelőszülői ellátás biztosításának elsőbbsége. Ez a jelentős szemléletbeli és strukturális váltás különösen fontos volt a vérszerinti családjukat nélkülözni kényszerülő, gyermekvédelmi gondoskodásban felnövekvő gyermekek szocializációja, önálló életre való felkészítése szempontjából.

8. Uniós források felhasználása a tanácsi ajánlás hatálya alá tartozó kérdésekhez kapcsolódóan

8.1. Az Európai Szociális Alap Pluszról szóló rendelet

Az Európai Szociális Alap Pluszról szóló rendelet³¹ (a továbbiakban: ESZA+ rendelet) – a Gyermekgaranciáról szóló tanácsi ajánlásra hivatkozva – előírja a tagállamok számára, az Unión belüli gyermekszegénység tartósan magas szintjének kezelése érdekében, összhangban a Szociális

³⁰Jogsabályi háttér: a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 50.§; a nevelési- oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rend. 24.§

³¹Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1057 rendelete

Jogok Európai Pillérének 11. alapelvével, az ESZA+ forrás megfelelő részének gyermekszegénység csökkentésére történő allokációját.

Azon tagállamoknak, amelyekben az Eurostat adatai alapján a 2017–2019. időszakban a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett 18 év alatti gyermekek aránya átlagosan meghaladta az említett időszakra vonatkozó uniós átlagot, az ESZA+ megosztott irányítású ága keretében rendelkezésükre álló források legalább 5%-át kell e célzott intézkedések és strukturális reformok támogatására allokálni.

Magyarország esetében az említett adatok³² az alábbiak szerint alakultak:

	2017	2018	2019
Magyarország	33,5%	26,4%	24,1%
EU27	25,1%	23,9%	22,8%

Az ESZA+ rendelet 7. cikk (Összhang és tematikus koncentráció) (3) bekezdés alapján a tagállamok az ESZA+ megosztott irányítású ágából származó forrásaikból egy megfelelő összeget allokálnak a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési tervben célzott intézkedések és strukturális reformok révén történő végrehajtására. Ennek során a 4. cikk (1) bekezdés következő egyedi célkitűzéseit kell figyelembe venni:

- minőségi és befogadó oktatáshoz és képzéshez való egyenlő hozzáférés,
- az aktív befogadás ösztönzése és
- a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek – többek között a leginkább rászoruló személyek és a gyermekek – társadalmi integrációjának előmozdítása egyedi célkitűzések keretében a gyermekszegénység elleni küzdelem céljából.

8.2. A tematikus koncentrációs előírás teljesítése az uniós források felhasználása során³³

Magyarország az ESZA+ rendelet fent említett előírásait követve az alábbi táblázatban jelzett tervezett fejlesztésekkel kíván hozzájárulni a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv céljainak megvalósításához. A tervezett fejlesztések célcsoportjai nem minden esetben esnek teljesen egybe a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító tanácsi ajánlásban meghatározott célcsoportokkal, azonban a beavatkozások hatásait és céljait tekintve hozzájárulnak a gyermekszegénység elleni küzdelemhez.

Prioritás neve	Felelős ágazat	ESZA egyedi célkitűzés	Beavatkozás	Releváns OP
Társadalmi felzárkózási fejlesztések	Társadalmi felzárkózás	ESZA+ I)	Járások a gyermekek esélyeiért	EFOP+
		ESZA+ I)	Biztos Kezdet Gyerekházak területi alapú fejlesztése	EFOP+
		ESZA+ I)	Közös Tér – Felzárkózási célú közösségi szolgáltató terek	EFOP+

³²https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N_custom_3648303/default/table?lang=en

³³A 2022. októberi információk alapján készült a táblázat, az EFOP Plusz végleges verziója szerint felülvizsgálni szükséges a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv lezárását megelőzően.

		ESZA+ l)	Tanodák területi alapú fejlesztése	EFOP+
		ESZA+ l)	Kollégium Plusz Program	EFOP+
		ESZA+ l)	Roma lányok végzettség nélküli iskola-elhagyásának megelőzése	EFOP+
		ESZA+ l)	Esélyteremtő óvoda	EFOP+
		ESZA+ j)	Komplex telepprogram	EFOP+
Felzárkózó települések (Társadalmi innovációs tengely)	Társadalmi felzárkózás	ESZA+l)	FETE	EFOP+
Szociális fejlesztések	Szociális ágazat	ESZA+ k)	Családba történő hazagondozás fejlesztése	EFOP+
			Mentális és fizikai egészségvédelem a gyermekvédelemben	EFOP+
			Jövőteremtő gondoskodás (biztonságos gyermekkor, sikeres felnőtté válás)	EFOP+
			Szolgáltatásfejlesztés kettős szükségletű, pszichiátriai kórképpel rendelkező különleges szükségletű gyermekek számára ³⁴	EFOP+
			Befogadlak: nevelőszülői hálózatok működési hatékonyságának fejlesztése	EFOP+
			Elég jó szülő - Szülői kompetenciák erősítése, a szülőség támogatása	EFOP+
			A fogyatékos személyek számára nyújtott szakmai szolgáltatások továbbfejlesztése	EFOP+
			Önálló életvitelt támogatása (Önálló életvitelt támogató - szükségletekhez igazodó szociális és gyermekjóléti ellátórendszer fejlesztése– fogyatékos személy, pszichiátriai beteg, demens,	EFOP+

³⁴ Az AJB-416/2021. számú ügyben az Alapvető Jogok Biztosa felhívta az Emberi Erőforrások Miniszterét, hogy számoljon be a kettős szükségletű gyermekek ellátására specializálódott külön gyermekotthon, intézmény létrehozása érdekében tett, illetve megtenni kívánt intézkedéseiről. A tervezett intézkedés reflektál az Alapvető Jogok Biztosának ajánlásaira is.

			családok-gyermekek konstrukcióból a gyermekekre eső rész)	
			Helyi egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztése – családok átmeneti otthonainak és gyermekek átmeneti otthonainak korszerűsítése, bővítése, új szolgáltatás létrehozása	TOP+
Felsőoktatás, szakképzés	Szakképzés	ESZA+ f)	Tehetséggondozást támogató Apáczai ösztöndíjprogram működtetése	GINOP Plusz
			Hátránykompenzációs programok, rugalmas tanulási utak (orientációs kompetenciafejlesztő évfolyam, műhelyiskolai képzési forma, dobantó program, iskolai kiscsoportos felzárkóztatás, mentorálás) működtetése	GINOP Plusz
XXI. századi köznevelés	Köznevelés	ESZA+ f)	A tanulói eredményesség javítása esélyteremtéssel és a kulcskompetenciák fejlesztésével	EFOP+
XXI. századi köznevelés	Köznevelés	ESZA+ f)	Tematikus komplex programok megvalósítása	EFOP+
Pedagógus életpálya modell	Köznevelés	ESZA+ l)	A kiemelten hátrányos helyzetű tanulókkal foglalkozó pedagógusok életpályamodellje	EFOP+

8.3. Magyarország Helyreállítási és Alkalmazkodási Terve

Emellett Magyarország Helyreállítási és Alkalmazkodási Terve (HET) számos, a tanácsi ajánlásban és a Szociális Jogok Európai Pillérében meghatározott célkitűzés megvalósításához hozzájárulhat. Az EFOP Plusz és a HET egymással szinergiában álló, komplementer beavatkozásokat is tartalmaz (főként a köznevelés és társadalmi felzárkózás területén), amelyek további jelentős forrásokat biztosítanak a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési tervek céljainak eléréséhez. Az Európai Unió nyújtotta Helyreállítási Alap megadja a lehetőséget arra, hogy a tagállamok a koronavírus okozta járvány következményeit enyhítsék, és gazdasági újra növekedési pályára állhassanak. Az uniós eszköz főként állami beruházások és reformok felgyorsítását célozza meg. Ehhez igazodva Magyarország elkészítette és az Bizottságnak benyújtotta a Helyreállítási és Alkalmazkodási Tervét, amely a járvány gazdasági és társadalmi hatásaira reagál, emellett a zöld és digitális átállást segíti elő.

IV. A MÁR MEGTETT ÉS A TOVÁBBLÉPÉSI LEHETŐSÉGEK ÉRDEKÉBEN TERVEZETT INTÉZKEDÉSEK

1. A Kormány által korábban elfogadott, a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtását szolgáló szakpolitikai programok bemutatása

A Kormány egyik kiemelt szakpolitikai prioritása a családok – és ezen belül a gyermekek – jóllétének biztosítása. Ennek érdekében 2010 óta folyamatosan számos jogszabály, kormányzati intézkedés, stratégia, cselekvési terv, illetve program és projekt elfogadására és végrehajtására került sor, amelyek mind ebbe az irányba hatnak. Ezekkel összhangban került kialakításra a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelemmel kapcsolatos uniós célhoz tett hazai vállalás is.

Mindezen kormányzati törekvések eredményeként a tanácsi ajánlásban foglaltaknak Magyarország már zömmel megfelel; az alábbiakban azok a Kormány által már korábban elfogadott programok, intézkedések kerülnek részletesen bemutatásra, amelyek végrehajtása egyben a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtását is szolgálják.

1.1. A kisgyermekkori nevelés és gondozás, inkluzív oktatás és iskolai tevékenységek, valamint a minden tanítási napon biztosítandó egészséges étkezés kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések

„Annak érdekében, hogy garantálják a rászoruló gyermekek számára a tényleges és ingyenes hozzáférést a magas színvonalú kisgyermekkori neveléshez és gondozáshoz, az oktatáshoz, az iskolai tevékenységekhez és minden tanítási napon legalább egyszer az egészséges étkezéshez, a Tanács ajánlja a tagállamoknak, hogy:

a) azonosítsák és kezeljék a kisgyermekkori nevelésben és gondozásban, az oktatásban és az iskolai tevékenységekben való részvétel pénzügyi és nem pénzügyi akadályait;”

- 1) A pénzügyi akadályok azonosítása és kezelése megtörtént: a bölcsődei ellátás díját jövedelemarányosan kell megfizetni (a vonatkozó Korm. rendelet V. mellékletében szereplő jövedelemnyilatkozat alapján), míg a köznevelési intézmények (óvoda, általános és középiskola) ingyenesek.
- 2) Bölcsődei ellátás: az alapvetően a dolgozó szülők gyermekeinek napközbeni ellátását szolgáló bölcsődei ellátás igénybevételére való jogosultság szabályai lehetővé teszik bizonyos esetekben a rászorultsági szempont figyelembevételét. A térítési díj megfizetése alól a rászoruló családok mentesülnek (a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek, a nagycsaládban nevelkedők, a tartósan beteg vagy fogyatékos gyermekek, továbbá az átmeneti gondozásban lévő, az ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban elhelyezett, a nevelésbe vagy védelembe vett gyermekek, illetve azon szülők gyermekei, akik jövedelemmel nem rendelkeznek), egyéb esetekben jövedelemarányosan kerül sor a térítési díj megállapítására. 2017-től a mindenkori központi költségvetési törvény tartalmazza a bölcsődei ellátás működtetése tekintetében ösztönzőként a differenciált finanszírozás lehetőségét a szolgáltatás típusú ellátások (családi bölcsőde, munkahelyi bölcsőde) vonatkozásában a hátrányos/halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek ellátása esetén (a bölcsődei intézményekben való gondozásuk különféle kedvezményekkel eleve biztosított). Emellett meg kell említeni, hogy a bölcsődei ellátás biztosítása igényekhez is igazodó önkormányzati feladatellátási kötelezettség. A felvétel során a rászoruló gyermekek előnyben részesülnek (a védelembe vett gyermek, továbbá a munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló szülők gyermekei

közül azok, akik rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosultak, nagycsaládban élnek vagy egyedülálló szülő gyermekei). Emellett a szülő hozzájárulásával a gyermekvédelmi jelzőrendszer egyes tagjai is kezdeményezhetik az érintett kisgyermek bölcsődei intézményi felvételét. Veszélyeztetettség esetén kivételszabály, hogy ilyen ok miatt a bölcsődei nevelési év közben is felvehető a gyermek bölcsődébe, mini bölcsődébe. Ez esetben a csoportlétszám legfeljebb a bölcsődei nevelési év végéig 1 fővel túlléphető. A Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramjának fő elemei a kora gyermekkori intervenciók szemlélet és a prevenciók tevékenység.

- 3) A kisgyermeket nevelő szülők munkaerőpiaci visszatérését ösztönző GINOP-5.3.11-18 – Kisgyermeket nevelők munkaerőpiaci visszatérésének támogatása és a Kisgyermeket nevelők munkaerőpiaci visszatérésének támogatása a Közép-magyarországi régióban konstrukciók: a családi bölcsőde/munkahelyi bölcsőde, a nem önkormányzati fenntartású bölcsőde/mini bölcsőde vagy a napközbeni gyermekfelügyelet személyi térítési díjához való állami támogatással a kisgyermeket nevelő szülők munkaerőpiacra történő visszatérését segítik elő. 2022 november közepéig mintegy 8400 szülő részesült a támogatásból. Az igénylési lehetőség 2022. december 31-én zárul.
- 4) A bölcsődei ellátás fejlesztése: a férőhelyek folyamatos bővítése (2010 és 2022 novembere között több mint 80%-os növekedés, jelenleg mintegy 59 500 férőhely, illetve háromszor több településen (mintegy 1000) elérhető ellátási lehetőség) hozzájárul ahhoz, hogy az országban lévő területi egyenlőtlenségek csökkenjenek. Számos pályázat segíti/segítette a férőhelyek bővítését, illetve fejlesztését: TOP, VEKOP, TOP Plusz, RRF, hazai költségvetési források (országos bölcsőde-fejlesztési program, hazai bölcsőde-, családi bölcsődefejlesztési program nem állami fenntartók részére, Magyar Falu Program). Rugalmas ellátási formák kialakítása, szakdolgozói bérfejlesztés.
- 5) A Biztos Kezdet Gyerekházak és a „Jó kis hely” szolgáltatások ingyenesen működő szolgáltatásai keretében a szakemberek a 0-3 éves korú gyermekeket nevelő családokkal foglalkoznak a kötelező óvodába lépésig. A szolgáltatást hátrányos helyzetű, főként roma családok veszik igénybe. A gyerekházban lehetőséget kapnak a gyermekek, hogy a legfontosabb fejlődési szakaszaikat megfelelő ritmusban érhék el, és ne maradjanak le társaiktól. A szülőkre a gyerekházak ugyanúgy koncentrálnak, mint a gyermekekre, amennyiben a családok bevonása nélkülözhetetlen a cél érdekében. A szülőkkel kialakult partneri kapcsolat lehetőséget ad a nevelési kompetenciák bővítésére, formálására, valamint a felnőttek egyéni jólétének, jövőképeinek pozitív befolyásolására. Magyarországon a Biztos Kezdet Gyerekházak kialakítása 2003-ban hazai modellkísérletekkel indult, majd a 2013 utáni időszakban kormányzati támogatással gyorsult fel. Gyerekházak elsősorban a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, járásokban jöttek létre. 2022-ben közel 200 Biztos Kezdet Gyerekház működik, melyeket évente több mint 2500 kisgyermek látogat rendszeresen szüleivel. A Gyerekházak hiánypótló pillért jelentenek, és a továbbiakban is azok maradnak a gyermekvédelem rendszerében.
- 6) A „Jó kis hely” programok szolgáltatáshiányos 1000 fő alatti településeken működő komplex programok, melyek szélesebb körű, helyben hiánypótló szolgáltatásaikkal a 0-25 éves korosztályt célozzák. „Jó kis hely” fejlesztés 38 településen valósult meg.
- 7) Óvodai ellátás, kötelező alapfokú és középfokú nevelés-oktatás: az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető nevelés-oktatáshoz való jogot az érettségi megszerzéséig a jogszabályok garantálják. Az állami, települési önkormányzati fenntartású intézményekben,

továbbá az állami feladatellátásban részt vevő más fenntartású intézményben az óvodai nevelés, a pedagógiai szakszolgálatok igénybevétele, valamint a kollégiumi ellátás az ingyenes oktatásban részt vevő, meghatározott feltételeknek megfelelő gyermekek, tanulók számára térítésmentes. Minden esetben ingyenes a hátrányos helyzetű tanuló részére az első alapfokú művészetoktatásban való részvétel. A kulturális intézmények a tanórán kívüli nem formális és informális tanulási programokkal támogatják a nevelési-oktatási intézmények céljait - az uniós és hazai forrásból támogatott programokon a részvétel ingyenes.

- 8) Felzárkózási célú közösségi terek szakmai fejlesztése: pilot program, ami a korábbi időszakokban létrejött felzárkózási célú közösségi terek fejlesztése az egységes szakmai tartalom, szolgáltatás biztosítása érdekében. Cél: 40-50 közösségi ház módszertani fejlesztése, általuk várhatóan 1000 fő elérése.
- 9) Esélyteremtő programok: ösztöndíjprogramok (Útravaló Ösztöndíjprogram, az Arany János Tehetséggondozó-, Arany János Kollégiumi és Arany János Kollégiumi- Szakközépiskolai Program, Bursa Hungarica); ingyenes jogosítványszerzés 20 év alattiaknak; ingyenes egy nyelvvizsga megszerzése a 35 év alattiaknak, valamint 2*2 hét ingyenes Külföldi Nyelvtanulási Program a 9. és a 11. évfolyamosoknak. Ennek előkészítése 2021-ben lezajlott, beleértve a külföldi intézményekkel való egyeztetéseket, az utazásszervezési tényezők tisztázását és a pályázatok online felületen történő meghirdetését. Ugyancsak 2021-ben továbbfejlesztésre került a pályázati felület, és az érdeklődő intézmények számára 2021. november 30-án webináriumot szerveztek. Várhatóan 2023-ban lesz lehetőség a megvalósítására. Útravaló Ösztöndíjprogram: az ösztöndíjprogram célja személyes mentori támogatás és ösztöndíj biztosítása a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű roma tanulók részére, a lemorzsolódás megelőzése, valamint a továbbtanulási esélyek erősítése érdekében. Az ösztöndíjprogramba való bekerülést elsősorban a tanuló szociális rászorultsága és jogosultsága, az ösztöndíj mértékét azonban a tanuló előző év végi tanulmányi eredménye, teljesítménye határozza meg. Az elmúlt tanévekben átlagosan közel 10-11 ezer tanuló támogatása valósult meg. Az Arany János Program a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, illetve sérülékeny tanulói csoportokhoz tartozóknak a lemorzsolódás megelőzéséhez, az érettségi megszerzéséhez, a felsőfokú továbbtanuláshoz, illetve sikeres munkaerőpiaci beilleszkedéshez nyújt komplex – pedagógiai, szociális, egészségügyi, kulturális – támogatást. A Roma Nemzetiségi Tanulmányi Ösztöndíjprogram célja, hogy támogassa a kiváló tanulmányi eredményű roma nemzetiségű tanulókat és motiválja őket abban, hogy a sikeres érettségi vizsgát követően felsőfokú oktatási intézményben folytathassák tanulmányaikat, valamint a nemzetiségi közösségi életben aktívan szerepet vállaljanak.

„b) hozzanak intézkedéseket a korai iskolaelhagyás megelőzése és csökkentése érdekében a nemi dimenzió figyelembevételével, valamint – többek között személyre szabott tanácsadás nyújtása és a családokkal való együttműködés megerősítése révén – vonják be újra azokat a gyermekeket, akiket fenyeget a lemorzsolódás veszélye, illetve akik már lemorzsolódtak az oktatásból, illetve képzésből;”

- 10) Korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer: a 2016 végén bevezetett lemorzsolódás megelőzését szolgáló rendszer eddigi működése során nyert adatok és információk alapján az iskolákban a korábbinál nagyobb figyelmet kap a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók támogatása, az intézmények maguk is keresik azokat a támogatási formákat és lehetőségeket, amelyekkel eredményesebbek lehetnek ezen a területen. A lemorzsolódással kiemelten veszélyeztetett intézmények célzott pedagógiai-szakmai támogatást kaptak a Pedagógiai Oktatási Központokon keresztül.

- 11) Alacsonyan teljesítő iskolák fejlesztése: az Oktatási Hivatal a pedagógiai oktatási központok (a továbbiakban: POK-ok) közreműködésével kiemelt figyelmet fordít azokra az intézményekre, amelyek az országos kompetenciamérés eredményei alapján az elmúlt években tartósan alulteljesítőnek mutatkoztak, nem tudták érdemben megváltoztatni helyzetüket az iskolai eredményesség javítása terén, és ezért fenntartói intézkedési terv elkészítésére volt szükség. Az érintett intézmények (feladatellátási helyek) fenntartóinak a POK-ok pedagógiai-szakmai együttműködést ajánlanak az alulteljesítő iskolák szakmai-módszertani támogatásában. Az intézmények célzott támogatására a POK-ok szaktanácsadókból álló csoportokat alakítottak ki.
- 12) „A tanulói lemorzsolódással veszélyeztetett intézmények támogatása”: a kiemelt projekt keretében 300 alap- és középfokú, valamint 157 óvodai feladatellátási hely részesült komplex, differenciált és folyamatelvű intézményfejlesztésben. A projekt a bevont feladatellátási helyeket az Iskolai Lemorzsolódás Megelőzését Támogató Pedagógiai Rendszer módszertani keretrendszerében támogatta. A Pedagógiai Rendszer alapjául többek között az inklúziós index és az IPR szolgáltak. A lemorzsolódás megelőzését szolgáló keretrendszer részét képezik olyan pedagógiai rendszerek, amelyek a lemorzsolódás megelőzése céljából a tanulói és iskolai, tantermi szintű beavatkozásokat egyaránt magukban foglalnak. Ezek a pedagógiai fejlesztések az iskola teljeskörű fejlesztését célozzák, beleértve a tantermi gyakorlat korszerűsítését, tanítási folyamatok szervezését és irányítását, a tanulók személyiségének fejlesztését és az egyéni bánásmód érvényesítését, a tanulói motiváció felkeltését és fenntartását, pedagógus-továbbképzést, tanulási környezet fejlesztését stb.³⁵ A program folytatódik a következő támogatási ciklusban is a már támogatott, és szükség szerint újabb iskolák bevonásával.
- 13) „A pedagógusok módszertani felkészítése a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében”: a projektben résztvevő konzorcium olyan pedagógiai módszertan kidolgozására és országos elterjesztésére vállalkozott, amely komplexen, preventív jelleggel kezeli a végzettség nélküli iskolaelhagyást heterogén tanulócsoportok bevonásával. A projekt céljai közvetetten a végzettség nélküli iskolaelhagyásnak kitett, az iskolai kudarc szempontjából veszélyeztetett tanulók csoportjának támogatását szolgálják. A kitűzött célt a projekt azzal éri el, hogy olyan pedagógusképzési és továbbképzési tartalmakat fejleszt, amelyek elsajátításával és a pedagógiai gyakorlatban történő elterjesztésével erősíthető meg a differenciális, személyközpontú, nyitottságra ösztönző intézményes pedagógiai gyakorlat.
- 14) Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR): az általános iskola és a középfokú iskola a tanuló szociális helyzetéből és fejlettségéből eredő hátrányának ellensúlyozása céljából képesség kibontakoztató vagy integrációs felkészítést szervez, amelynek keretei között a tanuló egyéni képességének, tehetségének kibontakoztatása, fejlődésének elősegítése, a tanuló tanulási, továbbtanulási esélyének kiegyenlítése folyik. A vonatkozó miniszteri rendelet rögzíti mind az iskola, mind a pedagógus ezzel kapcsolatos feladatait.
- 15) Óvodai és iskolai szociális segítő: a 2018. szeptember 1-től bevezetett óvodai és iskolai szociális segítő preventív jellegű, komplex szakmai tevékenységével nagy hangsúlyt fektet a kompetenciafejlesztésre, az esetlegesen felmerülő konfliktusok – a gyermek, a szülő és a pedagógus között – rendezésére, segíti a gyermek szocializációját, részt vesz a gyermekek egészségfejlesztésében, és a gyermekek iskolai teljesítményének javítása révén elősegíti a

³⁵ Az iskolai lemorzsolódás megelőzését támogató pedagógiai rendszer; Oktatási Hivatal <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/s/ilmt>

korai iskolaelhagyás megelőzését. Csoportos szociális munka keretén belül segítséget nyújt a gyermekeknek, szülőknek, köznevelési intézményeknek prevenciós tevékenységekkel. Emellett közösségi tevékenységet is végez, vagy az iskola által szervezett programokba kapcsolódik be, pl. egészségnap, környezetvédelem, pénzügyi tudatosság kialakítása, erősítése.

- 16) Kötelező óvodai részvétel: 2015 szeptemberétől az iskolai sikeresség megerősítése érdekében a gyermekek 3 éves korától kötelező az óvodai részvétel (ezt megelőzően 5 éves kortól volt kötelező). Az eltelt időszakban valamennyi korcsoportban nőtt az óvodai részvétel, a 4-6 éves gyermekek 95,7%-a vesz részt óvodai nevelésben.
- 17) Roma lányok korai iskolaelhagyásának megelőzése program: a hátrányokkal küzdő 8-18 éves általános iskolás vagy középiskolás roma lányok tudásának fejlesztését szolgálja. Cél, hogy minél több roma lány folytassa a tanulmányait a nyolc általános iskolai osztály elvégzése után is. További cél a lemorzsolódással veszélyeztetett lányok tanulási motivációjának és családjaik tanulást szorgalmazó magatartásának erősítése. A program 2015 őszétől működik hazánkban, hazai finanszírozású PILOT program keretében, 2017. évtől pedig uniós forrásból valósult meg 24 hónapos futamidővel 2,66 Mrd Ft (EFOP) forrásból. A programot 89 nyertes szervezet (egyházak, civilek) valósította meg, 1780 fő hátrányokkal küzdő fiatal lány fejlesztése valósult meg.
- 18) Járások a gyermekek esélyeiért célja a gyermekes családok szegénysége elleni összehangolt fellépés és a teljes gyerek-életutat átfogó intézkedések járási szintű megerősítése, a járási szinten szervezett, hiánypótló és hiányzó szolgáltatások biztosítása. A program keretében a gyermekeket segítő szakemberek felzárkózás-szemléletű szakmai támogatása és járási szintű szakértői és szakmaközi hálózatuk kialakítása valósul meg. Az újonnan belépő járásokban infrastrukturális fejlesztések támogatására kerül sor, beleértve az óvodák és más köznevelési intézmények infrastrukturális fejlesztését is.
- 19) Kezdedben a jövőjük program: pedagógus hallgatók gyakorlatorientált képzésének fejlesztése: a hátrányos helyzetű gyermekekkel való pedagógia foglalkozás módszereinek gyakorlatorientált megismertetése a leendő pedagógusokkal kerül sor, a hátrányos helyzetű iskolák szakember-ellátottságának erősítése érdekében. Emellett célja a pedagógusképző felsőoktatási intézményekkel együttműködő köznevelési módszertani partnerintézményi hálózat erősítése, bővítése annak érdekében, hogy pedagógusszakos hallgatók megfelelő tapasztalatot szerezhessenek a hátrányos helyzetű gyermekek oktatásához. Cél: 70 iskola, 1500 pedagógus, 7000 tanuló bevonása, valamint az intézmények gyakorlólékhelyé válása.
- 20) A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésének új rendszere a szakképzésben: a kockázatokat kezelő, több elemű program indult a szakképzésben. Az új rendszer a lemaradó tanulók számára is megadja a felzárkózás lehetőségét az egyénre szabott, tanulóközpontú, egyéni haladási ütemet biztosító, befogadó tanítási-tanulási környezetben. A végzettség nélküli iskolaelhagyás kockázatának csökkentéséhez nagyban hozzájárulnak azok a 2020-ban bevezetett szakképzési reformok, amelyek a tanulók számára vonzó karrier lehetőségét teremtik meg. A megújult szakképzési szerkezet különböző élethelyzetekre, ambíciókhoz többféle karrierutat kínál: a szakmai irány kiválasztása előtt, ágazati ismereteket sajátít el a tanuló, így a szakmaválasztás megalapozottabbá válik, ezáltal is csökkentve a nem megfelelően bizonyult választásból fakadó lemorzsolódást. A 2020/2021-es tanévtől technikumban két év, szakképző iskolában egy év ágazati oktatás után választ szakmát a tanuló. A megelőzésben szintén fontos szerepet tölt be az Szkt. tankötelezettségre vonatkozó

előírása, amely a kiskorú tanuló törvényes képviselője részére új kötelezettségként határozza meg a tankötelezettség teljesítését követő továbbtaníttatást a tanuló tizennyolc éves koráig, de legalább egy részszakma megszerzéséig. Kialakításra és bevezetésre került az ösztöndíj és a tanulói munkaszerződésből származó jövedelem egymásra épülő rendszere. Minden tanuló számára biztosított – az eredményektől függő – ösztöndíj és/vagy a szakképzési munkaszerződés alapján a végzett munkáért járó munkabér, amely akár a minimálbér összegét is elérheti. A sikeres szakmai vizsgát tett tanulók részére egyszeri pályakezdési juttatás került bevezetésre. Kifejezetten a hátrányos helyzetű, tehetséges tanulók képzésben tartása érdekében rászorultsági helyzet és jó tanulmányi eredmény alapján adható támogatásként került bevezetésre az Apáczai Ösztöndíjprogram (GINOP-6.2.9-VEKOP-20). Az anyagi támogatás mellett mentor segíti a tanulót a jobb eredmények elérése érdekében. A 2021/2022. tanévben közel 3500, a szakképzésben nappali rendszerben tanuló diák részesült a pályázat útján elnyerhető ösztöndíjban. A 9. évfolyamosok bemeneti kompetencia mérése, és az erre ráépülő egyéni fejlesztés beépül a tanrendbe. Bevezetésre került továbbá egy orientációs, kompetencia-fejlesztő év lehetősége a szakképző intézményekben, azokat a fiatalokat megcélózva, akik bizonytalanok a pályaválasztásban, vagy az általános iskolát kompetenciahiánnyal fejezik be. Az orientációs évfolyamon 250-300 fő vesz részt tanévenként.

- 21) Második esély programok: a Dobbantó program a magatartási és tanulási zavarokkal küzdő, az iskolai rendszerű oktatásban lemaradó tanuló, illetve képzésben részt vevő személy felzárkóztatását szolgálja. A Dobbantó program keretében, az egyéni fejlesztéshez szükséges rugalmas időkeretben szervezett alapkompétencia-fejlesztés valósul meg annak érdekében, hogy a magatartási és tanulási zavarokkal küzdő, az iskolai rendszerű oktatásban lemaradó, vagy a rendszerből már „kisodródott” 16–25 éves fiatalok számára az oktatás vagy a munka világába visszavezető, a sikeres egyéni életút megtalálásához eljuttató lehetőséget biztosítson. E programban átlagosan 500 fő körüli tanuló vesz részt évente. A Dobbantó „évet” követően a Műhelyiskolában tudják folytatni a képzést az érintett fiatalok. A korábbi Szakképzési Hídprogram helyett indult el műhelyiskola a tanulónak a szakképzésbe való bekapcsolódáshoz vagy a munkába álláshoz szükséges ismeretek megszerzésére szolgáló képzési forma. A műhelyiskolában azok a fiatalok tudnak részszakmát szerezni, akik lemorzsolódnának, és végzettség nélkül lépnének ki a szakképzésből, vagy a Dobbantó programot elvégezték, de nem tudnak a klasszikus iskolai környezetben tanulni. Az elmúlt tanévben már több mint 500 tanuló vett részt műhelyiskolai képzésben. Az eddigi tapasztalatok alapján jelentősen kisebb (kb. 20% körüli) a lemorzsolódási arány, mint a korábbi, hasonló célú programokban. A műhelyiskola szakmai programja a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Iskola Alapítvány és a Szalézi Intézményfenntartó bevonásával került kidolgozásra.
- 22) Hozzáférés biztosítása: az Szkt. alapján az állam, illetve az együttműködési megállapodással rendelkező fenntartó által fenntartott szakképző intézményben minden esetben ingyenes a szakképzésben tanulói jogviszony keretében való részvétel a halmozottan hátrányos helyzetű és a sajátos nevelési igényű vagy fogyatékkal élő személy részére. A szakképzés rendszerében a sajátos nevelési igényű vagy fogyatékkal élő személy részére biztosítani kell a sajátos nevelési igény, illetve a fogyatékoság jellegéhez igazodó felkészítést és vizsgáztatást.
- 23) Egyéb intézkedések: oktatók továbbképzése, fókuszáltan a hátrányos helyzetű tanulókkal történő foglalkozás módszertanára. Egyéni megsegítés, mentálhigiénés szakemberek bevonása, szabadidős, beilleszkedést elősegítő programok szervezése a szakképző

intézményekben. Felmérés készült továbbá a digitális hátránykompenzáció szükségességéről a szakképzésben.

„c) nyújtsanak tanulási támogatást a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek számára a nyelvi, kognitív és oktatási hiányosságaik kompenzálása érdekében;”

- 24) Tanoda Program: az anyagi szükségben, rossz szociális körülmények között élő tanulók délutáni, tanodai keretek közötti felzárkózását biztosítja. Azok a tanulók, akik az iskolai feladatok elvégzéséhez a szülők otthoni segítségét igényelnék, azonban a szülők alacsony iskolai végzettsége, valamint anyagi lehetőségeik miatt akadályokba ütköznek, a tanoda program keretein belül segítséget kaphatnak, hogy az iskolai elvárásoknak megfelelően teljesítsenek. A programban általános iskolás alsó és felső évfolyamos, valamint középfokú iskolai tanulók vesznek részt. A Kormány 2019-től közel 181 Tanodát hazai forrásból finanszíroz. A magyarországi Tanodák a szociális ellátórendszer részeként működnek, az oda járó gyerekek ellátására évi 2,5 milliárd forint áll rendelkezésre a hazai költségvetésben, amelyből a 181 tanoda szolgáltatása révén közel 6 000 gyermek tanulását támogatása valósul meg napi rendszerességgel.
- 25) Sajátos nevelési igényűnek nem minősülő gyerekek esetében: a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók számára a hatályos jogszabályok garantálják az egyéni megsegítéseket. A szakértői bizottság véleménye alapján az alábbi típusú kedvezményekben részesülhetnek: hosszabb felkészülési idő, hosszabb feladatmegoldási idő, segédeszköz használat, írásbeli vagy szóbeli számonkérés preferálása vagy kizárása. Ezen túlmenően e tanulókat kötelező fejlesztésben részesíteni a szakértői bizottság által meghatározott területeket érintve. A számukra szervezett fejlesztő pedagógiai ellátás keretében a tanuló tantárgyi felzárkóztatását a nevelő-oktató munka szakaszának, illetve a tantárgynak megfelelő szakképzettségű pedagógus, készségfejlesztést pedig speciális szakember, a fejlesztő pedagógus végzi.
- 26) Sajátos nevelési igényűnek minősülő gyerekek esetében: ha a gyermek, tanuló problémái olyan súlyosak, hogy az már a sajátos nevelési igény kategóriájába esik, úgy a fejlesztéseket gyógypedagógus, konduktor végzi (a sajátos nevelési igény típusától és súlyosságától függően). A gyógypedagógus, konduktor biztosítható úgy is, hogy az intézmény saját maga alkalmazza, és úgy is, hogy az utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat biztosítja. A kötelező fejlesztéseken túl a gyerekek további kedvezményben is részesülhetnek: a helyi tanterv, a szakmai program az egyes évfolyamok követelményeinek teljesítéséhez egy tanítási évnél hosszabb időt is megjelölhet. A szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az iskola igazgatója a tanuló egyéni adottságához, fejlettségéhez igazodó egyéni előrehaladású nevelést és oktatást engedélyez. A szakértői bizottság szakértői véleménye alapján kell engedélyezni a szakértői véleményben szereplő kedvezményeket a sajátos nevelési igényű tanuló részére, amelyek lehetnek hosszabb felkészülési idő, hosszabb feladatmegoldási idő, segédeszköz használata, írásbeli vagy szóbeli számonkérés preferálása vagy kizárása, akár teljes tantárgyi felmentés (adott tantárgy(ak)ból). A következő támogatási időszakban a köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése érdekében tervezett beavatkozások keretében kiemelt cél a pedagógiai szakszolgálati intézmények, a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelésében-oktatásában és a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók

köznevelési ellátásában részt vevő intézmények eszközellátottságának és utaztatási szolgáltatásainak bővítése, fejlesztése.

27) Tanítsunk Magyarorszáért! (TMO) Program: a programot 2018. december 5-én indította útjára az Innovációs és Technológiai Minisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Klebelsberg Központ és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája. A program végrehajtója az Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság. Célja a hátrányos helyzetű fiatalok oktatási rendszerből történő lemorzsolódásának csökkentése, a középiskolai átlépés megkönnyítése, valamint munkaerőpiaci integrációjának támogatása a célcsoport igényeihez alkalmazkodó mentorprogram keretében. 4 fő pillére: egyetemi mentorprogram, középiskolás mentorprogram, HÖÖK mentorprogram, vállalati mentorprogram. A TMO programban jelenleg: 17 egyetem, 1028 mentor (hallgató), 4040 mentorált (tanuló), 107 általános iskola vesz részt. A TMO program azon a felismerésen alapul, hogy a tanulók azért morzsolódnak le a középiskolában, mert erőn felüli megpróbáltatást jelent számukra az otthonuktól való elszakadás, az utazás és a közösségváltás. Ezért a programban egyetemista hallgatók (mentorok) szegődnek a tanulók mellé, és vállalják, hogy a 3-5 fő gondjaikra bízott mentorálttal foglalkoznak heti 1 napot (minimum 6 órát), és segítenek nekik a tanulásban, valamint megmutatják nekik a településen túli világ izgalma: a közeli középiskolákat, egyetemet, munka- és kikapcsolódási lehetőségeket. A program hisz abban, hogy az élményszerzés életre szóló útravalóul szolgál, és átsegíti a fiatalokat az iskolaváltásból fakadó nehézségeken, annak érdekében, hogy a fiatalok végül szakmát, érettségit vagy diplomát szerezzenek és sikerrel helyezkedjenek el a munkaerőpiacon.

28) Kilátó Piarista Pályaorientációs és Munkaerőpiaci Fejlesztő, Módszertani Központ: a Vácon 2019-ben létrejött Központ életpálya-tervezési, kutatási-, fejlesztési és szolgáltatás-fejlesztési programot valósít meg, amelynek célja a sajátos nevelési igényű tanulók, továbbá életpálya-tervezésükben elakadt tipikus fejlődésű tanulók és fiatal felnőttek számára az általános iskolai tanulmányok befejezésétől a felnőttkori munkavállalásig rendszerbe integráltan, a sajátos nevelési igény típusától és mértékétől függő, személyre szabott támogatások, szolgáltatások létrehozása, fejlesztése és nyújtása. További feladata, hogy olyan szakmai tartalmakat, módszereket, programokat, kutatásokat alkosson meg, ahol inkluzív módon lehetőség nyílik sajátos nevelési igényű, illetve tipikus fejlődésű diákok közös életpálya-tervezésére. A Piarista Kilátó Központ a kiemelt figyelmet igénylő, sajátos nevelési igényű, 12-18 éves tanulók, továbbá azon 12-18 éves fiatalok számára nyújt segítséget, támogatást, akik az életpálya-építésük kapcsán különös személyes figyelmet igényelnek. Célcsoportjába tartoznak még azok a 16-30 év közötti fiatalok, akik nem tanulnak és nem dolgoznak.

„d) alakítsák át a kisgyermekkori nevelési és gondozási, valamint az oktatási intézmények létesítményeit és oktatási anyagait, és biztosítsák a sajátos nevelési igényű gyermekek és a fogyatékkal élő gyermekek sajátos szükségleteinek a lehető legteljesebb figyelembevételét, inkluzív tanítási és tanulási módszereket alkalmazva; e célból biztosítsák, hogy képzett tanárok és más szakemberek, például pszichológusok, logopédusok, rehabilitációs szakemberek, szociális munkások és pedagógiai asszisztensek álljanak rendelkezésre;”

29) Bölcsődei ellátás: a Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogram célja, hogy a koragyermekkori intervenció szemléletének széles körű értelmezésével összhangban minden kisgyermekre és családjára kiterjedő prevenciós tevékenységet folytasson. A bölcsődei nevelés az integráció szolgálatában áll, így a sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre,

gondozásra jogosult gyermekek számára is nyújtható bölcsődei ellátás azon év augusztus 31. napjáig, amelyben a 6. életévét betölti a gyermek. A sajátos nevelési igényű, illetve a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek bölcsődei ellátás keretében való nevelése, gondozása történhet közös vagy speciális csoportban. A megfelelő és célzott ellátás érdekében speciális szabályok vonatkoznak a férőhelyek és létszámok számítására, illetve külön szorzószámok alkalmazandók. A sajátos nevelési igényre, illetve a korai fejlesztésre és gondozásra való jogosultságot a pedagógiai szakszolgálat szakértői bizottsága állapítja meg, ennek alapján lesz jogosult a gyermek korai fejlesztésre és gondozásra, egyes szociális, gyermekvédelmi ellátások igénybevételére. Sajátos nevelési igényű gyermek ellátása esetén a bölcsőde köteles együttműködni a gyermek korai fejlesztését és gondozását ellátó, területileg illetékes pedagógiai szakszolgálati intézménnyel. A bölcsődei ellátást igénybe vevő sajátos nevelési igényű gyermekek száma emelkedést mutat. A 2021. évi KSH OSAP adatok alapján a bölcsődei intézményekbe beiratott gyermekek 1,8%-a sajátos nevelési igényű. A bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek számának intenzív emelkedése hozzájárul a sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre jogosult gyermekek napközbeni ellátáshoz való hozzáféréseinek számottevő javulásához. A 2019. évi KIR-STAT adatok alapján a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás keretében ellátott gyermekek száma összesen 5887 fő volt. Ebből a 0-3 éves korú gyermekek száma 5084 fő, amelyből 560 gyermek kevesebb, mint egyéves.

- 30) Szakemberek a bölcsődei ellátásban: a sajátos nevelési igényű, illetve a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermekek által igényelt fokozott figyelem megfelelő ellentételezéseként megtörtént a bölcsődei dolgozók bérfejlesztése is. 2020. január 1-jétől a gyógypedagógiai pótlék differenciált formában történő alkalmazására kerül sor a kisgyermeknevelők és gyógypedagógusok körében attól függően, hogy hány érintett kisgyermekkel foglalkoznak. A konduktoroknak pedagógiai szakemberekként kiemelten fontos szerepük van a gyermekek fejlődésének támogatásában, emiatt 2021. július 1-jétől már a pedagógus előmeneteli rendszer szabályai irányadók a bölcsődei ellátásban dolgozó konduktorok esetében is. Sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermekeket is ellátó bölcsődében gyógypedagógus/gyógytornász/konduktor/gyógypedagógiai asszisztens munkakörök létesíthetők, létszámuk fenntartói döntés alapján kerül megállapításra. A bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek számának intenzív emelkedése hozzájárul a sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre jogosult gyermekek napközbeni ellátáshoz való hozzáféréseinek számottevő javulásához.
- 31) Köznevelési intézmények (óvoda, iskola): a sajátos nevelési igényt a pedagógiai szakszolgálatok szakértői bizottságai állapítanak meg komplex gyógypedagógiai-pedagógiai – pszichológiai – orvosi vizsgálatuk során. Számos más kérdés (pl. fejlesztendő területek, szakemberek) mellett a szakértői bizottság rendelkezik szakértői véleményében arról is, hogy a gyermek, tanuló inkluzív nevelésben-oktatásban vagy különnevelésben vegyen-e részt. Az inkluzív nevelés ténylegesen a 2000-es évek elején jelent meg a köznevelés rendszerében, majd rendkívül gyorsan és jelentős mértékben emelkedett és vált elterjedtté. Ma már a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók (szakképzési intézményeket is figyelembe véve) 72%-a inkluzív keretek közt részesül ellátásban, a köznevelési intézmények 80%-a fogad sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat (ebből csupán az intézmények 4%-a különnevelő 3%-a részben különnevelő). Az inkluzív nevelésben-oktatásban jelentős szerepe van az utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózatoknak. A rendszer továbbfejlesztése érdekében indított projektek: „Köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése” elnevezésű projekt az alábbi három célcsoportot érinti: a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelését-oktatását végző intézmények, a pedagógiai szakszolgálatok és az utazó

gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózatok. „A köznevelés támogató szerepének erősítése” a pedagógiai szakszolgálati intézmények és a fejlesztő nevelés-oktatást végző intézmények infrastrukturális helyzetének javítását szolgálja.

- 32) Tankönyvek, oktatási anyagok: a kifejezetten nem sajátos nevelési igényű tanulók számára készített tankönyvek nagy része már jelenleg is hozzáférhető online digitális formában, informatikai szempontból akadálymentesen, és jogszabály garantálja azt, hogy minden tankönyvet igény esetén hozzáférhetővé kell tenni vakok és gyengénlátók számára akadálymentesített nyomtatott vagy digitális formában. Emellett speciális tankönyvek segítik az enyhe és a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók nevelését-oktatását. Minden okostankönyv a Nemzeti Köznevelési Portálon akadálymentesen érhető el. Azok a tankönyvek, amik nem készültek el okostankönyvként, a tankonyvkatalogus.hu oldalról tölthetők le pdf formátumban. A pdf ugyanis képernyő-olvasóprogrammal felolvasható. A vakok és gyengénlátók részére a KELLO Braille-írással könyveket készít. Az enyhe és középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók részére is speciális tankönyvek készülnek, ezek egy része elérhető okostankönyvként.
- 33) Az intézmények által biztosítandó további feltételek (szakember, speciális tanterv és segédlet) a sajátos nevelési igényű gyermekek neveléséhez: az egyéni előrehaladású neveléshez és oktatáshoz, integrált óvodai neveléshez, iskolai nevelés-oktatáshoz, az illetékes szakértői bizottság által meghatározottak szerinti foglalkozáshoz a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatását, a foglalkozásokhoz speciális tantervet, tankönyvet, speciális gyógyászati és technikai eszközöket, valamint szükség esetén akadálymentesített környezetet kell biztosítani.
- 34) Gyógypedagógusok és más segítők: valamennyi sajátos nevelési igény terület vonatkozásában (nyolc szakirányon) folyik gyógypedagógus képzés. 2012-ben a gyógypedagógiai képzésen belül önálló szakiránynak indult meg hazánkban az autizmus spektrum pedagógiája szakirány. A gyógypedagógus képzésre felvett hallgatók száma a kormányzati intézkedéseknek köszönhetően 2015-2021. között közel kétszeresére emelkedett. A gyógypedagógiai pótlék összege 2020. január 1-jétől jelentős mértékben emelkedett és differenciált formában került kiterjesztésre azon kisgyermeknevelők számára, akik sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését, gondozását is ellátják. Gyógypedagógus, konduktor alkalmazásán túl a jogszabályok speciális segítő szakemberek (gyógypedagógiai asszisztensek) alkalmazásáról is rendelkeznek: gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő vagy gyógypedagógiai asszisztens kizárólag sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat nevelő-oktató iskolában tizenöt tanulónként 1 fő, míg gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő vagy gyógypedagógiai asszisztens a siket, a vak, a középsúlyos értelmi fogyatékos, a mozgásszervi fogyatékos, az autizmus spektrumzavarral küzdő, a halmozottan fogyatékos, illetve a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulókat nevelő és oktató iskolában és kollégiumban hat tanulónként 1 fő. Emellett a nevelési-oktatási intézményekben bizonyos esetekben kötelező az óvodapszichológus, iskolapszichológus alkalmazása, melynek koordinációját a pedagógiai szakszolgálati intézmények végzik, az ellátásnak a teljesebbé tételéhez, a pedagógiai szakszolgálatok is segítséget nyújthatnak a következő tevékenységek révén: gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás, szakértői bizottsági tevékenység, nevelési tanácsadás, logopédiai ellátás, továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás, konduktív pedagógiai ellátás, gyógytestnevelés, kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozása.

35) Akadálymentesítés: az Európa Unió 2014-2020. támogatási időszakában számos köznevelési intézmény infrastrukturális fejlesztése valósulhatott meg. Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében az új épületrészek építése esetén kötelező volt a minden fogyatékosági csoportra kiterjedő komplex akadálymentesítés, a felújítással érintett ingatlanok esetében figyelembe kellett venni a fejlesztési tevékenységhez tartozó fizikai és infokommunikációs akadálymentesítési követelményeket. A bölcsődefejlesztési pályázati felhívásoknak szintén kötelező eleme a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés érdekében új épületek és/vagy épületrészek építése esetén a minden fogyatékosági csoportra kiterjedő komplex akadálymentesítés.

36) Speciális kerettanterv: az enyhe és a közép súlyos értelmi fogyatékos tanulók esetében készültek. A többi fogyatékoság esetében a reguláris kerettantervek alkalmazandóak azzal, hogy velük egy időben alkalmazni kell az úgynevezett Irányelvet is („A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei” módszertani útmutató). Az Irányelv sajátos nevelési igény területenként mutatja be a feladatokat, a tananyag adaptálásának lehetőségét, a reguláris kerettantervtől való lehetséges eltéréseket, inkluzív nevelési-oktatási és módszertani útmutatókat tartalmaz.

37) Esélyteremtő óvoda: a program célja a hátrányos helyzetű gyermekeket nevelő óvodák esélyteremtő, hátránykompenzációs szerepének és képességeinek megerősítése annak érdekében, hogy az óvodák alkalmasak legyenek a magas színvonalú pedagógiai munkára. Cél: 250-300 óvoda, legalább 5000 fő 3-6 éves gyermek és 300-400 óvoda pedagógus bevonása.

„e) vezessenek be olyan intézkedéseket, amelyek támogatják az inkluzív oktatást és elkerülik a szegregált osztályok kialakítását a kisgyermekkorai nevelési és gondozási intézményekben és az oktatási intézményekben; mindez azt is magában foglalhatja, hogy szükség esetén elsőbbségi vagy korai hozzáférést biztosítanak a rászoruló gyermekek számára;”

38) Szegregáció tilalma: a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény és az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. CXXXV. törvény kifejezetten tiltja a szegregációt; az intézmények vagy fenntartóik által hozott minden diszkriminatív intézkedés jogellenes.

39) Szegregáció tilalma, integrált gondozás a bölcsődei ellátásban: bölcsődei ellátás keretében a sajátos nevelési igényű gyermek, valamint a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek nevelése és gondozása is végezhető. A sajátos nevelési igényű, illetve a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek bölcsődei ellátás keretében való nevelése, gondozása történhet a többi gyermekkel közös csoportban vagy speciális bölcsődei csoportban. Speciális bölcsődei csoportban legfeljebb hat gyermek nevelhető, gondozható. Egy kisgyermeknevelő, szolgáltatást nyújtó személy a speciális bölcsődei csoportban bölcsőde, mini bölcsőde és munkahelyi bölcsőde esetén legfeljebb három gyermeket, családi bölcsőde esetén legfeljebb kettő gyermeket nevelhet, gondozhat.

40) Köznevelési esélyegyenlőségi tervek: a tankerületi központ – a települési önkormányzat helyi esélyegyenlőségi programját is figyelembe véve – alkotja meg a tankerületi szintű esélyegyenlőségi intézkedési tervet az állami köznevelési alapfeladat-ellátás vonatkozásában, melyet megküld a Klebelsberg Központnak. A 2018 áprilisában hatályba lépett rendeletmódosítás erősebb garanciát épített be a köznevelési esélyegyenlőségi tervek legalább 3 évente történő, kötelező felülvizsgálatának előírásával. Az intézkedés az inkluzív oktatás

javítását, a szegregáció megelőzését, megakadályozását szolgálja, ezen belül az együttműködő partnerek által végzendő feladatok tervezését, nyomon követését és értékelését is segíti. Az esélyegyenlőségi tervek felülvizsgálatához a 2021-ben zárult EFOP 3.1.5. projekt módszertani támogatást nyújtott, a módszertani fejlesztés beépült a tervek végrehajtásának folyamatába.

- 41) Antiszegregációs munkacsoport: az állami intézményfenntartó tankerületi központok keretében antiszegregációs munkacsoportok működnek véleményezői, tanácsadói és javaslattevői hatáskörrel. A munkacsoportok feladata a deszegregációs folyamatok nyomon követése, jelzőrendszer kialakítása, javaslattevői a hatékony deszegregációs tevékenységhez szükséges intézkedésekre. Ezen belül fontos tevékenysége még a tanulói megoszlás követése, a társadalmi- és fenntartói egyeztetések lefolytatása, a szegregáció mérésére használt szegregációs index kezelése, rendszeres diskurzus kialakítása minden érintettel, rendszeresen egyeztető szakmai fórum létrehozása.
- 42) Beiskolázási körzethatárok rendszeres felülvizsgálata: Magyarországon szabad iskolaválasztás van, ezzel együtt a kötelező felvételi körzethatárok kialakítása járul hozzá a szegregáció megelőzéséhez, kezeléséhez. A körzethatárokat jogszabályban meghatározott eljárás alkalmazásával az illetékes tankerületi központ – a helyi önkormányzat és nemzetiségi önkormányzat bevonásával – alakítja ki. A szegregációs kockázatok mérséklése érdekében beiskolázási körzethatár módosítások történnek, a körzethatárokat minden évben felül kell vizsgálni.

„f) biztosítsanak minden tanítási napon legalább egy egészséges étkezést;”

- 43) Ingyenes/kedvezményes (50%) intézményi gyermekétkeztetés: a bölcsődei intézményekben, óvodában, általános- és középiskolában, kollégiumi ellátásban, valamint fogyatékos személyek nappali ellátásában a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermek; tartósan beteg vagy fogyatékos gyermek / olyan családban élő gyermek, ahol tartósan beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelnek; három vagy több gyermeket nevelő családban élő gyermek; olyan családban élő gyermek, ahol az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg a kötelező legkisebb munkabér személyi jövedelemadóval, munkavállalói, egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékmal csökkentett összegének 130%-át (2022-ben 172.900 Ft) vagy nevelésbe vett gyermek, utógondozói ellátott fiatal felnőtt esetében jár. A pontos feltételek intézménytípusonként eltérnek.

„g) biztosítsák az oktatási anyagokkal való ellátottságot, ideértve a digitális oktatási eszközöket, a könyveket, és adott esetben az egyenruhákat vagy más előírt öltözetet is;”

- 44) Ingyenes tankönyv: a 2013/2014. tanévtől kezdődően Magyarországon fokozatosan bevezetésre került a köznevelésben részt vevő tanulók számára a tankönyvek térítésmentes biztosítása. A 2020/2021. tanévtől minden köznevelésben tanuló számára térítésmentesen biztosítottak a tankönyvek. Az állami tankönyvfejlesztésért és -kiadásért felelős szerv által biztosított tartalomszolgáltatás keretében a tankönyvek digitális állományai is elérhetők, és a közismereti tankönyvek többsége elérhető online digitális formában, ún. okostankönyvként is.
- 45) Tanszercsomag: a Klebelsberg Központ jó minőségű, a tanulók évfolyamaiknak megfelelő, a tanórai munkához szükséges és illeszkedő eszközökből állított össze tanszercsomagokat, amelyet az első osztályosok részére tisztasági csomaggal egészített ki. A tanszercsomagok

tanulóként és évfolyamonként külön-külön kerültek összeállításra és csomagolásra. A tanszercsomagok összeállításában megváltozott munkaképességű dolgozók munkáját is igénybe vették, támogatva a társadalmi szemléletformálást és annak bemutatását, hogy a megváltozott munkaképességű munkavállalók is értékteremtő munkavégzésre képesek a piaci viszonyok között is. Magyarországon nincs kötelezően előírt egyenruha/öltözet.

- 46) Tanszercsomag osztása: a FEAD finanszírozással megvalósult RSZTOP keretében a 2019/2020-as tanévtől indul a tanszercsomagosztás projektje, ami a leginkább rászorulóknak számára segíti személyes használati tárgyak, vagyis iskolai felszerelések beszerzését az általános iskola 1-8 évfolyamos tanulói számára. A projekt tevékenysége nemcsak az állami fenntartású intézményekben tanulókat célozza, hanem kiegészül a nem állami fenntartású intézményekben tanuló diákokkal is.
- 47) Óvodakezdési csomag osztása: a gyermekszegénység visszaszorítására, megelőzésére való tekintettel az RSZTOP keretében a 2021-ben óvodakezdési, óvodai felszereléseket tartalmazó csomagok kiosztása valósult meg a leginkább rászoruló személyek számára, így segítve a 300 legszegényebb településen élő, óvodáskorú gyermeket nevelő családokat.
- 48) Digitális oktatási környezet: az utóbbi években több mint 100.000 új digitális eszköz jutott el az iskolákhoz. A széles sávú internet elérése és az iskolaépületeken belüli wifi kiépítése 2020-ra országosan lezajlott. A járványhelyzet alatt szerverbővítés történt a digitális oktatás felgyorsítása érdekében. Azoknak a tanulóknak és pedagógusoknak, akik nem rendelkeztek otthoni számítógépekkel megvalósult az iskolai eszközök kikölcsönzése. 2020/2021. tanévben a leginkább rászoruló tanulók részére 28.000 új eszköz beszerzése valósult meg (tankerületek, SZGYF gyermekotthonok, tanodák, egyházi fenntartók). Emellett a digitális tartalomfejlesztés keretében a Nemzeti Köznevelési Portálon 81 ún. okostankönyv (5-12. évfolyam közismereti tárgyakat érintően) érhető el. A Sulinet platformon digitális tartalmak jelentek meg, valamint elkészült, és hozzáférhetővé vált egy Tankönyvkatalógus – tankönyvek pdf formában is. Online platformok működése fejlődött a koronavírus járvány alatt. A KRÉTA Digitális Kollaborációs Tér elindult 2021. szeptemberben, majd napi sok tízezer online órával működött. Az állami platformokon túl piaci platformok széles skálája érhető el a tanulók és szüleik, valamint a pedagógusok részére. A felmenő rendszerű IKT eszközbiztosítás eredményeként az 5–12. évfolyamos tanulók 85%-nak és minden pedagógusnak 2026-ra rendelkezésre áll majd megfelelő mennyiségű, korszerű, személyes használatba is adható eszköz. (A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók elsőbbséget élveznek a kiosztásnál.) Az eszközök ugyanakkor a megfelelő, előtelepített támogató keretrendszer és a felhasználók legalább alapszintű digitáliskompetencia-szintjének megléte mellett használhatók hatékonyan a felzárkóztatás és az esélyteremtés céljaira. A digitális oktatási környezet megkívánja a diákok otthonában biztosított jó minőségű internet-elérést és a nyugodt tanuláshoz szükséges közeget is.

„h) bocsássák rendelkezésre a távoktatáshoz szükséges nagy sebességű hálózati kapcsolatot, digitális szolgáltatásokat és a megfelelő eszközöket az oktatási tartalmak online elérésének biztosítása érdekében, valamint javítsák a rászoruló gyermekek, illetve a tanárok digitális készségeit, és tegyenek meg minden szükséges beruházást a digitális szakadék valamennyi formájának felszámolása érdekében;”

- 49) Pedagógusok digitális készségeinek javítása: az elmúlt években sok tízezer pedagógus vett részt digitális módszertani képzésen, a megszerzett új kompetenciáikat jól tudták hasznosítani a COVID- járvány ideje alatt. Részletes módszertani ajánlásgyűjtemény érhető el az

oktatas.hu oldalon. Specifikus ajánlások készültek az óvodapedagógusok, sajátos nevelési igényű tanulókkal foglalkozók és az iskolapszichológusok részére, valamint a pedagógusok segítése céljából az újszerű értékelési formákról.

- 50) A köznevelési és szakképzési intézmények fejlesztése: az 500 fő feletti gyermek-, illetve tanuló létszámú intézményeket legalább 1 Gb/s sávszélességű internet hálózattal kell ellátni. Az 500 fő alatti létszámmal rendelkező iskolákba a minimális elvárás a 100 Mb/s. A projektben a konvergencia régióban található oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése valósult meg. A feladatot előíró kormányhatározat továbbá rendelkezik a szakképzés valamennyi feladat ellátási helyére vonatkozó WiFi-fejlesztésről is.
- 51) Szupergyors Internet: a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia kitűzött célja, hogy 2020-ra minden háztartás számára biztosított legyen legalább 30 Mbps sebességű interneteléréshez való hozzáférés lehetősége, továbbá, hogy a háztartások legalább 50%-ában 100 Mbps-os internet-hozzáférés álljon rendelkezésre. A GINOP projekt keretében lehetőség nyílt arra, hogy olyan hátrányos helyzetű, vagy ritkán lakott területek is szélessávú interneteléréssel legyenek ellátva, amelyeknek piaci alapon történő fejlesztése eddig nem történt meg.
- 52) Tisztaszoftver Program: a program keretében valamennyi köznevelés intézmény, továbbá azok oktatói és hallgatói olyan jogtiszt és nem ingyenes szoftverekhez férnek hozzá, amelyek ismerte a munkaerőpiacon és a felsőoktatásban általános elvárás, ezáltal elősegíti a különböző szociális háttérű diákok esélyegyenlőségét.
- 53) Digitális Gyermekvédelmi Stratégia: kiemelt célja az internetet biztonságosan, tudatosan és értékteremtő módon használó, az internet káros tartalmaitól és módszereitől, kockázatairól tájékozott, médiatudatossággal felvértezett gyermekek nevelése óvodapedagógusaik képzése révén. A digitális gyermekvédelem egyik legfontosabb célcsoportja a család; a szülők, nagyszülők, akiknek online (digitális) médianevelése kulcskérdés. Számukra kínál oktatási programot és segédanyagokat a Digitális Médiaműveltség Szülőknek (DMSZ) Program, amely 2018-tól folyamatosan zajlik. A családok digitális médiatudatosságának fejlesztése más programok működtetését is szükségessé teszi: OkosÓvoda 2.0 Program. A gyermekek médiaműveltségének fejlesztése céljából működik a Kortárs NETMENTOR Program, amelyben az internethasználat előnyeit és az annak során felmerülő kockázatokat a leginkább érintettek számára a hozzájuk hasonló korú iskolások mutatják be, akik adott esetben segítséget is tudnak nyújtani.
- 54) Eszközfejlesztés a tanodákban: a 2020. évben kihirdetett veszélyhelyzetre, illetve a digitális oktatási rend időszakára tekintettel belső felmérés készült, mely alapján a központi költségvetésből működő Tanodák eszköztámogatásához szükséges fejlesztési pályázat jelent meg. A koronavírus okozta helyzet komoly nehézséget jelentett a legrászorultabb családok és fiatalok számára, hiszen sokan nem rendelkeznek a tantermen kívüli, digitális oktatáshoz szükséges infrastruktúrával, elektronikai eszközökkel. A tanodák az ellátott gyermekek számának függvényében igényelhetek informatikai eszközökre (laptop, tablet, internet előfizetés), egyéb eszközre vagy kísértkezés biztosítására fordítható, vissza nem térítendő támogatást.
- 55) Számítógépek adományozása a COVID-19 járvány miatti lezárások során: a járvány „első hulláma” során elrendelt tantermen kívüli, digitális munkarend bevezetésével az EMMI koordinálásával a gyermekvédelmi szakellátásban, javítóintézetben elhelyezett tanulók digitális oktatásban való részvételének (és hozzátartozóikkal való kapcsolattartásának)

elősegítése érdekében központi költségvetési forrásokból és civil adományozók segítségével 2.793 db számítógép került átadásra az intézményfenntartók részére.

„i) adott esetben biztosítsák a közlekedést a kisgyermekkorú nevelési és gondozási intézményekben és az oktatási intézményekben;”

- 56) A falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás és támogató szolgálat keretében alapfeladatnak minősül az óvodáskorú és iskoláskorú gyermek óvodába, iskolába szállítása. A szociális törvény alapján a falugondnoki, illetve tanyagondnoki szolgáltatás célja a falvak és a külterületi vagy egyéb belterületi, valamint a tanyasi lakott helyek intézményhiányából eredő hátrányainak enyhítése, az alapvető szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatásokhoz, valamint egyes alapellátásokhoz való hozzájutás biztosítása, továbbá az egyéni, közösségi szintű szükségletek teljesítésének segítése. A 2022. évi költségvetésben a rendelkezésre álló keretösszeg 250 000 000 Ft volt, mely alapján 28 gépjármű támogatására nyílt lehetőség.
- 57) A közszolgáltatási utazási kedvezmények révén biztosított az említett intézményekben való eljutás, melyek részleteit az 58-63. pontokban mutatjuk be.
- 58) A gyermekeknek járó utazási kedvezmény: életkor alapján felnőtt kíséretében utazó gyermek 6 éves korig mind a helyközi, mind a helyi közlekedésben jogosult az ingyenes utazásra. Főszabály szerint a 6-14 év közötti gyermekek a helyközi közlekedésben 50%-s kedvezményre jogosultak, míg a helyi közlekedés esetében szociálpolitikai menetdíj-támogatás megállapításának és igénybevételenek szabályairól szóló 121/2012. (VI. 26.) Korm. rendelet szerinti kedvezményre jogosultak. Emellett szintén utazási kedvezményre jogosít a tanulói, hallgatói jogviszony, illetve a csoportos utazás (pl. óvodai és iskolai csoport esetén) a kísérő utazása. Léteznek továbbá üzletpolitikai alapon nyújtott utazási kedvezmények, melyek egy-egy programhoz vagy alkalomhoz kapcsolódnak. Mindezeket túl - az ajánlás hatálya alá tartozó célcsoportok esetében - további kedvezmények is igénybe vehetők az alábbiak szerint.
- 59) Fogyatékossággal élő és az intézményi gondozásban lévő gyermekek, diákok személyszállítási közszolgáltatásokhoz való hozzáférését kiemelt kedvezmények támogatják Magyarországon. Kedvezményre jogosult: az a tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermek, aki után magasabb összegű családi pótlékban részesül szülője vagy eltartója, illetve az a tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos személy, aki részére magasabb összegű családi pótlék jár; a vakok személyi járadékában részesülő és a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének arcképes igazolványával utazó hallássérült személy, valamint vele együtt utazó 1 fő kísérőjük. Az utazási kedvezmény helyközi közlekedésben 90%, helyi közlekedésben 100%.
- 60) A köznevelési szolgáltatást nyújtó köznevelési intézménnyel, korai fejlesztést, illetve fejlesztő felkészítést nyújtó intézménnyel való jogviszony (sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló) jogcíme alapján is biztosított utazási kedvezmény a helyközi közlekedésben mind a gyermeknek, mind 2 kísérőjének 90%-os jegykedvezmény jár. Helyi közlekedésben ugyanakkor nem jár kedvezmény.
- 61) A szociális intézményben történő bentlakás, vagy oda rendszeresen, illetve esetenként való bejárás jogcíme alapján nyújtott utazási kedvezmények: a gondozott és legfeljebb két

kísérője, valamint a bentlakásos intézmény esetén látogatója részére helyközi közlekedésben 90%-os kedvezmény jár. Helyi közlekedésben nincsen kedvezmény.

- 62) Gyermekvédelmi nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek utazási kedvezménye: a helyközi közlekedésben évente 16 alkalommal 50%-os jegykedvezmény és további 2 alkalommal 90%-os jegykedvezményre; a helyi közlekedésben kedvezményes bérlet vásárlására jogosultak a gyermekotthonban nevelt vagy gyermekvédelmi nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek legalább 3 fős csoportja és az őket kísérő 2 nevelő a gyermekotthon vagy a nevelőszülői hálózat működtetője által az utazás napjára kiállított utaslista alapján. 10-nél több gyermek együttes utazása esetén 10 gyermekenként további 2 fő kísérő a helyközi közlekedésben 90%-os kedvezményre jogosult. Helyi közlekedésben nem jár kedvezmény.
- 63) Nagycsaládosok utazási kedvezménye: a szülő (szülők) és a vele (velük) együtt utazó legalább 3 gyermekük (akik 18 év alattiak/26 év alatti tanulók/magasabb összegű családi pótlékra jogosult valamely gyermek után) a helyközi közlekedésben 90%-os jegykedvezményre jogosultak. Helyi közlekedésben nem jár kedvezmény.
- 64) Hozzáférés javítása a menetrend alakításával: a menetrendi koncepció kialakításánál, valamint az egyes térségi menetrendi módosításoknál kiemelt figyelmet fordítunk arra, hogy a nevelési-oktatási intézmények megközelíthetősége az összes releváns irányból lehetséges legyen. Az évenként, járási szinten megtartott menetrendi egyeztetésekre a Közzolgáltatási Központ az iskolák fenntartóit is rendszerint meghívja, hogy a felmerülő igényekről, valamint a változtatási javaslatok megfelelőségéről időben információt kapjon. Ezen túlmenően rendkívüli menetrend-módosítás keretében is előfordul igazodás a tanévkezdéskor felmerülő igényváltozásokhoz.
- 65) Sajátos nevelési igényű gyermekek közlekedése a bölcsődei intézményekbe: 2021-től, amennyiben a sajátos nevelési igényű vagy korai fejlesztésre, gondozásra jogosult gyermek bölcsődei intézménybe és onnan az otthonába történő szállítását a törvényes képviselő a támogató szolgálattal kívánja igénybe venni, ugyanazon a napon mindkét ellátás igénybe vehető a központi költségvetés támogatása mellett.

„j) biztosítsák az iskolai tevékenységekhez való egyenlő és inkluzív hozzáférést, beleértve az iskolai kirándulásokon, valamint a sport-, szabadidős és kulturális tevékenységben való részvételt is;”

- 66) Múzeumlátogatáshoz kötött díjmentes utazás: a fent említett üzletpolitikai alapon nyújtott utazási kedvezmények mellett a nemzeti és egyetemes kulturális örökség javainak megismerése érdekében az általános iskolák, középfokú iskolák és gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmények nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő tanulói és minden tizedik tanuló után egy fő kísérő (pedagógus vagy szülő) az iskola által szervezett csoportos utazás keretében tanítási évben – a tanév rendjéről szóló miniszteri rendelet szerinti őszi, téli és tavaszi szünet kivételével – tanítási és – a látogatás szombati napra történő visszaigazolása esetén – szombati napokon díjmentes vasúti utazás igénybevételével látogathatják meg a jogszabályban felsorolt országos múzeumokat, nemzeti emlékhelyeket, műemlékeket, történelmi emlékhelyeket és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárát.
- 67) Az Alaptörvényben foglalt ingyenes és kötelező alapfokú, valamint ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú nevelés-oktatáshoz való jog biztosítása az érettségi

megszerzéséig, a szakgimnáziumi, illetve a szakiskolai nevelés-oktatásban a szakképzési törvényben meghatározottak szerint, a készségfejlesztő iskola tekintetében pedig az utolsó gyakorlati évfolyam befejezéséig az állam közszolgálati feladata. Ingyenes az iskolai rendszerű nevelésben-oktatásban való részvétel a halmozottan hátrányos helyzetű és a sajátos nevelési igényű tanuló részére. Az állami szerv, a tankerületi központ, az állami felsőoktatási intézmény, a települési önkormányzat, a nemzetiségi önkormányzat és az önkormányzati társulás által fenntartott köznevelési intézményben térítésmentesen biztosított köznevelési közfeladat többek között a kötelező tanórai és a nem kötelező egyéb foglalkozás, a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó, a minden tanuló számára előírt tananyag megismerését, feldolgozását, a mindennapi testedzést szolgáló, intézményen kívüli kulturális, művészeti, sport- vagy más foglalkozás, kirándulás, erdei iskola.

68) Számos kezdeményezés szolgálja a kultúra és a sport területén azt a célt, hogy az iskolán kívüli tevékenységek minél szélesebb körben, minden gyermekhez eljussanak: tematikus napközi és tematikus bentlakásos programok, igazodva a Nemzeti alaptantervhez. A Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program keretében a mindennapos testnevelés infrastruktúrájának bővítése, tanuszoda, tornaterem létrehozása, korszerűsítése is megvalósul. A sportban tehetséges gyerekek a tanulói jogviszonyuk alapján Diákolimpiai versenyrendszerben mérhetik össze tudásukat a kortársaikkal. A Diákolimpiai versenyrendszeren belül a Kis Iskolák Versenyén kizárólag a hátrányos helyzetű települések iskoláinak csapatai vehetnek részt, elősegítve ezzel a fair play szellemiségében a verseny- és játéklehetőséghez jutást és a barátságok kiépítését. Az Európai Diáksport Napja célja, hogy minél több országban szóljon szeptember utolsó péntekje az egészségtudatosságról és a minőségi testmozgásról. "Do 60 program" keretében a közösségi médiafelületeket igénybe véve, a WHO ajánlásnak megfelelő, az iskolás korosztály számára szóló napi 60 perc közepes - erős intenzitású mozgásra ösztönöznek, mely programokat a Magyar Diáksport Szövetség szervezi. A Magyar Szabadidősport Szövetség által szervezett Kihívás Napja sportrendezvényhez közoktatási intézmények csatlakozhatnak, melyek az egész közösségre nézve közös sportolási élményt, a szabadidő kulturált eltöltését biztosítják. A „Kincses Kultúróvoda” pályázat célja, hogy az óvodai és a kulturális intézményrendszer együttműködését erősítse, illetve elősegítse a kulturális tartalmak beépülését az óvodák helyi pedagógiai programjába. A Lázár Ervin Program keretében az összes általános iskolás tanuló számára lehetővé válik, hogy évente egyszer eljuthasson színházi, tánc- vagy cirkuszi előadásra, őshonos állatok bemutatóhelyeire. Emellett a kulturális intézmények széles köre (múzeum, könyvtár, levéltár, közművelődési intézmény, előadó-művészeti szervezet stb.) a nevelés-oktatási intézményekben (óvodától a középiskoláig) tanulók számára olyan nem formális és informális tanulási programokat (pl. szakkörök, táborok) valósítanak meg, amelyek a nevelési-oktatási intézmények pedagógiai programját kiegészítve hozzájárulnak a kompetenciafejlesztéshez, a minőségi oktatáshoz, a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkenéséhez, a szociokulturális és területi hátrányok csökkenéséhez. A támogatásoknak köszönhetően a részvétel ingyenes, ezáltal biztosított a gyermekek számára az egyenlő esélyű hozzáférés.

69) A 2018. és 2019. években az általános iskolákban, a tanulók számára ingyenes hozzáféréssel olyan tematikus napközi és tematikus bentlakásos programok valósultak meg, amelyek a Nemzeti alaptantervben megfogalmazott célokhoz, feladatokhoz igazodtak, középpontjában a tanulók tudásának, készségeinek és képességeinek fejlesztése, kibontakoztatása, a személyiség fejlődéséhez szükséges megfelelő feltételek biztosítása állt, figyelembe véve, hogy a nevelés és az oktatás színtere nem csak az iskola lehet. A COVID19- járvány miatt a

program csak 2022-ben tudott folytatódni, de a 2021-2027. közötti uniós támogatási ciklusra is tervezés alatt áll.

„k) dolgozzák ki az oktatási intézmények, a helyi közösségek, a szociális, egészségügyi és gyermekvédelmi szolgálatok, a családok és a szociális gazdaság szereplői közötti együttműködés kereteit az inkluzív oktatás támogatása, az iskola utáni gondozás biztosítása, valamint a sport-, szabadidős és kulturális tevékenységekben való részvétel lehetőségének megteremtése érdekében, továbbá az oktatási intézményeket alakítsák át a befogadás és a részvétel központjaivá, és e célból eszközöljenek beruházások ezekbe a létesítményekbe;”

- 70) Ágazatközi együttműködés: a hatályos jogszabályok kötelezővé teszik az egyes intézmények és ágazatok együttműködését. A nevelési-oktatási intézményeknek a szervezeti és működési szabályzatukban kell meghatározni – többek közt – a külső kapcsolatok rendszerét, formáját és módját, beleértve a pedagógiai szakszolgálatokkal, a pedagógiai szakmai szolgálatokkal, a gyermekjóléti szolgálattal, valamint az iskola-egészségügyi ellátást biztosító egészségügyi szolgáltatóval való kapcsolattartást.
- 71) A pedagógiai szakszolgálati intézmények: a szervezeti és működési szabályzatukban kell meghatározni – többek közt – az érintett nevelési-oktatási, illetve szakképző, gyermekjóléti, gyermekvédelmi, szociális intézményekkel, valamint a gyámhatósággal való kapcsolattartás formáját és rendjét, a szülőkkel való kapcsolattartás formáját és rendjét. Ezen túlmenően a pedagógiai szakszolgálati intézmény különböző tevékenységei keretében kapcsolatot tart még más külső szereplőkkel is (pl. tehetséggondozókkal, iskola- és óvoda pszichológusokkal).
- 72) Tudásmegosztás támogatása: a 2014-2020. fejlesztési időszakban meghirdetett pályázat keretében – amely az állami és nem állami fenntartók: gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény, pedagógiai szakszolgálati intézmény, EGYMI, közös igazgatású köznevelési intézmények támogatására került kiírásra – számos tevékenység támogatása történt. Így például intézményi tudásmegosztás, jó gyakorlatok adaptációjának támogatása; egyéb tudástámogató tevékenységek lebonyolítása (pl. workshop, tréning, mentorálás, műhelymunka stb.); szülősegítő programok, tájékoztató napok megszervezése és támogatása; érzékenyítő programok szervezése és lebonyolítása (pl. párbeszéd a sajátos nevelési igényű gyermekek, szüleik, a befogadó gyermekközösségek és a környezetben élők között; közös szabadidős tevékenységek; nyíltnapok).
- 73) A család- és gyermekjóléti szolgáltatás megerősítése: 2014-ben a közigazgatás átalakításával egy időben a családsegítő szolgálatok és a gyermekjóléti szolgálatok kötelező integrációja valósult meg. 2015-től családsegítő szolgáltatást csak gyermekjóléti szolgáltatással egy szolgáltató keretében lehetett létrehozni, 2016-tól pedig már nemcsak szervezeti, de szakmai integráció és feladatváltozás kísérte az új intézménytípusokat, a család- és gyermekjóléti szolgálatot és a család- és gyermekjóléti központot. A központok kiemelt feladata a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekhez kapcsolódó feladatok ellátása, a gyámhatósággal való kapcsolattartás, továbbá olyan speciális szolgáltatások, tanácsadások biztosítása - mint például a jogi, pszichológiai tanácsadás, a mediáció és kapcsolattartási ügyelet, az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység, az utcai (lakótelepi) szociális munka.
- 74) A kora gyermekkori intervenció ágazatközi fejlesztése: a projekt közvetett és középtávú célkitűzése, hogy minden gyermek, nemétől, szociális helyzetétől, kulturális környezetétől, kisebbségi hovatartozásától függetlenül, megfelelő testi, intellektuális, szociális és érzelmi

fejlettségi szint birtokában kezdje el tanulmányait, ezáltal növelve az érintett gyermekek és családjaik ellátásának minőségét, jóllétét. E projekt eredményei azon családok életében hoznak komoly változást, ahol kora gyermekkorban felmerül a fejlődési zavar gyanúja. A projekten belül kiemelt cél a szabályozott gyermekút kialakítása és a gyermekekkel foglalkozó szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása. A kora gyermekkori intervenció ágazatközi fejlesztését célzó uniós projekt keretében a 3 év alatti gyermekek vonatkozásában egy validált mérőeszköz is kifejlesztésre került, amely a gyermek intézménybe menetelekor elvégzendő állapotfelmérés eszközeként a korai szűrésen túlmenően lehetővé teszi a fejlődés nyomon követését is azzal, hogy az intézmény elhagyásakor a mérés megismétlésre kerül.

75) Integrált térségi gyermekprogramok: a 2014-2020 közötti uniós támogatási időszakában – 15 milliárd Ft ESZA és 3 milliárd Ft ERFA támogatásból, 31 járásban zajlik a közel 5 éves megvalósítási idejű Integrált térségi gyerekprogramok projekt. A járásonként átlagosan 35 – összességében 1 100 - szakembert foglalkoztató programok fő célja a hátrányos helyzetben élő 0-24 éves gyermekek és fiatalok esélynövelő, fejlesztő szolgáltatásokkal való elérése, a szegénység újratermelődésének lassítása, a gyermekekkel foglalkozó szakemberek támogatása. A programokba bevont, közel 80 ezer fő nem csak fejlesztőpedagógiai és prevenciós célzatú programokon, de táborozásokon és élménypedagógiai foglalkozásokon is részt vettek. Ezek a tevékenységek a gyermekek közvetlen fejlesztése és képességeik kibontakoztatása mellett hozzájárulnak a közösségi típusú élmények megtapasztalásához, az értelmes szabadidős tevékenységek iránti igény kialakításához is. A Gyerekesély Program működésének adminisztratív és szakmai háttérét valamennyi járási programban kötelezően létrehozott Gyerekesély Iroda biztosítja. A program segíti többek között az integrált térségi gyerekprogramok előkészítését, megvalósítását és nyomon követését, valamint szakmai-módszertani támogatást nyújt a meglévő és hazai támogatást élvező, továbbá az újonnan létesülő Biztos Kezdet Gyerekházaknak, „Jó Kis Hely”-eknek.

1.2. Az egészségügyi ellátás kapcsán megfogalmazott tanácsai ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések

„8. Annak érdekében, hogy garantálják a rászoruló gyermekek számára a minőségi egészségügyi ellátáshoz való tényleges és ingyenes hozzáférést, a Tanács ajánlja a tagállamoknak, hogy:

a) segítsék elő a betegségek és fejlődési rendellenességek korai észlelését és kezelését, ideértve a mentális egészséggel összefüggő problémákat is, és biztosítsák a hozzáférést az időszakos orvosi vizsgálatokhoz és szűrési programokhoz, beleértve a fogorvosi és szemészeti ellátást is; biztosítsák a megfelelő idejű, gyógyítási és rehabilitációs célú nyomon követést, ideértve a gyógyszerekhez, kezelésekhez és az egészségügyi segédeszközökhöz, valamint az oltási programokhoz való hozzáférést is;”

- 1) Védőnői szolgálat: hozzájárul a betegségek és fejlődési rendellenességek korai észleléséhez és kezeléséhez, az oltási programokhoz való hozzáféréshez. A védőnő személyes és közösségi ellátást nyújt az egészségi állapot megőrzése, a betegségek megelőzése, korai felismerése, valamint az egészségfejlesztés céljából a várandós anyák, a 19. életévet be nem töltött személyek, valamint a családtervezés időszakában lévő személyek számára. A védőnő az ellátást a Magyarország területén lakcímmel rendelkező, itt tartózkodó magyar állampolgár, valamint külön kérésére a Magyarország területén lakcímmel rendelkező, itt tartózkodó külföldi állampolgár részére nyújtja. Feladata többek között az újszülött kortól a tanulói jogviszony megkezdéséig a gyermekek gondozása, az óvodában a védőnői feladatok végzése, az oktatási intézményben a tanulók ellátása. A gyermekvédelmi jelzőrendszer

részeként a gyermek veszélyeztetettségének jelzése a házi orvosnak, házi gyermekorvosnak, a család- és gyermekjóléti szolgálatnak

- 2) Iskolaegészségügyi ellátás: a házi gyermekorvosok mellett célja betegségek és fejlődési rendellenességek megelőzése, mentális egészséggel összefüggő problémák; fogorvosi szűrés, oltási programokhoz való hozzáférés biztosítása
- 3) Pedagógiai szakszolgálat: a szülő és a pedagógus nevelő munkáját, valamint a nevelési-oktatási intézmény feladatainak ellátását pedagógiai szakszolgálat segíti. Ennek keretében – többek között – a következő tevékenységeket végzi: gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás; logopédiai ellátás; gyógytestnevelés; iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás.

„b) nyújtanak célzott rehabilitációs és habilitációs szolgáltatásokat a fogyatékossgal élő gyermekeknek;”

- 4) Támogató szolgáltatás: célja a fogyatékos személyek lakókörnyezetben történő ellátása, elsősorban a lakáson kívüli közszolgáltatások elérésének segítése, valamint életvitelük önállóságának megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás biztosítása révén. A támogató szolgáltatás biztosítja az alapvető szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatásokhoz, egészségügyi és szociális ellátásokhoz, fejlesztő tevékenységhez való hozzájutást, információt és tanácsadást nyújt a társadalmi beilleszkedés céljából, segít az ügyintézésben, biztosítja a jelnyelvi tolmácsszolgálat elérhetőségét. A térítési díj meghatározása rászorultsági vizsgálaton alapul.
- 5) Fogyatékos személyek nappali intézménye: a harmadik életévüket betöltött, önkiszolgálásra részben képes vagy önellátásra nem képes, de felügyeletre szoruló fogyatékos személyek részére is lehetőséget biztosít a napközbeni tartózkodásra, társas kapcsolatokra, valamint az alapvető higiéniai szükségleteik kielégítésére, igény szerint megszervezi az ellátottak napközbeni étkeztetését. Az a fogyatékos gyermek is jogosult a nappali ellátást igénybe venni, aki tanköteles és a tanítási év során köznevelési intézményi ellátásban részesül – a tanítási szünetek idejére, vagy ha köznevelési intézményben korai fejlesztésben és gondozásban részesül, illetve amennyiben – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, így egyéni fejlesztésben részesül. A térítési díj számításának módjáról jogszabály rendelkezik.
- 6) Fogyatékossgügyi tanácsadás: a tanácsadói tevékenység hozzájárul az egyének, a családok, valamint a különböző közösségi csoportok jólétéhez és fejlődéséhez, továbbá a szociális környezetükhöz való alkalmazkodáshoz. A speciális ismeretekkel rendelkező fogyatékossgügyi tanácsadó a fogyatékossgához kapcsolódó különböző ágazatokhoz tartozó (szociális, egészségügyi, köznevelés, munkaerőpiaci stb.) információkat, ismereteket és tudást egy helyen teszi hozzáférhetővé. A fejlesztés 2018. április 1-jén indult egy kiemelt projekt keretében, és annak befejezését követően 2022. január 1-től a kijelölt család- és gyermekjóléti központokban működik tovább. A fogyatékossgügyi tanácsadás bevezetése óta eltelt 4 évben egyértelműen bebizonyosodott, hogy a szolgáltatás maximálisan beváltotta a hozzá fűzött szakmai elképzeléseket. Annak érdekében, hogy a szolgáltatás a projekt 2021-es lezárultát követően is hozzáférhető maradjon, az Országgyűlés 2020 őszén elfogadta azt a törvénymódosítást, amelynek köszönhetően a fogyatékossgügyi tanácsadás 2022. január 1-jétől a gondoskodáspolitikáért felelős miniszter által kijelölt család- és gyermekjóléti

központokban a továbbiakban is biztosított marad. A szolgáltatás minden állampolgár számára ingyenesen elérhető.

- 7) Fogyatékos emberek otthonában nyújtott időszakos segítő szolgáltatás: program célja rugalmas szolgáltatás (személyi segítség) nyújtásával a családtagok tehermentesítése, izolációjuk csökkentése és munkaerő-piaci aktivitásuk megőrzése. A szolgáltatás célcsoportja elsődlegesen a család, másodlagosan a 14 év alatti fogyatékos családtag. A szolgáltatás a nap 24 órájában vehető igénybe (a családok átlagosan havi 12 óra szolgáltatást vesznek igénybe), melynek tartalma felügyelet, gondozás-alapápolás, kísérés. A pályázat keretösszege jelenleg 114 millió Ft, melynek 100%-os finanszírozását 2018. év óta biztosítja a gondoskodáspolitikai szakterület. A pályázat a legalább egy éve bejegyzett fogyatékos embereket segítő szervezetek számára nyitott, ami jelenleg 10 megyében elérhető. A szolgáltatás jövőképe: európai uniós forrás felhasználásával a szolgáltatás fejlesztése, az országos lefedettség biztosításával, a jelenleg elérhető kapacitások bővítésével és az elérhető szolgáltatási óraszámok növelésével.
- 8) Szülősegítő szolgáltatások: a pályázat célja fogyatékos gyermekeket, felnőtteket nevelő szülők, igényeire reagáló szolgáltatások támogatása. Alcéljai: közösségépítés, tájékoztatás és tanácsadás, együttműködések és kapcsolati hálók ösztönzése, mentálhigiénés segítségnyújtás. Megvalósítási időszak: 2022. június 1. – 2023. május 31.

„c) vezessenek be olyan hozzáférhető egészségfejlesztési és betegségmegelőzési programokat, amelyek célcsoportját a rászoruló gyermekek és családjaik, valamint a gyermekekkel dolgozó szakemberek alkotják.”

- 9) „Egészségfejlesztési Iroda - Lelki Egészség Központ”: a központok az egészségügy prevenciós kapacitásainak megerősítéseként önállóan és másokkal együttműködve, az illetékességi területükhöz tartozó teljes lakosság testi, lelki egészségi szükségleteinek, igényeinek és élethelyzetének megfelelő, az egészséggel összefüggő egyéni képességek fejlesztésére, közösségi cselekvések erősítésére, az egészséget támogató környezet kialakítására és fenntartására irányuló tevékenységeket végeznek, koordinálnak, illetve mozdítanak elő. Lakossághoz közeli és térítésmentes egyéni és közösségi egészségfejlesztési szolgáltatások megvalósításával és széles partnerhálózat kialakításával az adott járás közösségének aktív és integrált részét képezik. Az irodák az adott személy szükségleteiknek megfelelő módon, helyen és időben nyújtanak egyéni életmód tanácsadást, illetve olyan közösségi programokat, melyek segítik az egészség választását. Innovatív szervezeti formák, a meglévő intézményrendszerhez kapcsolódva úgy teszik lehetővé minőségileg új megközelítésű tevékenységek megjelenését az ellátórendszerben, hogy a kor szakmai kihívásaira válaszolnak, célzottan képesek a lakosság egészségi állapotának javítása szempontjából kritikus pontokon beavatkozni, alacsony fajlagos költségű, szakmailag viszonylag egyszerű, ugyanakkor tudományos bizonyítékokkal alátámasztottan hatékony intervenciókat alkalmazni tömegesen. Ez a népegészségügyi gondolkodásmód egyik sarokköve, amely már számos konkrét területen eredményesnek bizonyult, és képes volt a betegséghatásokat közép és hosszú távon enyhíteni.
- 10) Köznevelési intézményben: Magyarországon a köznevelési intézményekben a 2012/2013-as tanévtől kezdődően folyamatosan és kötelezően folyik prevenciós tevékenység. A kötelezően előírt teljeskörű iskolai egészségfejlesztés (TIE) célja, hogy a nevelési-oktatási intézményben eltöltött időben minden gyermek részesüljön a teljes testi-lelki-szellemi jóllétét, egészségi állapotát hatékonyan fejlesztő, a nevelési-oktatási intézmény mindennapjaiban

rendszeresen működő egészségfejlesztő tevékenységekben. A TIE a következő négy tevékenységi területre terjed ki: az egészséges táplálkozás megvalósítása; mindennapos testnevelés; a lelki egészség elősegítése; az egészségismeretek készségszintű elsajátítása. A Nemzeti Alaptantervhez kapcsolódóan kiadott kerettantervek alapján a gyerekek, életkorukhoz igazodóan az iskolai nevelés keretében, foglalkoznak az egészséges táplálkozás és életmód kérdéseivel.

1.3. Az egészséges táplálkozás kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések

„9. Annak érdekében, hogy – többek között az uniós iskolagyümölcs-, iskolazöldség- és iskolatejprogramon keresztül is – garantálják a rászoruló gyermekek tényleges hozzáférését az elégséges és egészséges táplálkozáshoz, a Tanács ajánlja a tagállamoknak, hogy:

a) a tanítási napokon kívül is támogassák az egészséges étkezéshez való hozzáférést, akár természetbeni vagy pénzügyi támogatás útján, különösen olyan rendkívüli körülmények esetén, mint az iskolák bezárása;”

- 1) Szünidei gyermekétkeztetés: 2016. január 1-jével a települési önkormányzatok kötelező feladata a szünidei gyermekétkeztetés megszervezése, melynek keretében a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermek szülőjének, törvényes képviselőjének kérelmére a déli meleg főétkezést ingyenesen kell biztosítani a nyári szünetben legalább 43 munkanapon, legfeljebb a nyári szünet valamennyi munkanapján, továbbá az őszi, téli és tavaszi szünetben a tanév rendjéhez igazodóan szünetenként az adott tanítási szünet időtartamára, valamint az óvoda és bölcsődei intézmény ennek megfelelő zárva tartása idejére eső valamennyi munkanapon. Azok a gyermekek, akik nem rendelkeznek intézményi jogviszonnyal – jellemzően az 5 hónaptól 2,5 éves korig terjedő bölcsődés korosztályban – az iskolásokhoz hasonlóan a nyári szünetben legalább 43 munkanapon, legfeljebb a nyári szünet valamennyi munkanapján, továbbá a tanév rendjéről szóló EMMI rendeletben szabályozott őszi, téli és tavaszi tanítási szünet időtartamára eső valamennyi munkanapon részesülhetnek az ellátásban. A célcsoport tehát a családjában élő hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek, aki a szünidő miatt – annak munkanapjain – nem juthat hozzá az intézményi gyermekétkeztetéshez. A nevelőszülőnél és a gyermekotthonban elhelyezett, nevelésbe vett gyermekek nem jogosultak erre a természetbeni ellátásra, mert a szünidőkben a nevelőszülő és a gyermekotthon biztosítja a megfelelő étkeztetésüket, melyhez az állami finanszírozás biztosított.
- 2) Gyermekétkeztetés a digitális oktatás alatt: 2020. március 16-án elrendelt tantermen kívüli, digitális munkarend fennállása idején – miután tanítási szünet nem került elrendelésre – a bölcsődei intézményekben, köznevelési és szakképző intézményekben továbbra is biztosítani kellett az intézményi gyermekétkeztetést. Az ennek körében esetlegesen felmerült többletkiadások, így például a korábbiakban nem a lakóhelyükön étkeztetett gyermekek ellátása, illetve az étel kiszállítással kapcsolatos költségek az intézményi gyermekétkeztetési támogatással szemben elszámolhatók voltak. A COVID19-járvány 2020 őszi "második hullám" idején a települési önkormányzatoknak vagy az intézmények nem állami fenntartóinak - elvitel vagy kiszállítás formájában - szintén biztosítaniuk kellett a gyermekétkeztetést a bölcsődei intézményekben, a köznevelési és szakképző intézményekben elrendelt zárva tartás, digitális oktatás esetén. A veszélyhelyzettel összefüggő átmeneti szabályokról szóló 2021. évi XCIX. törvény módosításával bekerült a Gyvt.-be, hogy digitális munkarendre történő átállás alapján elrendelt rendkívüli szünet, valamint bölcsőde és

mini bölcsőde esetében a rendkívüli zárva tartás ideje alatt biztosítani kell az intézményi gyermekétkeztetést a szülő, más törvényes képviselő kérelmére elvitel vagy kiszállítás formájában.

„b) biztosítsák, hogy a kisgyermekkorai nevelésben és gondozásban és az oktatási intézményekben a táplálkozási normák igazodjanak a sajátos étrendi igényekhez is;”

- 3) Diétás étkeztetés a bölcsődei intézményekben és a nevelési-oktatási intézményekben: minden, szakorvos által igazolt diétás étkezést igénylő személy számára az állapotának megfelelő diétás étrendet kell biztosítani a jogszabály vonatkozó rendelkezéseiben foglaltak betartásával, figyelemmel az étkezések szakorvos által meghatározottak szerinti időzítésére és az étel dietetikus által meghatározott megfelelő adagolására, különös tekintettel a szénhidrátanyagcsere-rendellenességgel élő személyekre. Amennyiben a közétkeztetés keretében nem biztosítható a gyermek és a tanuló diétás étkezése, - a szülő, más törvényes képviselő írásbeli nyilatkozata alapján - a nevelési-oktatási intézménybe bevitt vagy a szülő, más törvényes képviselő által az intézménybe rendelt étel intézményben történő elfogyasztásának lehetővé tételével is biztosítható. Ennek érdekében a nevelési-oktatási intézmény vezetője köteles biztosítani a hűtés, a melegítés és a fogyasztás megfelelő feltételeit a hatályos jogszabályok és szakmai előírások betartásával. Nem látjuk objektív akadályát a diétás étkezés minden esetben történő biztosításának, miután a központi költségvetési támogatás lehetővé teszi az étel külső szolgáltatótól - így pl. a különböző diéták biztosítására felkészült kórháztól, szociális intézménytől - történő beszerzését, beleértve a szállítási költségeket is.

„c) korlátozzák a magas zsír-, só- és cukortartalmú ételek reklámozását és elérhetőségét a kisgyermekkorai nevelési és gondozási intézményekben és az oktatási intézményekben;”

- 4) Az iskolabüfék, étel-, italautomaták kínálatának kialakítása: a népegészségügyi szempontból kedvezőtlen, magas só-, cukortartalmú élelmiszerek, energiatartalmú, alkoholos frissítők fogyasztásának visszaszorítását célzó népegészségügyi termékadót vezettünk be. A nevelési-oktatási intézményben, valamint a nevelési-oktatási intézményen kívül a gyermekek, tanulók részére szervezett rendezvényeken a népegészségügyi termékadóról szóló 2011. évi CIII. törvény hatálya alá tartozó termékek, továbbá alkohol- és dohánytermék nem árusítható. Ebbe a körbe tartoznak a magas zsír-, só- és cukor tartalmú ételek is. Ha a nevelési-oktatási intézmény fenntartója vagy az intézmény vezetője megállapodást kíván kötni az intézményben üzemelő élelmiszerárúsító üzlet vagy áruautomata működtetésére, döntéséhez be kell szereznie az iskola-egészségügyi szolgálat szakvéleményét arra vonatkozóan, hogy az árukínálat megfelel-e az egészséges táplálkozásra vonatkozó ajánlásoknak, továbbá hogy tartalmaz-e olyan terméket, amely alkalmas lehet a tanuló figyelmének, magatartásának olyan mértékű befolyásolására, hogy azzal megzavarja a nevelési-oktatási intézmény rendjét, vagy rontja a nevelő-oktató munka hatékonyságát. Az iskolai büfék kínálatára vonatkozóan hatósági ellenőrzési feladatokat a népegészségügyi feladatkörben eljáró járási hivatalok munkatársai végeznek. Emellett miniszteri rendelet szabályozza az étkeztetés részletes követelményeit és az élelmiszerekben lévő transz-zsírsavak mennyiségét, azok csökkentése és ezáltal megfelelő táplálkozási környezet kialakítása érdekében.

„d) nyújtsanak megfelelő tájékoztatást a gyermekeknek és a családoknak a gyermekek egészséges táplálkozásáról.”

- 5) A védőnők feladatkörébe tartozik a gyermekágyas időszakban a segítségnyújtás és tanácsadás az egészségi állapottal, az életmóddal, szoptatással kapcsolatban. Továbbá az újszülött kortól a tanulói jogviszony megkezdéséig a gyermek fejlődéséhez igazodóan az egészséges életmódhoz szükséges ismeretek nyújtása.

1.4. A megfelelő lakhatás kapcsán megfogalmazott tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések

„10. Annak érdekében, hogy garantálják a rászoruló gyermekek számára a megfelelő lakhatáshoz való tényleges hozzáférést, a Tanács ajánlja a tagállamoknak, hogy:

a) biztosítsák, hogy a hajléktalan gyermekek és családjaik megfelelő elhelyezést kapjanak, az átmeneti szálláshelyekről gyorsan áthelyezzék őket állandó lakásokba, valamint megfelelő szociális és tanácsadási szolgáltatásokat nyújtsanak számukra;”

- 1) Külső férőhelyek kialakításának lehetősége a családok átmeneti otthonát működtetők számára: a lakhatásukat veszített gyermekes családok krízishelyzetében a gyermekjóléti alapellátás részeként működő családok átmeneti otthonai nyújtanak segítséget. A családok reintegrációjának megteremtéséhez fontos eszköz a külső férőhely, ahova azon családok kerülhetnek, akik már alacsonyabb intenzitású támogatást igényelnek önálló életvitelükhöz. A külső férőhelyeken szintén határozott ideig a családok átmeneti otthonaitól elkülönült épületben, önállóan él család, az intézmény munkatársai pedig többek között a saját lakhatás elérésében támogatják. A családok átmeneti otthonai a gyermekek családban történő megtartásának, a család egyben tartásának egyik legfontosabb eszköze. A családok átmeneti otthona a gyermek számára szükség szerinti ellátást nyújt, a szülő, illetve a szociális válsághelyzetben lévő várandós anya számára pedig biztosítja az életvitelszerű tartózkodás lehetőségét. Az átmeneti otthon lehetőséget biztosít a gyermek és szülő együttes elhelyezésére. A Gyvt. módosításával 2018. január 1-től lehetőség van külső férőhely kialakítására.
- 2) A családok átmeneti otthonai rendelkezésre álló kapacitásainak bővítése: az 1046/2020. (II.18.) Korm. határozatban elfogadott nemzeti stratégia 2020-2021. közötti időszakra vonatkozó intézkedési tervének végrehajtása során 2021. december 31-ig szükséges volt minimum 5 külső férőhely kialakítása, 5-5 fő számára, 250 000 000 Ft összegben. A gyermekjóléti szakterület felelősségi körébe tartozó II.1.10. számú intézkedés megfogalmazta a kizsákmányolás formájára reagáló segítségnyújtó szolgáltatások, különös tekintettel a családok átmeneti otthonai rendelkezésre álló kapacitások bővítését. 2021-ben a Pénzügyminisztérium e célra 220 000 000 Ft-ot biztosított. A cél megvalósítása érdekében 2021-ben a Magyar Protestáns Segélyszervezet részére további 30 000 000 Ft támogatást biztosított az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a támogatásból 3 család számára megfelelő elhelyezést biztosító külső férőhely (lakás) létrehozása történt meg. Ezen felül még további 35 millió Ft-ot biztosított az Emberi Erőforrások Minisztériuma azon fenntartók részére, akik jártasak az emberkereskedelem áldozatainak segítésében, menekítésében és családok átmeneti otthonait tartanak fenn. Tehát az összesen 285 millió Ft-ból a benyújtott kérelmek alapján 22 lakásban 109 új külső férőhely jött létre, ezzel segítve a családok átmeneti otthonában élő családok társadalomba történő visszaintegrálódását, önálló életvitelük támogatását és az intézményi létbe való „visszakerülés” csökkentését.
- 3) A családok átmeneti otthonai rendelkezésre álló kapacitásainak további bővítése: ennek keretében támogatás nyújtására került sor a családok átmeneti otthonai külső férőhelyek

kialakításához, ezzel segítve a szolgáltatás hatékony működtetését, a családok integrálását, a családok kilépését az ellátásból, hozzájárulva az emberkereskedelem áldozatai számára a szolgáltatáshoz történő hozzáféréshez. A 2022. évre beépülő forrásként 250.000.000 Ft biztosított a Magyarország 2022. évi központi költségvetéséről szóló 2021. évi XC. törvény 20. cím 19. alcím, 12. jogcímcsoport „Egyes szociális, gyermekvédelmi, gyermekjóléti és fogyatékos személyek esélyegyenlőségét elősegítő ágazati szakmai programok támogatása” fejezeti kezelésű előirányzaton. A gondoskodáspolitikáért felelős államtitkár jóváhagyása és döntése alapján a családok átmeneti otthonai részére külső férőhelyek kialakításához 250.000.000 Ft pályázati keretösszeg került biztosításra az NSZI részére, hogy a pályázati eljárás keretében hajtsa végre a pályáztatást és a döntést követően bonyolítsa le a támogatások kezelését. Az NSZI a külső férőhelyekre pályázatot írt ki, amelynek beadási határideje 2022. június 30. volt. 22 érvényes pályázat érkezett be, az igényelt összeg összesen 928.298.747 Ft. A pályázatok értékelése megtörtént, várhatóan 19 lakásban 59 férőhely jön létre.

„b) értékeljék és szükség esetén vizsgálják felül a nemzeti, regionális és helyi lakhatási politikákat, és hozzanak intézkedéseket annak biztosítására, hogy megfelelően figyelembe vegyék a rászoruló gyermekeket nevelő családok érdekeit, beleértve az energiaszegénység kezelését és a hajléktalanság kockázatának megelőzését is; ennek az értékelésnek és felülvizsgálatnak ki kell terjednie a szociális lakhatásra vagy a lakhatási támogatásokra vonatkozó politikákra és a lakhatással kapcsolatos ellátásokra is, és tovább kell javítania az akadálymentességet a fogyatékossgal élő gyermekek számára;”

- 4) Helyi esélyegyenlőségi programok: a község, a város és a főváros kerületeinek önkormányzata ötévente öt évre szóló helyi esélyegyenlőségi programot fogad el. Ebben helyzetelemzést kell készíteni a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok - különös tekintettel a nők, a mélyszegénységben élők, romák, a fogyatékkal élő személyek, valamint a gyermekek és idősek csoportjára - oktatási, lakhatási, foglalkoztatási, egészségügyi és szociális helyzetéről, illetve a helyzetelemzésen alapuló intézkedési tervben meg kell határozni a helyzetelemzés során feltárt problémák komplex kezelése érdekében szükséges intézkedéseket.
- 5) A 2017 szeptemberében „Kollégium Plusz” címen indított modellprogram megoldáskeresés, a legrosszabb helyzetben lévő gyerekek segítségét, támogatását jelenti, a család megtartása mellett. Egyrészt megelőzés, hogy a gyereket ne emeljék ki a családból, megmaradjon az érzelmi biztonság, érzelmi kötődés, másrészt esélyteremtés, tehetséggondozás, a továbbtanulás, szakmaszerzés ösztönzése. Célja a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek részére komplex hátránykompenzációs szolgáltatások nyújtása kollégiumi keretek között. A modellprogramba olyan alacsony üzemméretű kollégiumok kerültek, ahol magas a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő és hátrányos helyzetű tanulók aránya. Az állami, egyházi és civil fenntartású intézmények a leghátrányosabb helyzetű régiókban, az ország 8 megyéjében működnek. A modellprogram átlagosan egy tanévben 240 tanulót és családjaikat. A bevont tanulók több mint fele gyermekvédelmi szakellátásba kerülhetne, ha nem lenne a kollégium.

„c) biztosítsák, hogy a rászoruló gyermekek és családjaik megfelelő időben elsőbbségi hozzáférést kapjanak szociális lakáshoz vagy lakhatási támogatáshoz;”

- 6) A Családi otthonteremtési kedvezmény (CSOK) a gyermeket nevelő vagy vállaló családok részére biztosított vissza nem térítendő állami támogatás, új otthon vásárlására, építésére vagy használt otthon vásárlására, bővítésére, korszerűsítésére (utóbbi csak kistelepülésen). Emellett a Magyar Falu Program keretében több mint 2600 hátrányosabb helyzetű, legfeljebb 5000 fős lélekszámú településen (ún. preferált kistelepülésen), valamint tanyán, birtokközponton igényelhető a falusi CSOK. A falusi CSOK-ot igénybe vevő családok részére biztosított, legfeljebb 3%-os kamatozású államilag támogatott lakáshitel használt ingatlan vásárlására és egyidejű bővítésére és/vagy korszerűsítésére, továbbá meglévő ingatlan bővítésére és/vagy korszerűsítésére.

„d) a gyermekek intézményi gondozásban való elhelyezésekor vegyék figyelembe az adott gyermek mindenek felett álló érdekét, általános helyzetét és egyéni szükségleteit; biztosítsák, hogy a gyermekek intézményi vagy nevelőszülői gondozásból jó minőségű közösségi gondozásba kerüljenek át vagy visszakerüljenek a vér szerinti családjukba, valamint támogassák a gyermekek független életvitelét és társadalmi integrációját.”

- 7) Gyvt: a gyermek jogainak elsőbbségét, ennek részeként a gyermek mindenek felett álló érdekének érvényesítését a Gyvt. hatálybalépése óta – nemcsak a gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézményrendszer számára, hanem általános jelleggel – előírja. A gyermek családból való kiemelésére csak végső esetben, saját érdekében kerülhet sor, és a családjából kiemelt gyermek vér szerinti családjába való hazagondozását, ennek ellehetetlenülése esetén örökbefogadását szükséges elősegíteni. A gyermekvédelmi szakellátásba kerülő gyermekek számára az egyéni szükségleteiknek - kiemelten az életkoruknak és fogyatékoságuknak, betegségüknek - megfelelő elhelyezés és gondozás, ezen belül a nevelőszülői ellátás elsőbbségének biztosítását a Gyvt. részletesen szabályozza.
- 8) Nevelőszülői hálózat: a nevelőszülői elhelyezés főszabállyá vált 2014. január 1-jétől a 12 éven aluli gyermekek körében és a fogyatékos, tartósan beteg (különleges szükségletű) gyermekek nevelőszülői elhelyezésének aránya is növekedett. A hálózat elmúlt években történt fejlesztése révén létrejött a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony, melyhez kapcsolódóan a nevelőszülői díj az elhelyezett gyermekek számától és ellátási szükségletétől függően differenciált mértékben, a minimálbér értékéhez kötötten indexáltta vált, és ahhoz teljes körű egészség- és nyugdíjbiztosítási jogosultság, a nevelt gyermekek után is családi adó- és járulékkedvezmény igénybevétele, valamint a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyon kívüli munkavégzési lehetőség kapcsolódik. Mindez a nevelőszülők átlagában 2013-2022. között mintegy 3,5-szeres jövedelememelkedést jelent.
- 9) Támogatott lakhatás: 2019. január 1-jével a kiskorúak támogatott lakhatásban történő ellátásának feltételeire ráerősített a Szociális törvény módosítása, mely meghatározta a kötelezően nyújtott szolgáltatási elemeket. 2019-től támogatott lakhatás keretében kiskorú számára a felügyelet és az étkeztetés szolgáltatási elemeket minden esetben biztosítani kell azzal, hogy a felügyelet kizárólag személyes jelenléttel biztosítható.
- 10) Gyermekek átmeneti otthona: itt helyezhető el az a családban élő, tizenkettedik életévét betöltött vagy tizenkettedik életévét be nem töltött, nem helyettes szülőnél elhelyezett gyermek, aki átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül marad, vagy elhelyezés hiányában ezek nélkül maradna, valamint akinek ellátása a család életvezetési nehézségei miatt veszélyeztetett. A gyermekek átmeneti otthona segítséget nyújt - a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve - a gyermek családjába történő visszatéréséhez.

1.5. Komplex, az 1.1.-1.4. pontok szerinti tanácsi ajánlás végrehajtását szolgáló intézkedések

- 1) "Felzárkózó települések" program: a 300 település fokozatos bevonásával indult hosszú távú komplex program a helyi adottságok feltárásán, a szakmai jelenlétén és egyedi diagnózison alapul. A 2019-ben kezdődött és eddig 118 települést bevont programban számos intézkedés valósult meg, pl. kora gyermekkori beavatkozások, egészségügyi fejlesztések, a lakhatási körülmények javítása. Elkészültek a települési helyzetfelmérések és cselekvési tervek, létrejöttek a Jelenlét pontok, elkezdődött a családokkal végzett szociális munka. Emellett ki kell emelni a komplex szűréseket, a gyermekszemészeti szűrést, foglalkoztatási lehetőségek kialakítását (pl. varroda, kőzhonyha, zöldség- és gyümölcsfeldolgozó, asztalos üzem stb.) Elkészült az első szociális célú napelempark.
[a tanácsi ajánlás 7. b), c), j); 8.; 10. b), c) pontjai, valamint a tanácsi ajánlás hatályán kívül eső programelemek]
- 2) "Fókuszban a Gyermek" kiemelt projekt (2021.január 1 - 2023. december 31.): célja, hogy a programunkba eddig bevont településeken (117 település, mivel egy település Pest megyében helyezkedik el) egyetlen gyermeket se veszítsünk el, különösen az első 1000 napra koncentrálni minden, az egészséges fejlődésükhöz szükséges segítséget megkaphassanak a gyerek gondozási eszközöktől az egészséges lakókörnyezet megteremtéséig. Főbb tevékenységek: a gyermekek első 1000 napjára fókuszáló és védőnőket támogató programcsomag; lakhatási programelemek; gyermekszemészeti szűrőprogram; iskolák szakmai, módszertani támogatása; mozgó játszótér működtetése; közösségfejlesztő tevékenységek; adósságkezelési szolgáltatás; társadalmi szemléletformálás, bűnmegelőzés, a kábítószerhasználat kezelésére és áldozatsegítéssel kapcsolatos programok.
[a tanácsi ajánlás 7. d), e), j); 8. a); 10. b) pontjai, valamint a tanácsi ajánlás hatályán kívül eső programelemek]
- 3) Komplex telepprogram: célja a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek felzárkózásának és integrációjának segítése. Cél, hogy javuljon a telepeken és telepszerű lakókörnyezetben élők szolgáltatásokhoz való hozzáférése; növekedjen a bevont személyek képzettségi szintje; növekedjen azon személyek száma, akik társadalmi felzárkózást segítő programokba kapcsolódnak; növekedjen a célterületen élő személyek közül foglalkoztatásba kerülők száma; növekedjen a telepszerű környezetben élő gyermekek óvodáztatási aránya.
[a tanácsi ajánlás 7. b); 8. a); 10. b) és c) pontjai, valamint a tanácsi ajánlás hatályán kívül eső programelemek]
- 4) az EFOP Plusz innovációs tengelyének támogatása alapvetően a Jelenlét program 300 településre történő kiterjesztését, a program szociális elemeinek működtetését, a kora gyermekkor komplex megsegítését, a főként gyerekeket és fiatalokat célzó közösségfejlesztést, sport és zenei foglalkozásokat, prevenciós tevékenységeket támogatja (bűnmegelőzés, drogprevenció), továbbá az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést javítja (gyermekszemészeti szűrőprogram és mobil rendelők, labor). Az intézkedések részét képezik továbbá a lakhatási körülmények javítását támogató „szoft” beavatkozások, mint az pénzügyi integrációt elősegítő tevékenység, valamint a felelős állattartás elősegítése.
[a tanácsi ajánlás 7. d), e), j); 8. a); 10. b) pontjai, valamint a tanácsi ajánlás hatályán kívül eső programelemek]

- 5) "A Felzárkózó települések RRF 'C' komponens fő célja: a 300 leghátrányosabb helyzetű település komplex és integrált megközelítésű fejlesztése, a gazdasági-társadalmi és területi alapú hátrányok csökkentése. Beavatkozási területek:
- a) „Közösségi megújuló energiatermelés és felhasználás” - közösségi energiatermelésen alapuló bevétel-rendszer megteremtése, amely szociális támogatást biztosít azoknak a rászoruló családoknak, akik gyermekeket nevelnek.
 - b) „Szociális lakások építése, felújítása, lakhatási körülmények javítása” - lakhatási körülmények (fűtés, mosdási lehetőség) javításával a családok életkörülményeinek javítása.
 - c) "Helyi sajátosságokon alapuló gazdasági kultúra erősítése, munkatapasztalat és készségfejlesztés"" - esélyteremtés a munkaerőpiacon, javítva a családok öngondoskodási képességét.
 - d) "Közösségorientált pedagógia" - a hátrányos helyzetű gyermekek tudásszintjének növelése, lemorzsolódásuk csökkentése.

[a tanácsi ajánlás 7. b), c), e), j), k); 10. b) és c) pontjai]

2. A Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv végrehajtásához szükséges további intézkedések

A Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv célcsoportjainak helyzetelemzése és a már létező beavatkozások áttekintése során feltárt hiányosságok kezelésére vonatkozó, valamint a továbblépési lehetőségek érdekében tervezett új intézkedéseket a Gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030 elfogadásáról szóló .../2022. (... ..) Korm. határozat 1. melléklete tartalmazza.

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 legfontosabb társadalompolitikai céljai között kiemelt, átfogó célként szerepel „a szegénység, szociális kirekesztődés újratermelődésének megakadályozása”, valamint „a társadalmi gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése”, amelyekben a szegénységben élő gyermekek érintettsége jelentős. Mindegyik átfogó célhoz részcélok és részterületi vállalások tartoznak. A stratégia összesen 8 számszerűsített célja közül 5 kifejezetten gyermekeket, fiatalokat céloz, köztük a fő cél az anyagi és szociális deprivációs ráta csökkentése. Utóbbi összhangban van a Magyarország részéről 2030-ig a szegénység csökkentésében elérendő uniós célhoz való hozzájárulásként megjelölt nemzeti célkitűzéssel³⁶.

	Kiinduló érték 2019-ben	2026	2030
Anyagi és szociális szegénység a gyermekes családok esetében	22,9%	19%	13%
Biztos Kezdet Gyerekházat látogató gyermekek száma	2379	2700	3400
A roma tanulók körében a korai iskolaelhagyás mértéke	64,6%	58%	45%
Felsőfokú képzésben résztvevő 15-24 éves roma diákok aránya	2,2%	3%	4%
NEET a roma fiatalok körében	41,0%	36%	30%

³⁶Az összeurópai cél: a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett személyek számát 2030-ig legalább 15 millió fővel csökkenteni kell, amelyen belül minimum 5 millió gyermeket kell elérni.

Magyarország hozzájárulása ehhez az uniós célhoz: a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség kockázatának kitett személyek számának 292.000 fővel való csökkentése úgy, hogy az anyagi és szociális deprivációban élők arányát 2030-ig 13%-ra csökkentjük a gyermekes családok körében.

Hazai köznevelési stratégiai cél, hogy az esélyteremtés minél korábbi életszakaszban, a színvonalasan működő kisgyermekkorai nevelési és gondozási intézmények egyenlő hozzáféréseinek biztosításával valósuljon meg. Az óvodai férőhelyigények esetén indokolt további fejlesztések végrehajtása, jellemzően azokon a településeken, ahol viszonylag rövid időn belül megnövekedett a lakosság létszáma. A jelenlegi óvodai pályázati lehetőségek további fejlesztéseket tesznek lehetővé oly módon, hogy az óvodai épületek felújítása és az óvodai tárgyi eszközfejlesztés érdemi támogatást nyújtson az eredményes és hatékony intézményi óvodai nevelési feladatok, és a gyermeki személyiség kibontakozását segítő pedagógiai tevékenységek megszervezéséhez, végrehajtásához. A 2021-2030. közti időszak uniós stratégiai célkitűzése a 3 éves kortól az iskolakezdési életkort betöltött gyermekek óvodai részvételi arányához kapcsolódik: ez az arány hazánkban 92,8%, az EU27 átlaga 93% (Eurostat, 2022).

V. MONITOROZÁS

1. A nyomon követés rendszere

A tanácsi ajánlás végrehajtásának nyomon követése egyrészt az EU monitorozási keretben meghatározott indikátorok révén valósul meg. Ez lehetőséget ad arra, hogy a társadalmi változások, a célcsoport helyzetének alakulása megfigyelhető legyen. Az EU monitorozási keret indikátorai a 2. pontban kerülnek bemutatásra.

Másrészt a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési tervben megfogalmazott intézkedésekről első alkalommal 2025. május 31-ig, ezt követően két évente május 31-ig jelentés készül a Kormány számára.

Harmadrészt a támogató szakpolitikai keretről szóló III. fejezetben említett kormányzati stratégiák és cselekvési tervek rendelkeznek saját monitorozási rendszerrel, amelyeken keresztül szintén nyomon követhető a Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv célcsoportja helyzetének alakulása:

- a) A szegénységben élő gyermekek helyzetének, és a tanácsi ajánlás hatálya alá tartozó szolgáltatásokhoz való hozzáférésük monitorozása a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia monitorozási rendszere keretében követhető nyomon.
- b) A fogyatékkal élő gyermekek esetében a 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat az Országos Fogyatékkal Élők Programjáról (2015-2025.) és annak 2022 végéig tartó végrehajtásáról szóló intézkedési tervről készült 1187/2020 (IV.28.) Korm. határozat monitorozási rendszere keretében követhető.
- c) A mentális egészségi problémákkal küzdő gyermekek esetében az „Egészséges Magyarország 2021-2027” Egészségügyi Ágazati Stratégia, illetve a nemzeti egészségügyi programokról, valamint az azokhoz kapcsolódó, a 2019-2022. évekre vonatkozó szakpolitikai programokról szóló 1722/2018. (XII. 18.) Korm. határozat szerint követhető e célcsoport helyzetének alakulása.
- d) Az alternatív (elsősorban intézményi) gondozásban részesülő gyermekek helyzetét a KSH gyermekvédelmi szakellátásra, javítóintézeti nevelésre, gyámügyi igazgatásra vonatkozó OSAP adatfelvételei alapján követhető. A gyermekvédelmi szakellátásnak nincs saját monitorozási rendszere, egyes intézkedések monitorozására a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, az Országos Fogyatékkal Élők Program és az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló Nemzeti Stratégia keretében kerül sor.
- e) A harmadik országokból származó, kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek közül a gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett kísérő nélküli kiskorúak (és kísérő nélküli kiskorúként érkezett utógondozói ellátottak) helyzetét az ellátásukra kijelölt intézmény adatszolgáltatásán keresztül követhető.
- f) A monitorozási folyamat hatékonyabbá tételéhez az egyes adatszolgáltatási rendszerek összekapcsolása és „big data”-elemzési módszertan kompatibilissé tétele szükséges. Az adatelemzés a már meglévő adatklaszterek (pl. országos kompetenciamérés, korai iskolaelhagyást előrejelző rendszer) elemeivel kiegészülve a későbbi beavatkozások irányát is megmutatja.

2. A monitorozáshoz használt indikátorok listája³⁷

2.1. A szegénységben élő gyermekek csoportja méretének alakulása

1. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) gyermekek száma és aránya (0-17 éves korig)
2. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) gyermekek száma és aránya (0-17 éves korig) az alábbi bontásban: monetáris szegénység, súlyos anyagi és szociális nélkülözés, [kvázi] munkanélküli háztartásban élők.
3. A gyermekek (0-17 éves korig) relatív medián szegénységi kockázati rése
4. Egyszülős háztartásban élő gyermekek száma és aránya
5. Az egyszülős háztartásban élő, a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) gyermekek száma és aránya
6. Azon gyermekek száma, akiknek legalább az egyik szülője az EU-n kívül született
7. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) azon gyermekek száma, akiknek legalább az egyik szülője az EU-n kívül született
8. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett azon gyermekek száma, akiknek legalább az egyik szülője fogyatékossgal él

2.2. A koragyermekkori neveléshez és gondozáshoz való ingyenes és hatékony hozzáférés nyomon követése

9. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) gyermekek formális koragyermekkori nevelésben és gondozásban való részvétele, a gyermek életkora (0-3) és az ellátás intenzitása szerinti bontásban
10. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) gyermekek formális koragyermekkori nevelésben és gondozásban való részvételének eltérései

2.3. Az egészségügyi ellátáshoz való ingyenes és hatékony hozzáférés nyomon követése

11. Gyermekhalandóság 1-14 éves korosztályban, az oltási lefedettség (Eurostat/WHO adatok)

2.4. A megfelelő lakhatáshoz való hozzáférés nyomon követése

12. Azon a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) 18 éven aluli gyermekek arányának különbségei, akiket a lakhatási költségek túlzóan terhelnek
13. Az elégtelen lakhatási körülmények között élő, a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE) 18 éven aluli gyermekek arányának különbségei
14. A túlszűfolt lakásban élő, a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE), 18 éven aluli gyermekek aránya, valamint az ebben mutatkozó eltérés.
15. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett (AROPE), 18 éven aluli gyermekek aránya, akik olyan háztartásban élnek, amely nem tudja megfelelően fűteni az otthonát

³⁷A lista az EU Szociális Védelmi Bizottság Indikátor Alcsoportja által kidolgozott, az uniós előrehaladás mérésére elkészített monitorozási keret indikátorait tartalmazza.

VI. ÉRDEKELT FELEK BEVONÁSA A GYERMEKEK JOGAINAK GARANCIÁIT BIZTOSÍTÓ NEMZETI CSELEKVÉSI TERV ELŐKÉSZÍTÉSÉBE ÉS A VÉGREHAJTÁSÁBA

A Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv előkészítése során a 2.2.1 fejezetben említett egyeztető fórumokon keresztül kerül sor az érdekelt felek bevonására a következő menetrend szerint:

Előzetes konzultáció került lefolytatásra a következő fórumok tagjaival:

- Legyen jobb a gyerekeknek! Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság, 2021. október 19.
- Gyermekjogi Munkacsoport, 2021. november 11.

A Gyermek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv tervezetének társadalmi egyeztetésébe bevont szervezetek:

- A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság
- Roma Koordinációs Tanács
- Köznevelés-stratégiai Kerekasztal
- Országos Diáktanács
- Emberi jogi munkacsoport
- Gyermek jogaiért felelős Tematikus Munkacsoport
- Országos Foglalkoztatásügyi Tanács

A végrehajtás és az annak nyomon követése során bevonásra kerülő monitorozási bizottságok és egyeztető fórumokat a 2.1 fejezet mutatja be.